

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Urška Hočevar

Ženska kot provokacija v vojaški organizaciji

Magistrsko delo

Ljubljana, 2012

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Urška Hočevar

Mentorica: red. prof. dr. Tanja Rener

Ženska kot provokacija v vojaški organizaciji

Magistrsko delo

Ljubljana, 2012

Ob zaključku svojega študija bi se želela zahvaliti tistim, ki so bili vsa ta leta ob meni.

Zahvaljujem se: možu Andreju, ki mi je vse od začetka študijske poti stal ob strani, me podpiral in verjel v to, da zmorem. Brez tebe mi ne bi uspelo;

hvala mami in očetu, ker sta mi študij omogočila, me spodbujala na moji poti in vedno znala ceniti pomen izobrazbe;

sestri Tanji hvala za vso spodbudo in pozitivne besede;

posebna zahvala velja moji mentorici, red. prof. dr. Tanji Rener, za vso prijazno pomoč in nasvete pri nastanku magistrskega dela.

Ženska kot provokacija v vojaški organizaciji

Magistrsko delo se osredotoča na položaj žensk v vojaški organizaciji. Kljub dejstvu, da so bile ženske že od nekdaj na tak ali drugačen način del vojaškega okolja, je vojskovanje vseskozi predstavljajo nekaj, kar lahko domnevno dobro in učinkovito opravljajo zgolj moški. Ženske so bile na ta način na vojaškem področju vseskozi postavljene v podrejeni položaj. Izhodišče omenjenega problema se po mojem mnenju skriva v vprašanju spola in spolne razlike. V ozadju že od nekdaj deluje nekakšen mehanizem, ki skrbi za to, da se nekaj konstantno določa kot moško in spet nekaj drugega kot žensko. Pri vsem tem pa se še najbolj zanimivo zdi to, da je »tisto žensko« v primerjavi s »tistim moškim« vedno določeno kot nekaj manjvrednega in posledično tudi podrejenega. Zahvaljujoč formalni enakopravnosti moških in žensk je moč zaznati določene pozitivne premike pri samem položaju in delu žensk v vojskah sodobnih industrijsko razvitih držav. Toda, kot bodo pokazale ugotovitve, problemi ostajajo. Vojaška organizacija torej še vedno predstavlja bolj »moško institucijo«, kjer ženske predstavljajo kategorijo, ki pogosto moteče in torej »provokativno« deluje na svojo okolico.

Ključne besede: spol, spolna razlika, družbeni položaj žensk, vojaška organizacija, ženske v vojski

Women as provocation in military organization

This master's degree focuses on position of women in a military organization. Despite the fact that women have always been a part of military environment in one way or another, warfare has always been represented as something only men are good and efficient at. This way, women were constantly in a subordinate position. In my opinion, the origin of the aforementioned problem hides in the question of gender and gender differentiation. There is a mechanism in the background which has been working in a manner that something is constantly determined as masculine and some other thing as feminine. The most interesting part about this is that "the feminine" is always determined as something inferior and consequently subordinate when compared to "the masculine". Thanks to formal equality of men and women, some positive movement can be seen regarding the position and work of women in the armies of modern, industrially developed countries. However, as the findings will show, the problems remain. Military organization still represents a more "male institution" where women represent a category which often has a disturbing and therefore "provocative" influence on its environment.

Key words: gender, sex differentiation, social status of women, military organisation, women in military

KAZALO

UVOD	7
1 METODOLOŠKO HIPOTETIČNI OKVIR	9
1.1 Opredelitev teme.....	9
1.2 Namen in cilj	9
1.3 Na literaturo in vire oprta teza in raziskovalna vprašanja	9
1.4 Metodologija oz. metode proučevanja.....	10
2 SPOL IN SPOLNA RAZLIKA	10
2.1 SPOLNA RAZLIKA KOT DRUŽBENI KONSTRUKT	13
2.1.1 Moškosrediščna kultura – androcentričnost.....	13
2.1.2 Socializacija	15
2.1.3 Naravne predispozicije žensk	16
3 DRUŽBENI POLOŽAJ ŽENSK	17
3.1 ŽENSK E IN SPOLNE VLOGE	17
3.1.1 Mati - žena - gospodinja	18
3.2 POLOŽAJ ŽENSK SKOZI ČAS	19
3.2.1 Individualizacija in osvobajanje iz primeža tradicionalnih spolnih vlog.....	20
4 ŽENSK E V VOJAŠKI ORGANIZACIJI	22
4.1 VKLJUČEVANJE ŽENSK V VOJSKO IN VOJSKOVANJE	22
4.2 VLOGE ŽENSK V POVEZAVI Z VOJAŠTVOM	24
4.3 VOJAŠKA ORGANIZACIJA IN POMEN SPOLA.....	25
4.3.1 Omejevalni dejavniki pri ženskem vključevanju.....	26
5 ŽENSK E, VOJAŠKI POKLIC IN SLOVENIJA	33
5.1 POMEMBNA MEJNIKA SLOVENSKEGA VOJAŠKEGA SPOMINA.....	33
5.1.1 Ženske v slovenski partizanski vojski v drugi svetovni vojni (1941–1945).....	33
5.1.2 Ženske na služenju vojaškega roka v vojski nekdanje Jugoslavije.....	36
5.2 ŽENSK E V SLOVENSKI VOJSKI	38

5.2.1 Težave, s katerimi se srečujejo ženske v Slovenski vojski	39
5.3 PRIHODNOST ŽENSKEGA VOJAŠTVA	45
6 RAZISKAVA SLOVENSKO JAVNO MNENJE 2009/2	47
6.1 Odnos javnosti do Slovenske vojske	50
6.2 Odnos javnosti do ženskih pripadnic v Slovenski vojski	55
6.3 Interpretacija podatkov	67
7 ANALIZA VSEBINE	71
7.1 Raziskovalno vprašanje	72
7.2 Metoda	72
7.3 Analiza promocijskega gradiva	73
7.4 Interpretacija podatkov	82
SKLEP	84
LITERATURA	89
PRILOGE	95
Priloga A: Psihične značilnosti žensk in koncept idealnega bojevnika	95
Priloga B: Promocijski material, objavljen v reviji Slovenska vojska	96

UVOD

Področje vojske in vojskovanja že od nekdaj predstavlja nekaj, kar velja za izključno moško področje. Pri vsem tem pa se v ospredje ni nikoli postavljalo dejstva, da so bile ženske skozi zgodovino na tak ali drugačen način vseskozi del vojaškega okolja. Še več, omenjeno dejstvo se je vedno postavljalo na stranski tir, oziroma javnost temu dejstvu nikoli ni posvečala nikakršne pozornosti. Toda ženske so v današnjem času vendarle del tega, tradicionalno moškega področja in tako stojijo ob boku moškim kolegom v vojaških uniformah. Vendar ne glede na dolgo in težko pot, ki so jo morale ženske prehoditi, da lahko danes ponosno »služijo domovini«, se zdi, da se nahajajo šele na začetku boja za enakopravnost v vojskah razvitih držav povsod po svetu.

Na splošno je bilo področje žensk, njihovega družbenega položaja ter boja za enakopravnost že od nekdaj nekaj, kar je bilo predmet mojega zanimanja. Dejstvo je, da so si ženske izborile svojo enakopravnost na praktično vseh področjih družbenega življenja, pa čeprav se nam kdaj zdi, da le ni povsem tako in da gre pogosto pri besedi enakopravnost zgolj za besedo, napisano na papirju, realnost pa je nekaj povsem drugega. Področje vojske in vojskovanja se zato zdi še posebej zanimivo, saj se nekako ne morem znebiti občutka, da so ženske v današnjem času na tem področju še vedno v podrejenem položaju. Na eni strani se morajo soočati z razmerami, ki veljajo v okviru delovnega okolja, na drugi strani pa tudi z mnenjem javnosti, ki po mojem mnenju ni ravno spodbudno.

V magistrskem delu se torej želim v prvi vrsti osredotočiti na sam položaj žensk v vojaški organizaciji. Sprva bom v metodološko-hipotetičnem okvirju opredelila temo, namen, raziskovalna vprašanja in uporabljeno metodologijo. V drugem poglavju se bom osredotočila na sam pomen spola in spolne razlike, ki po mojem mnenju predstavljajo izhodišče problema, ki ga želim v magistrskem delu obravnavati. V tretjem poglavju se želim posvetiti družbenemu položaju žensk, kjer me bo predvsem zanimalo, katere družbene vloge v prvi vrsti zaznamujejo ženske in njihov položaj v družbi. Omenjeni poglavji sta po mojem mnenju ključnega pomena in torej predstavljata izhodišče, ki bo morebiti omogočilo nekoliko lažje razumevanje položaja, ki ga imajo ženske v okviru vojaške organizacije. Osrednji del bom namenila ženskam v vojaški organizaciji, kjer se želim dotakniti samega vključevanja žensk v vojaško okolje, vlogam, ki so bile

ženskam v tem okviru namenjene, zanimal pa me bo tudi pomen spola v okviru vojaške organizacije. Peto poglavje se bo osredotočalo na ženske in vojaški poklic v Sloveniji. Zanimal me bo njihov položaj, vloga ter morebitne težave, s katerimi se srečujejo pri opravljanju svojega poklica. Ključno pa bo tudi ugotavljanje, kakšna se zdi prihodnost ženskega vojaštva.

Ob koncu bo sledil tudi empirični del, ki pa bo razdeljen na dva dela. V prvem delu se bom lotila kvantitativne analize sekundarnih podatkov raziskave Slovensko javno mnenje iz leta 2009. V tem okviru bom skušala ugotoviti, kako slovenska javnost zaznava Slovensko vojsko (SV) in vojaški poklic ter samo idejo o ženski vojakinji. V drugem delu pa se bom lotila kvantitativne analize vsebine, kjer se bom osredotočila na promocijski material SV, objavljen v reviji Slovenska vojska. Ključno bo ugotavljanje, kaj sporoča SV javnosti preko promocijskega materiala in ali želi v svoje vrste resnično privabiti tudi ženske pripadnice.

1 METODOLOŠKO HIPOTETIČNI OKVIR

1.1 Opredelitev teme

Od zadnjih desetletij dvajsetega stoletja naprej smo praktično povsod po svetu priča razpravam, v katerih imamo na eni strani zagovornike in nosilce sprememb pri odpiranju vojske ženskam, na drugi strani pa varuhe tradicionalnega, »naravnega« izključevanja žensk iz te dejavnosti (Jogan 2002, 17). Kljub dejstvu, da je vojaški poklic vsaj do pred nekaj desetletji veljal za izključno moški poklic, pa nikoli ni šlo samo za poudarjanje objektivne zahtevnosti poklica, pač pa so se v ozadju vseskozi skrivali tradicija, stereotipi in predsodki (Kotnik Dvojmoč 2002, 33). Glede na navedeno je samo vprašanje neenake vključenosti spolov in zapostavljenosti žensk v oboroženih silah nedvomno zelo zapleteno in hkrati obremenjeno z različnimi predsodki o razlikah med spoloma ter z utrjenimi predstavami o vlogi moškega in ženske v družbeni delitvi dela (Jogan 2002, 18).

1.2 Namen in cilj

V magistrskem delu želim v prvi vrsti izhajati iz spolne razlike pri opredeljevanju položaja žensk v vojaški organizaciji, saj se le-ta najpogosteje pojavlja kot argument, zakaj naj ženske ne bi bile primerne za opravljanje vojaškega poklica. Kljub določenim izboljšavam in povečevanju števila žensk v vojskah številnih držav se zdi, da je vprašanje spola in spolne razlike še vedno prisotno, kar posledično pomeni, da se ženske še vedno soočajo s številnimi problemi in dilemami pri vključevanju in delu v vojaški organizaciji. Glede na ugotovljeno se zdi samo opozarjanje na položaj žensk še kako na mestu.

1.3 Na literaturo in vire oprta teza in raziskovalna vprašanja

Glavna teza, ki bo usmerjala magistrsko delo, je:

T: Vojaška organizacija (še vedno) predstavlja tradicionalno moško institucijo, kar pomembno vpliva na položaj žensk znotraj nje.

Izpeljana (in medsebojno povezana) raziskovalna vprašanja:

r1: Katere lastnosti vojaška organizacija ceni/išče pri svojih pripadnikih in ali so te lastnosti razvidne v njenih promocijskih gradivih?

- r2: Na kakšen način spol vpliva na položaj posameznika znotraj vojaške organizacije?
- r3: S katerimi ovirami se ženske zaradi spolne pripadnosti srečujejo pri svojem vključevanju in delu v vojaški organizaciji?
- r4: Ali ženske poskušajo spreminjati svoj položaj v vojaški organizaciji in na kakšne načine?
- r5: Kakšna je zastopanost žensk v vojaški organizaciji in katera delovna mesta po večini zasedajo?
- r6: Kakšno je sodelovanje med spoloma in kako moški sprejemajo ženske v okviru vojaške enote?
- r7: Kako širša javnost sprejema ženske kot del vojaške organizacije?

1.4 Metodologija oz. metode proučevanja

V magistrskem delu bom uporabila kvantitativne metode pridobivanja podatkov. Sprva želim napraviti analizo sekundarnih podatkov raziskave Slovensko javno mnenje 2009/2, ki jo hrani Arhiv družboslovnih podatkov (ADP) na Fakulteti za družbene vede. Omenjena raziskava obravnava področje vojske, vojaškega poklica in položaja žensk v vojski. V prvi vrsti me bo zanimalo, kako slovenska javnost zaznava vojaški poklic, in možnost opravljanja vojaškega poklica za ženske.

V nadaljevanju pa se bom lotila analize vsebine. Predmet analize bo predstavljalo promocijsko gradivo, objavljeno v reviji Slovenska vojska. Zanimalo me bo, na kakšen način želi SV v svoje vrste pridobiti nove kadre, in ali pri tem eksplicitno ali implicitno nagovarja oba spola. V ospredju bo torej ugotavljanje pomena promocijskega gradiva, pri čemer me bo še posebej zanimala predstavitev vojaškega poklica širši javnosti ter kakšno delovno okolje omenjeni poklic obljublja morebitnim zainteresiranim kandidatom in kandidatkam. Ključno pa bo tudi ugotavljanje, na kakšen način (če sploh) želi SV v svoje vrste privabiti pripadnice ženskega spola.

2 SPOL IN SPOLNA RAZLIKA

Erving Goffman je že pred več kot šestdesetimi leti vedel, da realnost konstruirajo zelo določeni, natančni in v nekaterih kulturah tako rekoč univerzalni socialni mehanizmi (Rener 2008, 42). V okviru sodobne družbe je spol označil kot temelj, na podlagi katerega so vzpostavljene družbene interakcije in sama struktura družbe (Goffman

1977, 301). Za Ervinga Goffmana sta spol in spolna razlika diskurzivni, performativni praksi. Pri spolu gre za materializacijo spolne razlike, ki se vedno vzpostavlja diskurzivno. Obstajala naj ne bi nobena preddiskurzivna naravna podlaga, kamor bi družba lahko šele pisala svoj tekst (Rener 2008, 49).

Zanimiv primer, s katerim želi Goffman ponazoriti razliko med spoloma, pravi: »Ženske za razliko od moških rojevajo, dojijo in menstruirajo, kar predstavlja del njihovih bioloških značilnosti. Poleg tega velja, da so ženske na splošno manjše, imajo manjše okostje in manj mišične mase kot moški« (Goffman 1977, 301). Bistvo pa Goffman navede v nadaljevanju, ko pravi, da bi omenjena fiziološka dejstva ne imela posebnih družbenih posledic, če bi bilo vzpostavljene le malo organizacije. Na tej točki se zdi v prvi vrsti problematično dejstvo, kako so biološke razlike med spoloma postavljene v ospredje kot nekaj, na podlagi česar je urejena naša družba. Najpomembnejši pri vsem pa je način, kako institucionalno delovanje družbe zagotavlja, da se takšno ureditev obravnava kot nekaj samoumevnega (Goffman 1977, 301–302).

Spolno razliko pogosto opredeljujejo kot biološko podano, torej kot neke vrste zunanjo prisilo, s katero se oblikuje družbena organiziranost. Socialno konstruktivistična perspektiva pa bioloških razlik ne razume kot »zunanje prisile« družbene organiziranosti, pač pa kot naknadno racionalizacijo družbenih razmerij. V ospredju njihove analize torej ni biološka razlika spolov, pač pa družbeni dejavniki in okoliščine, ki biološko razliko opomenijo tako, da začne družbeno učinkovati (Goffman 1977; Butler 2001).

Nedvomno obstajajo prirojene razlike med spoloma, toda Goffman pri tem zastavi pomembno vprašanje, in sicer, kaj v našem družbenem okolju omogoča, da omenjene prirojene razlike med spoloma šele pričnejo delovati. Pri tem je imel v mislih ti. institucionalno reflektivnost oziroma mehanizem, na podlagi katerega spol šele pridobi družbeni pomen (Goffman 1977, 313). Dotaknil se je nekaterih primerov institucionalne reflektivnosti oziroma primerov družbene organiziranosti, ki potrjujejo spolne stereotipe in prevladujočo ureditev med spoloma (npr. spolna delitev dela, različna socializacija glede na spol, organizacija javnih prostorov – primer javnih stranišč in delovanje našega identifikacijskega sistema). V vseh primerih osnovo predstavlja

biološka razlika med spoloma, pri čemer pa se Goffman sprašuje, kako je mogoče, da imajo tako nepomembne in zanemarljive razlike med spoloma posledično tako ključne in odločujoče posledice za sodobno družbo (Goffman 1977, 319).

Sociolog in filozof **Pierre Bourdieu** se je na tak ali drugačen način (v različnih kontekstih ter bolj ali manj temeljito) ukvarjal s spolnim razmerjem praktično od začetka do konca svoje intelektualne poti (Antić Gaber in Tašner 2010, 152). V svojem znamenitem delu *Moška dominacija* pravi naslednje:

Družbeni svet konstruira telo kot spolno zaznamovano resničnost in kot čuvarja načel seksualizirajočega videnja in delitve. Ta utelešeni družbeni program zaznavanja se nanaša na vse stvari sveta, predvsem pa na telo samo v njegovi biološki resničnosti, ta program ustvarja razliko med biološkima spoloma v skladu z načeli mitskega videnja sveta, ukoreninjenega v arbitrarnem odnosu dominacije moških nad ženskami, ki je samo, skupaj z delitvijo dela, vpisano v realnost družbenega reda. Biološka razlika med spoloma, se pravi med moškim in ženskim telesom, zlasti anatomsko razlika med spolnimi organi, se tako lahko zdi kot naravna utemeljitev družbeno konstruirane razlike med spoloma in še posebej spolne delitve dela. (...) Ker načela družbenega videnja konstruirajo anatomsko razliko, in ker ta družbeno konstruirana razlika postane temelj in jamstvo naravnega videza družbenega videnja, ki ga utemeljuje, imamo tako opraviti z odnosom krožne vzročnosti. Ta zapira misel v samoumevnost razmerij dominacije, vpisanih v objektivnost v obliki objektivnih delitev in hkrati tudi v subjektivnost v obliki kognitivnih shem, ki, organizirane v skladu s temi delitvami, organizirajo zaznavanje teh objektivnih delitev (Bourdieu 2010, 12–13).

Kot pravi Bourdieu (2010, 27), je samo razmerje dominacije utemeljeno s tem, ko se ga vpiše v biološko naravo, ki pa je po drugi strani tudi sama naturalizirana družbena konstrukcija.

Joan W. Scott (v Leskošek 2002, 7) spol razume kot »družbeno organizacijo biološke razlike«, pri čemer pa je treba poudariti, da pri tem ne gre za naravne razlike med moškimi in ženskami, pač pa gre za vednost o pomenu omenjenih razlik. Sami pomeni telesnih ali spolnih razlik se različno konstruirajo glede na posamezne kulture, družbene skupine in čas. V sami razliki torej ne obstaja nič takšnega, kar bi lahko v različnih

kulturah enoznačno interpretirali. Spolne razlike na ta način ne predstavljajo vzroka za določeno družbeno organizacijo neenakosti, pač pa je družbena organizacija neenakosti tista, ki vzpostavlja spolne razlike (Leskošek 2002, 7).

Kdo je moški in kdo je ženska, torej ne določajo biologija oziroma telesne značilnosti, pač pa njihov družbeni spol – torej to, kar velja za ženskost, in to, kar velja za moškost. Ženska se telesno lahko loči od moškega, vendar ji to še ne zagotavlja pripadnosti ženskemu spolu. Spol na ta način sploh še ni določen¹ (Leskošek 2002, 263).

2.1 SPOLNA RAZLIKA KOT DRUŽBENI KONSTRUKT

2.1.1 Moškosrediščna kultura – androcentričnost

Eno od neločljivih sestavin tradicije predstavlja moškosrediščnost kot princip, na podlagi katerega je organizirano družbeno življenje. Na podlagi številnih odkritij o obstoju različnih kultur je mogoče sklepati, da povsod prevladuje moškosrediščna kultura, v kateri je z različnimi prijemi in mehanizmi za zagotavljanje neprekinjenega delovanja družbe določeno žensko mesto kot nekaj manjvrednega in obrobnega (Jogan 1990, 14).

Osrednja značilnost androcentrične tradicije je opravičevanje hierarhije po spolu, v kateri je družbena vloga ženske definirana kot podrejena, skromna, altruistična, ponižna, ljubeča, skrbna, potrpežljiva itd. Njena poglobitna («naravna») naloga je biti dobra mati, žena in gospodinja. Skrbeti mora za toplino svojega doma in tako nadomeščati različne negativne učinke, ki jih povzroča splošna racionalnost pri možu oziroma moškem (Jogan 1990, 63). Klasična seksistična androcentrična opredelitev moške vloge je, da je skrbnik družine in njen predstavnik v javnosti. S tem pa je posledično določeno tudi njegovo gospodovanje nad ženo in otroki (Jogan 2006, 197). Pri androcentризmu sta javna in zasebna sfera torej strogo hierarhično ločeni, delo pa je razdeljeno po spolu na način, da so kot ženska dela določene družbeno nujne in neprekinjene dejavnosti pri zagotavljanju obstoja posameznika (Jogan 1995, 19).

---

¹ Zanimiv primer predstavljajo albanske »prostovoljne device«. To so ženske, ki se preobrazijo v drugi spol v primeru, ko v družini ni več moškega. Prezamejo moško obleko, vedenje, pripadajoča dela in so kulturno sprejete popolnoma enako kot moški. Do simbolne spremembe spola pride zaradi materialnih razlogov, saj je moški potreben kot hranitelj družine. Gre za popolno transformacijo. Pri tem se pokaže fleksibilnost »performativnega« spola ali spola navzven, saj so ženske popolnoma podobne moškim in jih po ničemer ni mogoče ločiti od njih ali jih identificirati kot ženske. Zanimivo je, kako z žensko-moškim nima nihče težav. Ko pridobi attribute moškosti, je kot moški priznana praktično »čez noč« (Leskošek 2002, 253).

Bourdieu izpostavlja dejstvo, da se androcentristično videnje vsiljuje kot nekaj nevtralnega in torej nima potrebe po tem, da bi se izrekalo v diskurzu, ki bi ga legitimiral. Moč moškega reda torej vidi v dejstvu, da lahko pogreša utemeljitev. Družbeni red in njegovo delovanje označuje kot ogromen simbolni stroj, ki teži k temu, da potrdi moško dominacijo, na kateri temelji. Pri tem ima v mislih spolno delitev dela, strogo razporeditev dejavnosti, ki je dodeljena vsakemu spolu, delitev njunih mest, časa in orodij (Bourdieu 2010, 12).

Moška večvrednost se prične uveljavljati že v otroštvu. Pri deklicah, na primer, se spolna hierarhija sprva prične razkrivati v njenih družinskih izkušnjah. Postopoma prične dojemati, da je najvišja avtoriteta oče, čigar življenje v njenih očeh obdaja neka skrivnostna veljava. Vse, kar jo obdaja, na neki način potrjuje takšno hierarhijo. Zanimivi so primeri zgodovine in književnosti, kjer se vse vrti okrog poveljevanja (moških). Če vzamemo za primer Adama in Evo – slednja ni bila ustvarjena sama zase, ampak jo je Bog potegnil iz Adamovega rebra, da bi mu jo dal za družico. Vsi pomembni dogodki se dogajajo preko moških. Če na primer deklica bere časopise, če poslušata pogovore odraslih, lahko ugotovi, da danes (kot tudi v preteklosti) svet vodijo moški. Državni predsedniki, generali, raziskovalci, glasbeniki, slikarji, ki jih občuduje, so moškega spola (Beauvoir 2000, 35–38).

Družina je tista, ki ima nedvomno najpomembnejšo vlogo pri reproduciranju moške dominacije in videnja, saj naj bi se ravno v družini vsiljevala zgodnja izkušnja spolne delitve dela ter sočasno oblikovala zakonita predstava o omenjeni delitvi. Poleg družine pa sta pomembni še dve instanci – Cerkev in šola. Vse tri omenjene instance naj bi (vsaj v preteklosti) delovale usklajeno, njihova skupna točka pa je bilo delovanje na nezavedne strukture. Cerkev² vceplja (ali je vcepljala) družinsko moralo, ki je popolnoma podrejena patriarhalnim vrednotam. Šola pa je tudi po tem, ko se je distancirala od Cerkve in se osvobodila njenega prijema, še naprej posredovala predpostavke patriarhalne reprezentacije (Bourdieu 2010, 99–100).

---

² Kot pravi Bourdieu, je bila Cerkev globoko prežeta z antifeminizmom duhovništva, ki je hitro obsodilo vse ženske prekrške zoper spodobnost (oblačila), poleg tega pa je bila Cerkev pooblaščen tudi za reproduciranje pesimističnega gledanja na ženske in ženskost (Bourdieu 2010, 99).

2.1.2 Socializacija

Goffman je kot primer institucionalne refleksivnosti med drugim izpostavil tudi socializacijo, ki je po mojem mnenju zelo pomembna ali morda celo ključna pri ustvarjanju razlik med spoloma. V vseh družbah se socializacija namreč razlikuje glede na spol, kar z drugimi besedami pomeni, da je spolno specifična. Oseba je torej od prvega trenutka, ko se sooči z uveljavljenim procesom razvrščanja glede na spol, obravnavana na drugačen način (Goffman 1977, 303). Sooča se torej z načinom obravnave, ki se zdi za moški ali ženski spol »primeren«.

Kot pravi Simone de Beauvoir (2000, 13), se ženska ne rodi, pač pa ženska to postane; in dalje: »Lika, ki si ga znotraj družbe nadeva človeško bitje ženskega spola, ne definira nikakršna biološka, psihična, ekonomska usoda; k izgradnji tega vmesnega produkta med moškim in kastratom, ki je označen kot ženski, prispeva celotna civilizacija.« Dokler otrok obstaja zase, se ne more dojeti kot spolno specifičen. Dejstvo je, da v otrokovem življenju že na samem začetku posreduje drugi, zaradi česar se mu že od najzgodnejših let ukazovalno vceplja tisto, čemur je otrok zapisan (Beauvoir 2000, 13–14).

Sam občutek pripadanja enemu od spolov naj bi se razvil že zgodaj v otroštvu. Proti koncu drugega leta starosti naj bi prišlo do fiksiranja spolne identitete, ki je seveda v tesni povezavi s socializacijo oziroma inkulturacijo. Deklica naj bi se praviloma identifikacijsko zavezala svojemu spolu s posnemanjem matere, deček pa naj bi svojega vzornika našel v očetu (Južnič 1993, 47). Psihoanalitiki utemeljujejo pridobitev spolne identitete³ s procesom identifikacije z istospolnim staršem. Sprva se oba spola identificirata z materjo, nato pa se kasneje v otroštvu deklica še naprej identificira z materjo, toda se preusmeri na očeta (sprememba ljubezenskega objekta). Deček pa se na drugi strani kasneje identificira z očetom, mati pa ostane ljubezenski objekt. Sama spolna identiteta naj bi se pričela razvijati s trenutkom odkritja spolnih razlik v genitalijah (Černigoj-Sadar 1991, 33).

---

³ Spolna identiteta predstavlja pomemben del posameznikove identitete. Gre za niz predstav, pojmovanj in vrednotenj, ki jih ima posameznik o sebi kot pripadniku določenega spola, in o sami vlogi, ki je v povezavi s tem (Musek 1995, 35).

V človeški skupnosti naj ne bi po mnenju Simone De Beauvoir obstajalo nič naravnega, kar pomeni, da je med vsemi drugimi stvarmi tudi ženska proizvod kulture.

Poseganje drugega v njeno usodo je izvorno: če bi ta akcija potekala drugače, bi pripeljala do povsem drugačnih rezultatov. Ženske ne definirajo niti njeni hormoni niti kaki misteriozni nagoni, ampak način, kako prek tujih zavesti dojema svoje telo in svoj odnos do sveta; brezno, ki mladostnico ločuje od mladostnika, na konkreten način kopljejo že od njunega najzgodnejšega otroštva naprej (De Beauvoir 2000, 580–581).

2.1.3 Naravne predispozicije žensk

Za mnoge predstavljajo biološke razlage še danes najbolj prepričljivi argumenti za razlikovanje med moškimi in ženskami. Biološka razlaga utemeljuje spolno delitev dela z vlogami moškega in ženske v sami reprodukciji človeka. Omenjene vloge dajejo neke vrste »naravno predispozicijo«, ki je sicer lahko kulturno modificirana, toda kljub temu predstavlja osnovni element obnašanja. Razlike med spoloma se na ta način iščejo v bioevolucijskem procesu, primernem za ohranitev vrste, ter v različnem hormonskem delovanju (Černigoj-Sadar 1991, 49).

Sam pojem ženske narave se vleče skozi vso zgodovino in ima več pomenov. Najpogosteje gre za sinonim za predkulturnost (ali nekulturnost) in predstavlja vse tisto, kar ostane, če odstranimo mišljenje in razum. **Materinstvo** je bilo na primer tisto, kar se je vseskozi tesno povezovalo s pojmom naravnega (Leskošek 2002, 260). Tudi Švabova ugotavlja, da je ženska preko materinske vloge zaradi reproduktivne funkcije subjekt, ujet med naravo in kulturo. Njena biološkost je torej družbeno definirana, na drugi strani pa je njena družbenost biološko determinirana. Ženska družbenost je torej opredeljena z biološkimi oziroma naravnimi atributi, paradoksalno pa je, da ta biološkost ni nekaj naravnega, pač pa je družbena (Švab 2001, 96).

Fiziološke sposobnosti ženske in njena povezanost z življenjem vrste so tako v večini kultur vključene v družbeno vlogo in psihično strukturo osebnosti žensk kot nečesa vseobsegajočega in omejujočega. Funkcija ženske v dajanju življenja, ki je nujno v biološkem smislu, je podaljšanja v tisto sfero, kjer poteka družbeno, kulturno oblikovanje človeka. Zaradi sposobnosti rojevanja se ženskemu spolu pripisuje večjo

bližino naravi in s tem posledično večjo odgovornost pri ohranjanju človeške vrste. Toda pri tem se zastavlja vprašanje, kako je mogoče, da je tovrstna sposobnost žensk povezana z drugorazrednostjo. Navsezadnje je sam obstoj živih bitij sploh podlaga za vse druge dejavnosti znotraj družbe (Jogan 1990, 14). Kot pravi Oakley (2000, 235): »Družba položi materi v roke nadvse pomembno nalogo, da vzredi zdravega novega državljana, a mati, ki ji s tem tako neizmerno zaupajo, mati, katere vlogo tako spoštujejo, je tudi ženska, ki ima v družbi popolnoma nepomemben položaj. Navzlic temu, da skrbi za otroke, ni prvi spol, temveč drugi«.

Tudi Goffman se strinja z obstoječim in neizbežnim dejstvom, da je glede na biološke temelje mati v poziciji dojenja otroka, in ne moški. Toda ta precej začasna biološka »omejitev« ima zelo pomembne razsežnosti. Cela vrsta domačih opravil, v gospodinjstvu na primer, zaradi prej omenjenega dejstva velja kot neprimerna za opravljanje s strani moških. Poleg tega pa obstaja na drugi strani, zaradi istega dejstva, cela vrsta dejavnosti zunaj domačega doma, ki se jih obravnava kot neprimerne, da bi jih opravljale ženske (Goffman 1977, 313).

3 DRUŽBENI POLOŽAJ ŽENSK

3.1 ŽENSKÉ IN SPOLNE VLOGE

Spolna vloga je *»sklop vedenj, stališč in interesov, ki jih v neki družbi (kulturi) pripisujemo pripadnikom enega ali drugega spola kot primerne ali ustrezne. Spolne vloge poznamo v vseh kulturah, dobah in civilizacijah. Pogosto jih prepoznamo že v ustaljenih, tradicionalnih predstavah o tem, kaj je značilno in primerno za ženske ter moške (spolni stereotipi) (Musek 1995, 34).*

Kot pravi Goffman, ženske opravljajo družbene vloge, ki jim v primerjavi z moškimi dajejo slabši družbeni položaj in manjšo moč. Pri tem pa dodaja, da so ženske pogosto omejene pri uporabi javnega prostora, izločene so iz vojskovanja ter pogosto prikrajšane za morebitno opravljanje religioznih in političnih funkcij (Goffman 1977, 306). Više kot se nahaja javni prostor na hierarhični lestvici (npr. vlada, generalštab, vrh korporacije ...), bolj verjetno je, da bodo v njem prevladovali moški (Rener 2008, 45).

Kot ugotavlja Bourdieu, se moški tudi ne more ponižati z določenimi nalogami, ki so družbeno označene kot manjvredne. Kot pravi, so enake naloge lahko plemenite in

težke, ko jih opravljajo moški, ter nepomembne in lahke, ko jih opravljajo ženske. Dela, ki sicer veljajo za ženska, zelo hitro pridobijo na veljavi, kakor hitro se jih bodo lotili moški (Bourdieu 2010, 69).

V današnjem času še vedno obstaja cela vrsta položajev, ki jih ženske težko zasedejo. Razlog za to se skriva v tem, da so ti položaji ustvarjeni po meri moških, katerih možatost⁴ sama je oblikovana v nasprotju z ženskami danes. Da bi ženska lahko ohranila takšen položaj, bi morala imeti vse to, kar izrecno zahteva opis delovnega mesta, poleg tega pa še celo vrsto lastnosti, ki jih moški, v primeru da zasedejo takšno mesto, največkrat prinesejo s seboj (npr. postavo, glas, agresivnost, samogotovost itn). Gre torej za lastnosti, ki so jih moški po tiho pripravljali in izurili kot moške (Bourdieu 2010, 72).

3.1.1 Mati - žena - gospodinja

Ženskam se zaradi dejstva, da so s strani družbe videne kot spolna kategorija, v prvi vrsti pripisujejo tradicionalne vloge. Kot pravi Parsons (v Oakley 2000, 95), je primarna vloga ženske vloga gospodinje, pri tem pa dodaja, da je temeljni status ženske, da je žena možu in mati otrokom. Vse tri pglavitne vloge, torej vloga žene, matere in gospodinje, so medsebojno tesno povezane in prepletene. Poleg tega pa družba pričakuje, da si bodo ženske prizadevale za popolnost v vseh treh vlogah (Oakley 2000, 20).

Vesna Leskošek v svojem delu *Zavrnjena tradicija* (v katerem natančneje obravnava ženske v slovenski zgodovini) opredeli gospodinjstvo kot eno najpomembnejših tem vse do druge svetovne vojne. Materinstvo je bilo na eni strani tisto, ki je veljajo za sveto in najgloblje bistvo ženske, gospodinjstvo pa je bilo na drugi strani najbolj naraven poklic, ki bi moral biti ženski primarnega pomena. Kot pravi avtorica, na gospodinjstvu in materinstvu temeljita celotna ideologija in ekonomija podreditve (Leskošek 2002, 222).

Kot ugotavlja Oakleyjeva, obstajajo številne utemeljitve, zakaj bi ženska morala ostati doma. Med vsemi pa se zdi mit o materinstvu še najbolj prepričljiv in najmanj vprašljiv. Četudi bi se vlogi gospodinje in žene lahko spremenili, se materinska ne more. Mit o

---

⁴ Možatost predstavlja »eminentno relacijski pojem; moški postaja možat v navzočnosti drugih moških in zanje ter zoper ženskost, iz nekakšnega strahu pred ženskostjo, toda najprej iz strahu v sebi« (Bourdieu 2010, 62).

materinstvu na neki način podpira tri splošno sprejete (sporne) trditve: 1. otrok potrebuje mater; 2. mati potrebuje otroka; 3. ženska mora biti mati (Oakley 2000, 199). Toda kljub določeni meri prepričljivosti za nobeno od zgornjih trditev ne obstaja dokaz o resničnosti, saj naj bi jih izzivali kulturni mehanizmi. Kot pravi avtorica: »Ženske, ki so jih vzgojili za materinstvo, potrebujejo materinstvo; otroci, ki imajo »materino skrb«, a le malo skrbi drugih ljudi, ne morejo brez nje; materinstvo ni nujno najpomembnejše za žensko, prav tako ne mati za otroka« (Oakley 2000, 236).

Torej poleg mita o delitvi dela po spolu predstavlja mit o materinstvu glavni vir zatiranja žensk. Oba mita namreč krepija domestikacija žensk, torej njihovo nenehno identificiranje s svetom doma (Oakley 2000, 236). Zanimivo je dejstvo, da se v postmodernosti družbeni pomen materinstva le še krepi. Temeljna načela organizacije vsakdanjega življenja se naj ne bi veliko spremenila. Zelo verjetno je, da se prav zaradi nespremenjene percepcije materinstva samo spreminjanje v smeri enakomernejše delitve dela in s tem razbremenitve žensk odvija zelo počasi. Ob upoštevanju navedenega se torej zdi, da bolj ko je neka stvar v družbi podvržena biološkemu determinizmu, počasneje in težje se spreminja, bolj je družbeno regulirana in manj dovzetna za spreminjanje (Švab 2001, 115).

3.2 POLOŽAJ ŽENSK SKOZI ČAS

Predindustrijsko obdobje je označevalo ekonomsko partnerstvo moža in žene. Produktivni sistem je temeljil na gospodinjstvu in domače delo ni bilo ločeno od produktivnega dela (Elliot v Černigoj-Sadar 1991, 69). Z **industrializacijo**⁵ je bil vzpostavljen neki novi red, v okviru katerega je bilo delo ločeno od družinskega življenja. Delo je tako predstavljala dejavnost, ki jo zunaj doma opravljajo za plačilo (Oakley 2000, 45).

Na samem začetku industrializacije je bil legalen status ženske tak kot v srednjeveški družbi. Družina je predstavljala institucijo, povezano z lastništvom in prenosom zemlje po moški liniji, poleg tega glavno avtoriteto predstavlja oče. Žensko sodelovanje v javnem življenju je bilo zelo omejeno. Šele ob koncu 19. in začetku 20. stoletja ženske

---

⁵ Med letoma 1760-1830 je bila vzpostavljena temeljna struktura industrializacije. Prebivalstvo je pričelo naraščati, delo se je specializiralo, komunikacije pa so postale boljše in bolj razširjene (Oakley 2000, 45).

pridobijo nekatere pravice (kot je npr. volilna pravica in uporaba lastnine) (Černigoj-Sadar 1991, 73–74).

S prehodom v **družbo moderne** je prišlo do nekaterih sprememb. V predmoderni družbi je bilo življenje ljudi opredeljeno s številnimi tradicionalnimi zvezami. Takšne zveze (npr. družinska gospodarstva, vaške skupnosti, vera, stanovska in spolna pripadnost) so na eni strani omejevale posameznikovo možnost izbire, na drugi strani pa mu nudile zaupnost in zaščito. Z omenjenim prehodom pa je na mnogih ravneh prišlo do razvojev, ki so privedli do procesov individualizacije. Izločitev iz tradicionalnih zvez je posameznika osvobodila nadzora in prisil, sočasno pa je prišlo tudi do razveljavitve pogojev, ki so ljudem v predmodernih obdobjih nudili oporo in varnost (Beck in Beck-Gernsheim 2006, 56–57).

Medtem ko je v tradicionalnih družbah obstajal dokaj splošen konsenz glede veljave nekaterih avtoritet in tradicij – delitev vlog v družini, veljava zakonske skupnosti, razmerja med možem in ženo – se ljudem na splošno ni bilo treba spraševati o tem, koliko so te avtoritete resnično veljavne. Bistvena značilnost modernih družb pa je ravno ta, da ljudje pričnejo dvomiti v tradicije in normativne predpostavke življenja, pri tem pa se sprašujejo o njihovi vlogi in pomenu. V pozni moderni ljudje pričnejo tudi do tradicij in avtoritet zavzemati kritičen odnos (Ule M. in Ule A. 2006, 229).

3.2.1 Individualizacija in osvobajanje iz primeža tradicionalnih spolnih vlog

Dokler je bil moški tisti, katerega biografija je bila podrejena procesom individualizacije, in dokler je ženska živela ob njem kot neke vrste privesek, ki je namenjen razdajanju za druge, je bil sam obstoj družinske skupnosti v veliki meri zagotovljen. Toda pri tem je treba poudariti in upoštevati žensko neenakost. Sedaj, ko te »razpolovičene moderne« ni več mogoče ohranjati, se tako za moške kot ženske pričneja novo obdobje (Beck in Beck-Gernsheim 2006, 72).

Širjenje individualnih življenjskih okolij in z njimi povezanih procesov individualizacije je tako zajelo tudi ženske življenjske poteke. S širjenjem možnosti delovanja žensk je prišlo tudi do premika ravnotežja moči med spoloma v prid žensk. Omenjeno pa ustreza zakonu enakopravnosti, ki je predstavljal eno od temeljnih gesel modernizacije (Ule in Kuhar 2003, 60).

Spremembe v izobraževanju, poklicu, družinskem ciklu, zakonodaji in še čem so povzročile, da so ženske pričele izstopati iz strukture odnosov, ki so jih pred tem vezali zgolj na družino. Ženske so se na eni strani pričele vedno manj zanašati na svoje može glede preskrbe in so se na drugi strani vedno bolj soočale s potrebo po samostojnosti. Danes se ženske ne morejo več videti kot neke vrste »privesek« družine, temveč se vedno bolj razumejo kot samostojna osebnost z lastnimi interesi, pravicami, načrti za prihodnost ter različnimi možnostmi izbire (Beck in Beck-Gernsheim 2006, 71).

Bourdieu poglavitno spremembo vidi predvsem v tem, da se moška dominacija nič več ne postavlja kot nekaj samoumevnega. Kot pravi dalje, je odpravljanje samoumevnosti nekaj, kar prihaja skupaj z globokimi transformacijami, ki jih je doživel položaj žensk, zlasti v najbolj privilegiranih skupinah. Na ta način imajo ženske lažji dostop do srednje in visoke izobrazbe in do plačanega dela, preko tega pa tudi lažji dostop do javne sfere. Ženske so tako napravile premik od domačih opravil in reprodukcijskih funkcij. Kot najpomembnejšo spremembo v položaju žensk pa Bourdieu izpostavlja povečan dostop deklet do srednje in višje izobrazbe. Ženske so posledično vedno močnejše zastopane v intelektualnih poklicih ali v upravi ali pri različnih oblikah prodaje simbolnih storitev – v novinarstvu, na televiziji, v kinu, na radiu, v javnih zadevah, oglaševanju, opremljanju, opaziti pa je moč tudi njihovo okrepljeno soudeležbo v poklicih, ki so blizu tradicionalni definiciji ženskih dejavnosti (poučevanje, socialno delo, paramedicinske prakse). Toda kot poudarja, se je diplomantkam na eni strani sicer odprla poklicna pot, vendar še vedno nimajo pravega dostopa do položajev oblasti in odgovornosti (zlasti v gospodarstvu, finančah in politiki). Kot pravi, nam enakopravnejši dostop do priložnosti in izenačevanje kvot zastopanosti nikakor ne smeta zakriti neenakosti, ki je še vedno prisotna, ko dečke in deklice usmerjajo v različne vrste šol in posledično v različne poklice (Bourdieu 2010, 103–105).

Glede na ugotovljeno še kako drži razmišljanje Rennerjeve:

V začetku 20. stoletja se je množično vzpostavila figura gospodinje in ob koncu stoletja lahko rečemo le, da njeno delo še daleč ni končano. Pokazalo se je, da so popolnoma naivna pričakovanja, da bodo spremembe v izobraženosti žensk, v zaposlenosti zunaj doma, v tehnološki revoluciji – vključno z iznajdbami

gospodinjskih strojev in pripomočkov – temeljito spremenile ali celo odpravile neplačano gospodinjsko delo (Renner 2000, 297).

Kljub določenim pogojem, ki ženske vodijo v individualizacijo, se na drugi strani torej že vzpostavljajo drugi, ki ženske ženejo nazaj v njihove tradicionalne vloge. Še vedno je tu močno prisotno materinstvo. Dokler so ženske tiste, ki otroke rojevajo, dojijo ter se hkrati počutijo odgovorne zanje, ostajajo otroci nekakšna ovira za njihovo konkurenčnost v poklicu. Na ta način so ženske konstantno nahajajo v protislovju med osvobajanjem in vračanjem k starim spolnim vlogam, kar se odraža tudi v njihovi zavesti in vedenju (Beck in Beck-Gernsheim 2006, 40).

Danes mnogi rešitev problema vidijo v tem, da bi se ženske morale odpovedati individualizmu in se vrniti k družini. Toda ta ideja je zgrešena zaradi dejstva, da je postavljena na napačnih predpostavkah in razlagah preteklosti in sedanjosti. Model je namreč postavljen na predpostavkah idiličnega družinskega življenja naših prednikov, ki pa jih je zavrnilo že mnogo različnih študij. Te razlage namreč ne upoštevajo, da je imelo družinsko življenje v preteklosti mnogo negativnih strani, ki so jih še posebej občutile ženske. Najbolj smiselno bi zato bilo, da bi se družinsko delo porazdelilo med vse družinske člane (Ule in Kuhar 2003, 61–62).

4 ŽENSKE V VOJAŠKI ORGANIZACIJI

4.1 VKLJUČEVANJE ŽENSK V VOJSKO IN VOJSKOVANJE

Ženske so različno organizirane od nosilcev moči, predvsem posredno in tudi neposredno, sodelovale v najpomembnejših militarističnih dejavnostih 20. stoletja. Posredno oziroma podporno vključevanje žensk ima vendarle dolgotrajnejšo zgodovino, saj so ženske na primer odigrale pomembno vlogo kot del prateža do konca 18. stoletja, ko je prišlo do izoblikovanja stabilnih armad. Šele v 19. stoletju je moderna armada med utrjevanjem meščanske države postala povsem moška institucija. Poleg tega je v tistem času prišlo do povečanega nezaupanja do žensk v delovanju oboroženih sil, kar se je doseglo z dosledno maskulinizacijo oboroženih sil ter s predstavami, da je v ženski naravi primarno prisotna skrb za »topel dom« (Jogan 1995, 22).

V Franciji so na primer leta 1793 z dekretom odpravili žensko navzočnost v vojski ne glede na dejstvo, da so bile pred tem nekatere bojevnice čaščene kot »junakinje

revolucije«. V času francoske revolucije so ženske namreč aktivno sodelovale v bojevnih vrstah, hkrati pa zahtevale temeljni državljanski pravici: volilno in pravico do orožja. Leta 1791 je Pauline Leon (skupaj s 315 pariškimi sodržavljankami) v peticiji zahtevala pravico do orožja za ženske. Glavni argument je bil, da bi ženske lahko same branile svoje telo, življenje in usodo pred tujimi agresorji. Moško sestavljen konvent je zavrnil omenjeno zahtevo, saj so spoznali potencialno nevarnost morebitnega ženskega razpolaganja s sredstvi fizičnega nasilja, ki bi se lahko uporabil tudi zoper domače moške. Poslanci so se pri tem sklicevali tudi na »naravni red«, ki »ni ustvaril žensk zato, da bi dajale smrt« (Opitz v Jogan 1995, 22-23). Do druge polovice 19. stoletja so tako redne oborožene sile (OS) v Evropi ostale v izključno moški domeni (Jogan 1995, 23).

Postopno vključevanje žensk v oborožene dejavnosti se je pričelo s Florence Nightingale v krimski vojni (1853–1856) in se v kasnejšem času nadaljevalo z različnimi organiziranimi oblikami dejavnosti predvsem v sanitetni dejavnosti, v obdobju med prvo in drugo svetovno vojno pa tudi na drugih področjih (Jogan 1995, 23). Toda do konca druge svetovne vojne je bilo sodelovanje žensk omejeno zgolj na vojne razmere, saj žensk v mirnodobne OS praviloma niso vključevali (Kotnik Dvojmoč 2002, 29).

Do pojava poklicnih vojakinj pride šele v začetku sedemdesetih let prejšnjega stoletja. Od omenjenega obdobja dalje se vojske namreč pričnejo vedno bolj odpirati za ženske, dostopno pa jim je tudi izobraževanje na vojaških akademijah (Pešec 2002, 138). V tem času se iz Vietnama umika poražena ameriška vojska in zato je samo žensko vstopanje v vojske močno povezano z razpravami o delegitimaciji in relegitimaciji zahodnih armad. Poleg tega to obdobje predstavlja čas, ko različne revolucionarne ideologije dolgoročno vplivajo na odpor mladih do vojaške službe, in čas, ko zahodne vojske v družbi izgubljajo na svojem ugledu. Z odpiranjem vojske in vojaških akademij ženskam se lahko država nato laže sklicuje na večjo reprezentativnost vojske v družbi. Ženska populacija je med samim prehajanjem iz obvezniške vojske v prostovoljno poklicno vojsko predstavljala pomembno rekrutno bazo. Moških je bilo premalo bodisi zaradi nezainteresiranosti za vstop bodisi zaradi upadanja števila rojstev. Možno pa je tudi, da so ženske predstavljale (in še vedno predstavljajo) pomembno varovalo pred pretiranim vstopanjem manj zaželenih družbenih skupin v vojsko – na primer bele ženske, ki

predstavljajo večino v ameriški vojski, v veliki meri prispevajo k zastopanosti bele rase v ameriški vojski (Jelušič 1995, 7).

Kot pravi Cynthia Enloe (v Yuval-Davis 2009), je bila ena od glavnih skrbi po tem, ko je vojska postala prostovoljna in je bil omogočen dostop tudi ženskam, kako se izogniti črnemu prebivalstvu: »Ženske so tehtali kot protiutež za predvideno nebelo vojsko ... Rekrutacijo žensk so uvedli leta 1973, ko so mnogi oblikovalci bele in črne politike predvidevali, da bo popolnoma prostovoljna vojska, če bodo v njej le moški, kmalu postala predvsem črna vojska, kajti v Ameriki po vietnamski vojni so imeli prav mladi črnci najmanj ekonomskih alternativ vojaškemu naboru« (Cynthia Enloe v Yuval-Davis 2009, 153).

Samo vključevanje žensk v vojsko in vojskovanje pa so vseskozi spremljala (in še vedno spremljajo) mnenja, ki so se gibala od skrajno pozitivnih do skrajno negativnih. Ne glede na to pa bi se lahko strinjali z oceno, da samo vključevanje žensk v oborožene sile predstavlja uresničevanje zahtev po večji enakopravnosti oziroma je celo revolucionarnega pomena za splošen položaj žensk v družbi (Jogan 1995, 23).

4.2 VLOGE ŽENSK V POVEZAVI Z VOJAŠTVOM

Vojska in vojskovanje nista nikoli predstavljala zgolj »moškega področja«, saj so ženske vseskozi opravljale določene vloge na tem področju. Nemalokrat so bile te vloge tudi zelo pomembne (Yuval-Davis 2009, 145). Ženske so bile v vojaških konflikatih praktično vseskozi prisotne ne le kot pasivni subjekti ali stereotipne junakinje, pač pa tudi kot bojevnice, ne glede na to, da so najpogosteje vendarle ženske opravljale pomožne naloge (Gasperini 1995, 130).

Pri vlogah žensk v povezavi z vojaštvom gre za zelo različne oblike pojavljanja le-teh v vojskah, v vojnah in pri obrambi države. Vloga vojakinje z orožjem je namreč le ena od številnih vlog. Imidž ženske vojakinje stoji nasproti vsem drugim »vojaškim vlogam« žensk, ki jim je skupen imidž ti. »patriotične ženske«⁶. Pri tem so mišljene ženske, ki različno sodelujejo v nacionalni varnosti. Patriotične ženske se pojavljajo v posredni povezavi z vojsko kot: 1. matere (ki rojevajo za domovino); 2. žene vojakov (sledijo

---

⁶ Koncept patriotične ženske se je uveljavil na podlagi delovanja žensk v začetku dvajsetega stoletja in so ga armade najpogosteje uporabljale v propagandne namene (Addis v Jelušič 1995, 8).

možem, kamorkoli jih pokliče dolžnost, so dobre, sočutne in skrbijo za miren, urejen in dostojanstven dom, kamor se utrujeni vojak vedno znova vrača); 3. kot žene vojakov in matere njihovih otrok (vzgajajo otroke v duhu vojaških – moževih – vrednot); 4. kot delavke v tovarnah (nadomeščanje moške delovne sile med vojno); 5. aktivistke v narodnoosvobodilnih vojnah (Jelušič 1995, 7–8).

Patriotične ženske pa se z vojsko pojavljajo tudi v neposredni zvezi, in sicer kot: 1. bolničarke; 2. prostitutke (niso bile javno priznane, toda vedno tolerirane s strani vojaških vrhov, češ da se na ta način skrbi za psihološko zdravje vojakov); 3. bojevnice v narodnoosvobodilnih vojnah, v različnih vlogah (kurirke, borke, komisarke) (Jelušič 1995, 8).

4.3 VOJAŠKA ORGANIZACIJA IN POMEN SPOLA

V današnjem času so OS razvitih industrijskih držav odprte za vse, ki izpolnjujejo formalne pogoje in dosegajo postavljen merila. Toda omenjena odprtost in posledična raznolikost pogosto povzročajo trenja in nesoglasja med pripadniki in pripadnicami OS. Pri samem vključevanju žensk sta v ospredju v prvi vrsti dva dejavnika, in sicer njihova želja po vstopu v OS ter na drugi strani sprejemljivost te želje. Samo zavračanje in sprejemanje žensk v imenu OS kot institucije predstavlja zrcalno sliko vrednot in prepričanj, ki jih ima določena družba (Vuga 2008, 31).

Z ženskega vidika ima sam vstop v vojsko zelo pomembne politične, ekonomske in etične posledice. Kdor ima vojaško dolžnost in vojaško službo, ima posledično tudi več politične moči v družbi. Kdor ima dostop do OS, ima posledično dostop do sredstev za nadzorovanje uporabe sile. Poleg tega vojaška služba predstavlja za ženske odlično priložnost za zaslužek, saj so za enako delo ženske plačane enako kot moški, česar pa ne moremo trditi za ostale zaposlitve. Če ženske niso prisotne v vojski, potem so izključene tudi iz hierarhije, ki odloča o projektih v vojaški industriji (Jelušič 1995, 7).

Toda v svetu obstajajo le redke OS, ki bi vsaj približno odražale strukturo civilnega prebivalstva, v imenu katerega naj bi izvajale moč prisile in ki naj bi ga ščitile. V socialno-strukturnem smislu jih zato lahko označimo kot nereprezentativne (Enloe v Kotnik Dvojmoč 2002, 28). Trenutno nobene OS (še) niso spolno reprezentativne, saj bi to pomenilo, da jih vsaj polovico popolnjujejo ženske (Kotnik Dvojmoč 2002, 29). Kot

poudarja Jelušič (1995, 5), se sama zastopanost oziroma nezastopanost žensk v vojski nanaša na njeno reprezentativnost in legitimnost. V vojskah, kjer ženske ne morejo opravljati vojaške službe, se je namreč treba vprašati, kakšna reprezentativna družbena institucija je to, če upoštevamo dejstvo, da v njej polovica prebivalstva sploh ni zastopana. Omenjeno velja tako za poklicne kot za obvezniške vojske, čeprav je poklicna vojska bolj naklonjena zaposlovanju žensk, pri čemer pa je treba poudariti, da to še ne pomeni, da lahko enakomerno napredujejo ali da so prisotne v vseh rodovih in službah (Jelušič 1997, 123).

V vseh državah, ki vključujejo ženske v OS, ali pa o tem resno razmišljajo, se še vedno postavlja vprašanje, ali so ženske primerne za službo v OS ali ne. Poleg pozitivnih vplivov vključevanja žensk se še vedno pojavlja cela vrsta problemov, ki izhajajo iz ženskih psihofizičnih ter družbeno pogojenih in privzgojenih značilnosti. Poleg tega je potrebno upoštevati trdno zasidranost določenih vrednot, mnenj, stališč in stereotipov, ki v veliko večji meri govorijo proti vključevanju žensk v OS kot pa obratno (Kotnik Dvojmoč 2002, 30).

Kljub določenim pozitivnim premikom v sodobnosti seksistična praksa torej še ni odpravljena. Tako se diskriminacija žensk v oboroženih silah kaže med drugim v izključenosti žensk iz mnogih relevantnih položajev in dejavnosti, v omejevanju žensk na nižjih ravneh hierarhične lestvice itn. (Jogan 2002, 24). Toda kot pravi Yoder, je spolno diskriminacijo zelo težko dokumentirati tako v civilnem sektorju kot tudi v vojaškem (Yoder 2001, 776).

4.3.1 Omejevalni dejavniki pri ženskem vključevanju

a) Tradicionalne predstave o vlogi žensk

Kljub temu da poznamo številne kulture, v katerih vlada stroga delitev dela med spoloma, so zelo različni nazori o tem, katero delo je moško in katero žensko. Enako delo lahko v neki kulturi velja za izrazito moško, spet v drugi za izrazito žensko. Eno od redkih izjem predstavlja bojevanje, saj ni mogoče navesti niti ene kulture, v kateri bi imele ženske na tem področju enako pomembno ali celo pomembnejšo vlogo od moških (Kotnik Dvojmoč 2002, 32–33).

Ženske, ki želijo postati vojakinje, se v civilnem okolju pogosto srečajo z določeno kolektivno predstavo o tem, kaj velja za žensko. Ne glede na stopnjo razvoja demokratičnosti posamezne družbe je zelo razširjen stereotip, ki ženske vidi kot vir razumevanja in dialoga, kot nosilke življenja, kot skrbnice otrok ter kot varuhinje pozitivnih vrednot o miru in dobroti v družbi. Omenjeni stereotip implicira tradicionalno podrejenost žensk moškim. Slednji morajo poskrbeti, da so ženske zaščitene pred tujci in napadalci. Glede na navedeno žensk ni treba usposablјati za bojevanje v oboroženih spopadih ali v vojnah, saj kot nosilke življenja ne morejo jemati življenja drugim (Jelušič 1995, 9). Ženske si torej ljudje največkrat predstavljajo kot naravno povezane z mirom, moške pa na drugi strani kot naravno povezane z vojaštvom (Yuval-Davis 2009, 147). Antropologi zagovarjajo stališče, da so moški naravnani v vojskovanje, ker s tem dejanjem nezavedno ali zavedno potrjujejo svojo moškost (Arnejčič 2008, 220).

Poleg tega so ženske, kot pravi Jogan (1995, 21), v dosedanji zgodovini nastopale predvsem kot sredstvo, ki so ga moški uporabljali za izkazovanje svoje moči v razmerju do drugih moških. Ženska kot subjekt z lastno človeško vrednostjo praktično ni obstajala, saj je bila lastnina vzdrževalca. Zaradi tega tudi najbolj krute zlorabe ženskega telesa, kot je na primer posilstvo, niso bile vrednotene kot napad na žensko, temveč so se obravnavale kot napad na njenega »lastnika«. Na ta način je mogoče razumeti tudi množična posilstva žensk nasprotnikov v vojnah: »gre za spopad med moškimi, za zadnje dejanje zmage nad sovražnikom, za dokaz, da premagani res nima več nikakršne moči razpolaganja s pomembnimi viri« (Jogan 1995, 21).

b) Fizične in psihične značilnosti žensk

Kot pravita Pišot in Šimunič (2008, 21), se ženski spol od moškega loči že na prvi pogled, predvsem anatomsko in fiziološko. Omenjeno naj bi vplivalo na posebnosti v telesni zmogljivosti. Ženske naj bi bile v primerjavi z enako starimi moškimi v povprečju manjše in lažje po telesni in mišični masi ter šibkejše od moških. Poleg tega naj bi žensko telo vsebovalo relativno več telesne maščobe v primerjavi z moškim telesom. Obstajala pa naj bi tudi razlika v hormonski sestavi in v vzdržljivosti (Pišot in Šimunič 2008, 21). To so samo nekatere izmed razlik, ki so nekoliko bolj v ospredju, obstajajo pa še številne druge. Kot pravita avtorja dalje, ženskam ne govori v prid tudi

dejstvo, da naj bi bile bolj dovzetne za poškodbe. Kar 80 odstotkov vojaških poškodb pri ženskah je namreč posledica telesne konstrukcije (Pišot in Šimunič 2008, 23).

Toda, ko gre za vprašanje fizičnih zmogljivosti, se v sodobnem času, ko vedno bolj narašča vloga mehanizacije, postopoma zmanjšuje sam pomen telesne moči pri opravljanju bojnih nalog. V prihodnosti lahko zaradi tega pričakujemo manj vojakov v neposrednih bojnih nalogah ter povečanje števila vojakov v zalednih nalogah, ter nalogah v podporo bojnim enotam (Majcen 1995, 142). Ravno omenjena sprememba načina modernega vojskovanja pa je, kot pravi Yuval-Davis (2009), omogočila množično vključevanje žensk v vedno več vojaških nalog. Z razvojem vojaške tehnologije je namreč samo vojskovanje iz oči v oči postalo manjši del vojaških dejavnosti. Same razlike v fizični moči med moškimi in ženskami so zato postale izrazito manj pomembne (Yuval-Davis 2009, 154). Avtorica dalje zanimivo ugotavlja, da »za pritiskanje gumbov, ki sprožijo raketo ali bombo, niso potrebne nobene posebne moške mišice« (Yuval-Davis 2009, 161).

Poleg fizičnih omejitev pa so tu tudi psihične značilnosti žensk. Kot pravi Kotnik Dvojmoč (2001, 39), naj bi poleg fizičnih ter bioloških značilnosti žensk omejevalno delovale tudi njihove psihične značilnosti, ki nedvomno izražajo tudi številne kulturne stereotipe. Dober primer predstavlja preglednica (glej Prilogo A), kjer je na eni strani prikazan klasični koncept idealnega bojavnika, ki zajema nekatere ključne lastnosti, ki jih vojska pri svojih pripadnikih ceni in spoštuje. Primerjalno pa so v preglednici prikazane tudi nekatere psihične značilnosti, ki naj bi zaznamovale ženski del populacije. Kot pravi avtor preglednice, so navedene psihične značilnosti žensk nekaj, česar vojaštvo tradicionalno sploh ne ceni, in predstavljajo nekaj, kar je nasprotno klasičnemu konceptu idealnega bojavnika (Kotnik Dvojmoč 2002, 39).

Na psihične značilnosti žensk in probleme, ki naj bi iz njih izhajali, pa je treba pogledati tudi z druge strani. Kljub obsežnim prilagoditvam in spremembam za ženske vojaška organizacija še vedno predstavlja dokaj neprijazno okolje, kjer se morajo ženske soočiti s številnimi nadlegovanji, šikaniranjem, neprijaznimi pogoji dela itd. Poleg tega je treba upoštevati tudi dejstvo, da ženske svojih težav ne skrivajo v tolikšni meri kot moški in jih tako prej izrazijo. Na tej točki se postavlja vprašanje, kakšni bi bili rezultati, če bi

vrednotili tudi težavnost psihičnih problemov, in ne samo tega, kako pogosto se le-ti pojavijo (Kotnik Dvojmoč 2002, 40).

c) Družinsko življenje in starševstvo

Načina življenja, ki ga živijo vojaške družine ni mogoče primerjati z večino drugih socialnih skupin. Zaradi vojaškega načina življenja se vojaške družine vsakodnevno srečujejo s problemi, s katerimi se »navadni« civilisti verjetno ne bodo nikoli soočili. Tudi vojaške družine svoj način življenja zaznavajo in ocenjujejo kot stresen (Marriot v Juvan in Jelušič 2007, 551–552). V svojih vsakodnevnih življenjih se namreč srečujejo z nevsakdanjimi delovnimi časi pripadnikov ter njihovimi udeležbami na mirovnih misijah ali kateri koli drugi nalogi v tujini, ki je vezana na odsotnost vojaka ali vojakinje za daljše časovno obdobje (Juvan 2007, 22).

Še posebej problematično se družinsko življenje zdi za ženske vojakinje, saj je sočasno opravljanje vloge matere, žene in vojakinje nedvomno zelo težko. Poleg tega tudi sodobne armade z logističnega vidika niso dobro pripravljene na navzočnost žensk. Pri tem je v prvi vrsti mišljeno prilagajanje opreme, nastanitvene razmere in emocionalna podpora. Vojakinje se morajo tako zelo pogosto odločiti za eno od vlog in se na ta način nečemu odpovedati (Hanna v Jelušič 1995, 9).

Ena izmed ključnih ovir, ki ženskam stoji nasproti pri njihovem vključevanju v OS, je nedvomno materinstvo, ki žensko vsaj za obdobje dveh let loči od enote oziroma jo omejuje pri opravljanju delovnih nalog (Vuga 2008, 33). V ameriški vojski (in tudi v drugih armadah) je bil na primer eden izmed najpomembnejših razlogov proti večjemu vključevanju žensk v ameriško vojsko razmeroma visoka stopnja bolniških izostankov pri ženskah. V prvi vrsti sta se zdeli sporni odsotnost zaradi porodniškega dopusta in nege otrok (Majcen 1995, 140).

Kot smo navedli, se vojaki in vojakinje soočajo z nevsakdanjimi delavniki, saj so lahko zaradi delovnih obveznosti odsotni cel dan ali več dni, poleg tega pa morajo nemalokrat opravljati tudi nočno delo (Hanna v Jelušič 1995, 9–10). Potem so tu prisotne tudi misije v tujini. Žal je v sodobni družbi še vedno nesprejemljivo, da bi ženska zaradi službenih obveznosti pustila majhnega otroka in odšla v tujino, kar pa je na drugi strani za moškega povsem sprejemljivo. Zelo težko bi tudi našli mamico, ki bi pustila

nekajletnega otroka in odšla na misijo. Ženske se morajo na tak način soočiti tudi z mnenjem moških, da so zaradi tega privilegirane, saj jim določeno obdobje ni treba zapustiti družine in oditi na misijo v tujino (Vuga 2008, 33).

Tudi če upoštevamo večjo odsotnost žensk zaradi materinstva, pa na drugi strani ne obstaja noben tehtnejši razlog, ki bi onemogočal ženskam usposabljanje in služenje v kateremkoli rodu vojske, ne glede na psihofizične obremenitve. Seveda pa je treba pri tem poudariti, da morajo biti tako strokovno kot psihofizično usposobljene (Majcen 1995, 141). Poleg tega bi se morale tudi oborožene sile, kolikor je to le mogoče, prilagoditi potrebam mater vojakinj, ter skušati z ukrepi organizacijskega tipa preprečiti neprijetnosti, s katerimi se ženske pripadnice soočajo (Gasperini 1995, 135).

Danes se vedno bolj poudarja sam pomen družin pripadnikov OS. Le-te so namreč zelo pomembne zaradi dejstva, ker so pripadniki OS v službi države, kar pomeni, da se za njeno varnost, njene interese in njene cilje tudi usposabljujejo, izobražujejo in seveda tudi bojujejo. Zato mora država, če želi imeti učinkovite OS, poskrbeti za zadovoljstvo svojega vojaka, ki bo svoje delo opravljal profesionalno. Eden izmed najpomembnejših vidikov vojakovega življenja pa je ravno družina (Juvan in Jelušič 2007, 564). Vojaške organizacije zato želijo z različnimi oblikami podpore in programi ugoditi svojim pripadnikom ter njihovim družinskim članom. Posledično želijo s tem doseči večjo učinkovitost pri opravljanju nalog tako na terenu kot tudi v boju. Poleg tega želijo OS prek teh programov v svoje vrste privabiti nov, dober in učinkovit kader (Juvan 2008, 28–29).

Za Slovensko vojsko postanejo vojaške družine pomembna sestavina zakonodajnih in načrtovalnih aktivnosti šele po letu 2003, saj takrat SV ukine služenje vojaškega roka. Poleg tega se takrat tudi poveča število poklicnih vojakov, med katerimi so številni taki, ki že imajo družine. Leta 2007 je bila zakonsko opredeljena dejavnost »celostna skrb za pripadnike SV⁷« (v Zakonu o službi v slovenski vojski). Omenjena celostna skrb vsebuje nekaj elementov skrbi za vojakovo družino, vendar le-to ne predstavlja osrednjega dela zakonske ureditve (Juvan in Jelušič 2007, 560).

---

⁷ Vojaška doktrina, ki predstavlja najvišji vojaško strokovni dokument in je podlaga za organiziranje in delovanje SV (Jakič in drugi 2008, 76), celostno skrb opredeljuje kot: »dejavnost, ki je namenjena zagotovitvi dobrega počutja in dobrobiti pripadnikov slovenske vojske in njihovih družinskih članov. Obsega skrb za duševno zdravje in osebnostno rast, duhovno oskrbo, zdravstveno oskrbo, zagotovitev bivalnih možnosti, podporo družinam, varnost pri delu, športno in kulturno udejstvovanje, interesno dejavnost in stanovsko organiziranost (PDRIU 2006, 93).

č) Odnosi med spoloma in spolno nadlegovanje

Ko ženska vstopi v vojaško organizacijo, nastanejo določeni problemi že na sami simbolni ravni, ki izhaja iz vdora žensk v eno »najsvetejših moških institucij«. Poleg tega je okolje vojaške organizacije zaradi neuravnoveženosti spolne strukture ter posebnosti poveljevalnega odnosa, ki razmerje nadrejeni-podrejeni privede do skrajnosti, zelo ugodno za razraščanje pojava spolnega nadlegovanja (Kotnik Dvojmoč 2002, 46).

Kot pravi Thomas (v Kotnik Dvojmoč 2002, 47), nekateri moški niso sposobni ločevati med žensko kot seksualnim objektom in žensko kot profesionalnim sodelavcem. Takšni moški želijo, da je ženska ženska in se zato neugodno počutijo ob misli, da bi jo morali obravnavati kot enakovrednega sodelavca na delovnem mestu (Kotnik Dvojmoč 2002, 47).

Izkušnje kažejo, da obstajata dve skupini, ki povzročata seksualne konflikte. V prvo skupino spadajo starejši člani vojaškega kolektiva, ki niso sposobni neobremenjenega komuniciranja z ženskami, v drugo skupino pa spadajo mlajši pripadniki vojske, ki ne znajo povezati vloge žensk z delovnimi in vojaškimi dolžnostmi ter s profesionalnostjo (Majcen 1995, 140).

Problematično se zdi v prvi vrsti dejstvo, da je sam pojav spolnega nadlegovanja oziroma pravilno predstavo o njegovi razširjenosti zelo težko dobiti. Razlogov je več: 1. ne obstaja enoznačna definicija vedenja, ki bi ga lahko v različnih družbenih okoljih nedvoumno opredelili kot spolno nadlegovanje; 2. pogosto je spolno nadlegovanje še vedno zamolčano zaradi osebnih razlogov nadlegovanih; 3. spolno nadlegovanje pogosto ni prijavljeno zaradi strahu nadlegovanih pred nadlegovalci in njihovimi morebitnimi sankcijami; 4. pogosto se s sklicevanjem na spolno nadlegovanje pretirava oziroma manipulira; 5. prag med sprejemljivim in nesprejemljivim je pri različnih ljudeh različno visok (Kotnik Dvojmoč 2002, 47–48).

Ne glede na omenjeno pa je spolno nadlegovanje vendarle nekaj, kar se pojavlja in je skupno vsem OS z mešano sestavo. Omejiti bi ga bilo mogoče z energično akcijo poveljstva ter s strogo selekcijo. Omenjena selekcija bi morala izključiti iz zaposlitve vse, ki imajo kakršnekoli težave v komunikaciji z ženskami (Gasperini 1995, 134).

d) Kohezija in učinkovitost vojaških enot

Prisotnost žensk v vojaških enotah naj bi po mnenju nekaterih vplivala na kohezivnost in s tem tudi na učinkovitost vojaških enot. V vojaških enotah kohezija predstavlja enega najpomembnejših dejavnikov, ki vplivajo na uspešno usposabljanje in kakovostno izpolnjevanje delovnih nalog tako v mirnodobnih kot tudi bojnih razmerah. Kohezija predstavlja integracijo posameznikov v skupino, ki prispeva k njihovem delovanju za doseganje skupnih ciljev. Na svojem pomenu kohezija še nekoliko bolj pridobi v času boja, ko je medsebojna odvisnost članov skupine zelo velika (Iglič 2006, 141). Kot pravi Arnejčič, naj bi se profesionalni vojak manj bal možnosti, da je v boju lahko ranjen ali ubit, kot pa dejstva, da bi ga v boju zapustili tovariši. Omenjeno predstavlja bistvo učinkovitega urjenja sodobne vojaške enote (Arnejčič 2008, 256).

Sama kohezivnost pa pridobi na pomenu tudi, ko pridemo do vprašanja produktivnosti. Obstajala naj bi namreč povezava med kohezivnostjo in produktivnostjo v okviru skupine. Večja kot je kohezivnost skupine, večja je tudi produktivnost iste skupine in obratno, torej manj je skupina kohezivna, manj bo tudi produktivna (Fisher in Ellis 1990, 36).

Skozi stoletja proučevanja vojn in posameznih bitk so kohezivnosti znotraj OS pripisali naslednje značilnosti (Klemen 2006, 24): a) enote, ki so bolj kohezivne, se bolje bojujejo; b) kohezivne enote utrpijo manj žrtev, kjer vzrok ni bojevanje samo; c) kohezivne enote se urijo po višjih standardih; č) kohezivne enote pod vplivom stresa ne razpadejo; d) kohezivne enote potrebujejo manj administrativne podpore; e) kohezivne enote nudijo pripadnikom višji življenjski standard; f) bolj kohezivne enote med izvajanjem oboroženega boja utrpijo manj žrtev (Klemen 2006, 24).

Nasprotniki obsežnega vključevanja žensk v OS trdijo, da je mogoče potrebno stopnjo kohezivnosti in bojne učinkovitosti doseči samo v spolno homogenih enotah, ki so seveda moške. Eden od visokih poveljnikov marincev ZDA je na primer izjavil: »Če želite bojno enoto napraviti neučinkovito, potem morate vanjo vključiti žensko« (Dunvin v Kotnik Dvojmoč 2002, 51). Izraelci so tisti, ki najverjetneje razpolagajo z največ izkušnjami na področju žensk v oboroženih silah. Pravijo namreč, da se v mešanih oddelkih z lahkoto sprožijo psihološki mehanizmi, ki imajo lahko negativen učinek na uspeh akcije. Moškim, ki so izpostavljeni neposrednemu boju, postane rešitev

žensk v organizaciji prevladujoča nad vsem, celo nad izpeljavo naloge (Gasperini 1995, 133–134).

Kot kažejo nekatere ameriške raziskave, naj bi prisotnost žensk v enotah zagotovo privedla do trenutnega zmanjšanja povezanosti v oddelkih. Toda samo toliko časa, dokler ne bodo šli vsi skupaj skozi skupno začetno oblikovanje in se prilagodili glede sodelovanja (Gasperini 1995, 134). Povezanost skupine naj bi namreč izhajala iz resničnih prijateljskih odnosov in pripadnosti med člani določene skupine (Majcen 1995, 140).

Opozoriti pa je treba tudi na to, da sam pomen kohezivnosti ni enak v vseh enotah, rodovih in zvrsteh. Kohezivnost je še vedno pomembna predvsem v pehotnih bojnih enotah, kjer sam proces bojne individualizacije posameznega vojaka še ni dosegel takšne stopnje kot na primer v letalstvu (Kotnik Dvojmoč 2002, 51).

e) Funkcionalna in položajna diferenciacija in diskriminacija žensk

Kot smo ugotovili, so OS večinoma socialno nereprezentativne, kar še posebej velja, ko pride do vprašanja spola. Ne glede na to, da se je število žensk v OS povečalo, te še zdaleč niso enakopravne z moškimi, kar se kaže predvsem v **funkcionalni** (neenakopravnost pri dostopu do nalog in njihovem izvajanju) in **položajni** (neenakopravnost v dinamiki pridobivanja činov) diferenciaciji žensk. Omenjen problem je tako privedel do takšne razsežnosti, da namesto termina diferenciacija upravičeno lahko uporabimo negativno nabit termin diskriminacije. Nedvomno gre pri celotni zadevi za družbeno pogojeno diferenciacijo in diskriminacijo, ki sta utemeljeni na tradicionalizmu posameznega družbenega okolja, ki praviloma vse »vojaško« umešča v prvi vrsti v interesno in funkcionalno sfero moškega (Kotnik Dvojmoč 2002, 57–59).

5 ŽENSKÉ, VOJAŠKI POKLIC IN SLOVENIJA

5.1 POMEMBNA MEJNIKA SLOVENSKEGA VOJAŠKEGA SPOMINA

5.1.1 Ženske v slovenski partizanski vojski v drugi svetovni vojni (1941–1945)

Druga svetovna vojna predstavlja obdobje izrazitega preloma v novejši slovenski zgodovini tako s političnega vidika (vodilno funkcijo na Slovenskem je takrat prevzela do tedaj ilegalna stranka – Komunistična partija) kakor tudi z vidika vsakdanjega življenja. Slednje še posebej zadeva ženske, saj so vojna in specifične notranje politične razmere postavile ženske v enake položaje in vloge, ki so v preteklosti glede na tradicijo pripadale predvsem moškim. Gre torej za obdobje preobrata v družbenem položaju žensk. Vojna je močno posegla v življenja žensk, poleg tega pa jim omogočila, da so aktivno sodelovale pri oblikovanju poteka dogajanj v tedanjem družbenem prostoru. Na ta način so prevzele odgovornost, ki so jo v obdobju pred vojno imeli predvsem moški. Poleg »ženskih« opravil so se pričele lotevati tudi izrazito moških dejavnosti, med katere sodi tudi vojskovanje (Bernik 2002, 106).

V samem začetku je bilo število žensk v partizanski vojski majhno in moški del je na njih gledal kot na neki moteči dejavnik. Moški so se na žensko nošenje uniform po večini odzvali s posmehom in nerazumevanjem. Partijska direktiva pa je tovrstne poglede razglasila za nezaželene. Komunistična partija je namreč želela izkoristiti vse razpoložljive možnosti in uveljavljati lastne interese. Le-te je Partija učinkovito uveljavljala z izkoriščanjem ženskih množic⁸. Leta 1940 so na državni konferenci Komunistične partije Jugoslavije (KPJ) poudarili nujnost širšega vključevanja žensk v partijske vrste. Sklep državne konference je temeljil na oceni o možni vpletenosti Jugoslavije v svetovni spopad, kar bi pomenilo mobilizacijo partijskih kadrov (Bernik 2002, 106–107).

Odločitev žensk za odhod v partizane je bila težka, je pa šlo pri omenjeni odločitvi za izključno željo žensk. V partizane so odhajale po večini mlajše ženske, ki še niso imele otrok in jim ni bilo treba skrbeti za onemogle starše in gospodinjstvo. Od poročenih žensk se je namreč pričakovalo, da bodo vodile gospodinjstvo in skrbele za družino (Bernik 2002, 107). Ženske so vstopale v slovensko partizansko vojsko iz različnih razlogov. Najpomembnejši izmed razlogov je bil zagotovo odnos okupatorjev do

---

⁸ Partija je žensko vprašanje razlagala v skladu z leninističnim pojmovanjem vloge ženske v razrednem boju. Slednji poudarja, da brez množične udeležbe žensk ni mogoče uresničiti revolucije. V skladu s tem pojmovanjem pa so ženske dvakrat zaslužnjene, in sicer jih na eni strani zaslužnjuje vladajoči družbeni razred ter na drugi strani nereproduktivna gospodinjstva opravila (Bernik 2002, 107).

ženskega prebivalstva. Le ta je ženske obravnaval enako kot moške⁹ (Guštin v Bernik 2002, 107). Poleg tega je bilo življenje v okupiranih območjih pogosto nevarnejše kot življenje v partizanih, sočasno pa so imele ženske tudi občutek, da se lahko same branijo (Bernik 2002, 108).

Povprečen delež žensk v partizanski vojski je bil ves čas približno enak in je znašal 4 odstotke, čeprav nekateri podatki kažejo tudi na to, da je bil delež žensk v začetnih obdobjih nekoliko višji kot pozneje (Bernik 2002, 110).

V partizanih so ženske opravljale najrazličnejša dela. Podatki za leta 1941 do 1943 pravijo, da se je z orožjem borilo 35 odstotkov žensk, 22 odstotkov pa jih je delalo v saniteti. Mnoge so bile borke in bolničarke sočasno. Trinajst odstotkov žensk je bilo poveljnic oziroma vodij najrazličnejših dejavnosti, pri čemer pa je treba poudariti, da so bila omenjena poveljniška mesta večinoma nižjega ranga. Osem odstotkov žensk je bilo kuharic in prav toliko tudi sekretark, 6 odstotkov je bilo političnih delegatk, ostale pa so bile intendantke, šivilje, šifrerke, kurirke, perice in obveščevalke (Bernik 2002, 112).

Ženske so v vojski v največji meri opravljale tradicionalno ženska opravila. Veliko žensk je delalo v saniteti, kar pa ne pomeni, da je bilo takšno delo manj nevarno. Bolničarke so morale biti ravno tako fizično in čustveno stabilne kot moški na bojišču. Poleg tega so opravljale dela, ki so v družbi veljala za ženska: skrbele so za zveze, administrativna in pisarniška dela, hrano in obleko. V tem okviru so imele mnoge status militariziranih civilistk, ne pa statusa bojevnika. Opravljale so torej dela, ki so bila tradicionalno pojmovana kot nečastna (in ženska), pri tem pa se je seveda zanemarjalo dejstvo, da so bila še kako družbeno potrebna. Ob samem prihodu v partizane so bile zato mnoge ženske razočarane zaradi delitve del in vlog. Pričakovale so namreč, da bodo dobile orožje in se udeleževale oboroženih akcij, takšno mišljenje pa je trčilo ob miselnost poveljnikov, ki se s tem seveda niso strinjali (Bernik 2002, 112–114).

Partizanke sta predstavljali dve podobi. Prva si je prizadevala ohraniti ženski lik, ne glede na težke terenske razmere in slabo oskrbo z obleko in obutvijo. Druga podoba pa je bila maskulinizirana podoba žensk. S to podobo so ženske želele biti čim bolj podobe

---

⁹ Nemci so ženske že od aprila 1941 zapirali, izganjali in kmalu tudi streljali kot talke ter pošiljali v koncentracijska taborišča. Tudi Italijani so od leta 1942 ženske množično pričeli pošiljati v koncentracijska taborišča (Guštin v Bernik 2002, 107).

moškimi soborcem in so na tak način iskale moč. Pri tem je šlo za žrtvovanje ženskosti z namenom, da bi se lahko enakovredno borile z moškimi soborci (Bernik 2002, 120).

Usodo partizanke je zaznamovalo dejstvo, da so jih kar 45 odstotkov poslali iz vojske na terensko delo v civilno življenje. Razlogi so se skrivali v slabem zdravju bork in v tem, da je partija potrebovala terenske aktivistke. Dvaintrideset odstotkov žensk, ki so v partizane vstopile med 1941 in 1943, je umrlo. Nekatere so padle v boju, druge so umrle za posledicam ran, bolezni ali mučenja, če jih je nasprotnik ujel. Velik delež žensk so ujeli nasprotniki (19 odstotkov), ki so jih potem bodisi zaprli bodisi poslali v koncentracijska taborišča. Visoka smrtnost med partizankami potrjuje tudi dejstvo, da so bile premalo izurjene v bojevanju. Večina jih je namreč le malo vedela o vojni (ali nič), poleg tega se zaradi mladosti niso zavedale nevarnosti. Kar 11 odstotkov jih je padlo že prvo leto vstopa v partizane (Bernik 2002, 123).

5.1.2 Ženske na služenju vojaškega roka v vojski nekdanje Jugoslavije

Pravno podlago za vključevanje žensk v vojaške enote je dal Zakon o vojaški obveznosti (iz leta 1980), s tem pa so ženske postale tudi vojaške obveznice. S samim vključevanjem žensk v obrambno usposabljanje naj bi se izboljšal družbeni položaj žensk (Garb 2002, 129). Žensko vojaško vprašanje je na začetku osemdesetih let predstavljalo preskus kulturne zrelosti posameznih civilnih okolij v Jugoslaviji (ne toliko vojske) (Jelušič 1995, 5).

Poskusno služenje vojaškega roka za ženske (oziroma vojaško usposabljanje) je trajalo dve leti – od julija 1983 do julija 1985. Omenjeno poskusno obdobje naj bi služilo analizam vključevanja žensk v OS oziroma razpravam glede uvedbe obveznega vojaškega roka za ženske (Garb 2002, 129).

Vojaščino so lahko prostovoljno služile ženske v starosti od 19 do 27 let, brez otrok, mlajših od 7 let, morale so biti tudi popolnoma zdrave. Ženske so lahko služile v vseh zvrsteh in rodovih oboroženih sil (razen v oklepni enotah), poleg tega v tehnični, intendantski, sanitetni in prometni službi. Vojaško usposabljanje se je pričelo julija 1983 in je trajalo približno tri mesece za navadne vojakinje, šest mesecev pa je trajalo

usposabljanje za rezervne častnice (Garb 2002, 130)¹⁰. Izkazalo se je, da so glede na svoje psihofizične sposobnosti ženske zmogle skorajda enake napore in naloge kot moški, saj so po prihodu v vojašnico, ne glede na različno telesno pripravljenost, kmalu povečale telesno moč (Garb 2002, 131)¹¹.

Po končanem poskusnem služenju vojaškega roka za ženske je v Sloveniji prišlo do burne razprave glede nadaljnje usode vojaškega usposabljanja za ženske. Ena izmed možnosti je bila tudi ta, da bi uvedli obvezni vojaški rok za ženske, ki pa je bila v Sloveniji zavrnjena. O obveznem služenju vojaškega roka za ženske se je v javnosti prvič govorilo na okrogli mizi, ki jo je januarja 1986 organizirala občinska konferenca Zveze socialistične mladine Slovenije (ZSMS) Zagorje. Med povabljenimi na okroglo mizo so bili predstavniki družbenopolitičnih organizacij v občini (okrogle mize se niso udeležili), predstavnik občinskega štaba za teritorialno obrambo, predstavnik oddelka za ljudsko obrambo, republiška konferenca ZSMS, mirovna skupina pri republiški konferenci ZSMS, ženska sekcija Lilit in mladinci iz Zagorja. Mirovna skupina je zagovarjala stališče, da bi uvedba obveznega vojaškega usposabljanja za ženske predstavljala militarizacijo družbe. Ženska skupina je izpostavila vprašanje, kako je mogoče štirideset let po osvoboditvi ženske spraviti na nabor in jih na ta način obvezno usposablјati za oboroženi boj, medtem ko v razvitem svetu (pogosto postavljen kot zgled) ženske legitimno prevzemajo mirovne pobude in se borijo proti militaristični socializaciji otrok. Ženska skupina je postavila tudi vprašanje, ali pristojni verjamejo, da bodo ženske, ki bi se prisilno oziroma z zakonom določeno usposablјale za oboroženi boj, prav tako dobro opravljale svojo službo kot prostovoljke (Jalušič v Garb 2002, 132–133).

Na ta način se prostovoljnost v Jugoslaviji ni izkazala kot dobra podlaga za vojaško usposabljanje žensk. Poleg tega bi vojaška obveznost pripelјala do številnih težav, saj ne bi prispevala k večji enakopravnosti žensk v družbi, pač pa bi na drugi strani pomenila zgolj višje obrambne stroške ter večjo militarizacijo družbe (Garb 2002, 134).

---

¹⁰ Avtorica povzela po: Borba, 8/6-1982; Borba, 14/1-1983; Borba, 27/1-1983; Delo, 10/2-1983; Jana, 23/3-1983; Delo, 13/4-1985.

¹¹ Avtorica povzela po: Delo, 13/4-1985; Naša obramba, 3/1984.

5.2 ŽENSKÉ V SLOVENSKI VOJSKI

Republika Slovenija ima profesionalni model vojaške organizacije s pogodbeno rezervo (Arnejčič 2008, 189). V Slovenski vojski so ženskam formalno dostopne vse vojaške dolžnosti. V vojsko ženske vstopajo skladno z določili Zakona o vojaški dolžnosti, kjer 1. člen pravi, da lahko ženske sodelujejo pri izvrševanju vojaške dolžnosti ter skladno z Zakonom za obrambo, kjer so v 88. členu zapisani pogoji vstopa v poklicno sestavo SV (Pešec 2002, 139).

Z vidika spolne strukture se SV srečuje z dvojnimi izzivi. Na eni strani se srečuje z vse večjim številom pripadnic ženskega spola v oboroženih silah, na drugi strani pa je številčno gledano sama prisotnost žensk v SV še vedno premajhna. V povezavi z omenjenim se izpostavljata dve osrednji problemski izhodišči, in sicer, kako povečati zanimanje in vključenost žensk v SV na različnih ravneh strukture in jim pri tem na osnovi določenih strukturnih in organizacijskih sprememb omogočiti kvalitetno delovno okolje (kar velja za vse pripadnike SV), ter kako organizirati in zagotoviti celotno oskrbo pripadnic poklicne vojske s pozitivnim učinkom na obrambno sposobnost celotne vojske (Sedmak in drugi 2006b, 5).

V širši slovenski družbi je še vedno prisoten tradicionalen vzorec delitve vlog po spolu. Iz tega pa seveda izhajajo tudi pričakovanja, ki imajo svoj temelj na omenjeni delitvi. Posledično se ženske ne zanimajo v tolikšni meri za poklicna področja (kamor spada tudi vojska), ki so glede na tradicionalno percepcijo v domeni moškega dela prebivalstva. Poleg tega analize notranje strukture vojske glede na spol kažejo tudi na neenakomerno hierarhično razporeditev po spolu, kjer je moč opaziti, da višje, vodilnejše, vplivnejše in seveda tudi bolje plačane položaje še vedno v večini zasedajo moški. Glede na omenjeno je moč izpostaviti negativne posledice za SV, ki jih predstavlja v prvi vrsti neizkoriščenost potenciala ženskega dela populacije (Sedmak in drugi 2006b, 5).

Dober kazalnik enakih možnosti v praksi predstavlja uravnotežena zastopanost spolov na položajih odločanja. V tem smislu pa SV in Ministrstvo za obrambo nista za zgled. V upravnem delu je namreč zaposlen visok odstotek žensk (kar 44 odstotkov), od katerih jih je veliko uradnic, toda z izjemo ministrice jih zelo malo zaseda vodilne položaje. Tudi v SV je visok odstotek žensk, dejstvo pa ostaja, da jih na vodilnih položajih ni

veliko. Olajševalna okoliščina naj bi bila za SV ta, da gre za mlado vojsko in da glede na nekdanjo dolžnost služenja vojaškega roka (ki je veljala le za moške) ženske počasneje pridobivajo visoke čine. Glede na navedeno je tako moč pričakovati, da se bo težnja navzočnosti na vodilnih in vodstvenih položajih v SV z leti vendarle uravnotežila. Toda na drugi strani takšnega opravičila ni za delež žensk na vodilnih mestih v upravnem delu (Bunič 2010, 30).

V letu 2010 je bilo med pripadniki stalne sestave Slovenske vojske zaposlenih 1.181 žensk, kar predstavlja 15,5 % vseh. Med njimi je bilo 130 častnic, 170 podčastnic, 420 vojakinj, 238 vojaških uslužbenk in 223 civilnih oseb (Statistični urad RS 2010).

Vodilna delovna mesta, ki jih zasedajo ženske danes v SV, veljajo za manj pomembna oziroma »manj operativna«. Sem spadajo motiviranje, informiranje, kadrovske in pravne zadeve, finance in intendantca. Kadar v poklicnih vojaških krogih poteka neformalna razprava (tudi v formalnih postopkih kadrovanja), pogosto pride do poudarjanja pomena operativnih in vodilnih dolžnosti ter sočasnega izražanja mnenja, da morajo te dolžnosti opravljati moški. Na tak način naj bi bila zagotovljena učinkovitost, potrebna ostrina, doslednost in bojevitost. Pešec pri tem dodaja, da je o tehtnosti teh trditev težko govoriti, ker ženske v SV še niso imele priložnosti opravljati veliko vodilnih in operativnih dolžnosti. Toda izkušnje iz tujine dokazujejo, da lahko tudi te naloge ženske opravljajo ravno tako dobro kot moški (Pešec 2002, 140).

5.2.1 Težave, s katerimi se srečujejo ženske v Slovenski vojski

V nadaljevanju želim izpostaviti nekatere ugotovitve kvalitativne raziskave (v obliki poglobljenih intervjujev), ki je bila izvedena leta 2006 v okviru ciljno-raziskovalnega projekta »Ženske v Slovenski vojski – oblikovanje strategij večje vključenosti in kvalitetnejših delovnih pogojev« s strani UP ZRS Koper. Omenjena raziskava je bila izvedena s pripadnicami in pripadniki Slovenske vojske. Osrednji cilj raziskave je bil osredotočen na sam položaj žensk, ki so zaposlene v SV (Sedmak in drugi 2006a, 3). Sama želim izpostaviti nekatere ključne težave, s katerimi se srečujejo ženske v SV.

a) Pomisleki ob vstopu v SV

V omenjeni raziskavi so bile respondentke povprašane o morebitnih pomislekih glede službovanja v SV. Na individualni ravni (fiziološke in psihološke specifičnosti)

predvsem mlajša dekleta (do 26 let) ob vstopu v SV večinoma niso imela pomislekov glede težav zaradi svojih sposobnosti. Zaposlitev v SV je zanje predstavljala tako športni kot tudi psihofizični izziv. Nekatere respondentke, ki niso bile toliko športno usmerjene, so vendarle imele nekatere pomisleke glede svoje kondicije in zahtevane fizične zmogljivosti (zlasti, kar zadeva usposabljanje v Vipavi¹²).

Pomisleki, ki zadevajo socialno raven (ali družinsko življenje), so bili pogostejši med respondentkami, ki so bile ob zaposlitvi stare okoli 30 let, saj so le-te pogosto že imele otroke, mlajše pa se z družinskimi obveznostmi še niso obremenjevale. So pa bile mlajše respondentke, ki si želijo nadaljevati svojo kariero znotraj SV, večinoma mnenja, da bo materinstvo moralo počakati do zelenega napredovanja.

Kar zadeva institucionalno raven in morebitne težave v delovnem okolju, pa je bilo ugotovljeno naslednje: tretjina respondentk je ob samem vstopu v SV pričakovala zbadanja in opazke, podcenjevanje in morebitno nadlegovanje s strani kolegov vojakov in nadrejenih. Njihova pričakovanja so temeljila predvsem na predstavi o vojski kot moški instituciji. Polovica respondentk pa ni imela pomislekov, ki bi se nanašali na omenjeno institucionalno raven (Sedmak in drugi 2006a, 11–12).

b) Vojska je še vedno bolj moški poklic

V družbi še vedno prevladuje prepričanje¹³, da vojska predstavlja bolj moški poklic. Pri tem je potrebno opozoriti, da so bile v raziskavi takšnega mnenja predvsem ženske. V ozadju se skriva predvsem naklonjenost tradicionalni spolni delitvi vlog, ki jo simbolizira trditev, da tovrstno delo za žensko ni »naravno« (Sedmak in drugi 2006a, 41).

Respondenti moškega spola so pri vprašanju, ali bi svoji prijateljici/znanki odsvetovali službovanje v SV zaradi spola, v približno 50 odstotkih odgovorili pritrdilno. Odsvetovali bi jim delo v SV zaradi ženskih fizičnih in psihičnih specifik, saj naj bi bile

---

¹² Center za usposabljanje (CU) v Vipavi je bil ustanovljen leta 2003. V CU izvajajo program temeljnega vojaško strokovnega usposabljanja kandidatov za vojaške osebe, vojake na prostovoljnem služenju vojaškega roka ter za pripadnike pogodbene rezerve. Poleg tega v CU izvajajo tudi programe osnovnega in dopolnilnega vojaško strokovnega usposabljanja vojakov in mornarjev SV za pridobitev osnovne in/ali dopolnilne vojaške evidenčne dolžnosti. CU v Vipavi predstavlja torej učno središče za vse, ki se želijo zaposliti v Slovenski vojski (VŠJ 2007, 14).

¹³ Ob upoštevanju rezultatov javnomnenjske raziskave (izvedene na populaciji mladih) ter na podlagi izsledkov kvalitativnih intervjujev (z uslužbenkami in uslužbenci SV) izvedenih v okviru ciljno-raziskovalnega projekta Ženske v Slovenski vojski – oblikovanje strategij večje vključenosti in kvalitetnejših delovnih pogojev.

po njihovem mnenju pogoji v SV neprimerni za ženske, delovne naloge pa prenaporne. Nekateri so celo navajali, da so ženske fizično nemočne in psihološko neprimerne za timsko delo, saj naj bi bile ženske nagnjene h konfliktom in medsebojnemu rivalstvu. Ženskam bi odsvetovali službovanje v SV tudi zaradi težjega usklajevanja dela in družinskega življenja. Po njihovem pričevanju ni mogoče, da bi ženska lahko bila sočasno dobra mati in dobra vojakinja. Respondenti izpostavljajo tudi neprijazne delovne razmere za ženske v SV, saj naj bi bila vojska večinoma domena moških in je v družbi še vedno sprejeta kot moški poklic (Sedmak in drugi 2006a, 12–13)

c) Nekatera dela niso primerna za ženske

Kljub prevladujočemu prepričanju, da bi načeloma morala biti delovna mesta v okviru SV enakomerno zastopana, večina sogovornikov in sogovornic meni, da so nekatera dela za ženske manj primerna (dejavnosti v bojnih enotah oziroma v pehoti, v mornarici, v specialnih enotah ter na misijah v tujini). Izpostaviti je treba tudi ugotovljeno dejstvo, da četrtnina sogovornic in sogovornikov meni, da neposredno poveljevanje vodu oziroma enoti za ženske ni primerno. Omenjeno je podkrepljeno tudi z dejstvom, da imajo pripadniki oboroženih enot pomisleke v primeru, da jim poveljuje ženska (Sedmak in drugi 2006a, 41).

č) Psihični pritisk na ženske

Večina sogovornikov in vse sogovornice so mnenja, da so ženske v sestavah SV izpostavljene večjemu psihičnemu pritisku kot moški. Še posebej so omenjenega pritiska deležne ženske v okviru oboroženih sestav, saj so nenehno podvržene ocenjevanju in pogosto tudi podcenjevanju s strani moških sodelavcev. Eden od sogovornikov je izjavil: »Ženska se mora ves čas dokazovati, mora biti boljša, da bi bila enaka« (Sedmak in drugi 2006a, 41–42).

d) Negativni vpliv prisotnosti žensk na delo v kolektivu

Sogovornice na eni strani menijo, da vključevanje žensk v enote pozitivno vpliva na medsebojne odnose, sogovorniki pa so na drugi strani večinoma mnenja, da vključenost žensk negativno vpliva na delo v kolektivu (Sedmak in drugi 2006a, 42). Kot pravijo, se z vključitvijo žensk v enote sami odnosi znotraj nje negativno spremenijo. Zmanjšala

naj bi se namreč stopnja koncentracije in učinkovitosti, moški naj bi želeli zbuditi pozornost ženskih pripadnic in tekmovati za njihovo naklonjenost. Poleg tega jim želijo zaradi vljudnosti in kolegialnosti pomagati in delati namesto njih. Poveljniki naj bi celo prizanašali vojakinjam, kar na drugi strani povzroča nezadovoljstvo vojakov. Po mnenju polovice vojakov naj bi prisotnost žensk v enotah SV povzročalo »hormonske težave« moških članov enot in rušilo psihološko stabilnost enote. Zaskrbljujoče pa je tudi dejstvo, da tudi ženske (sicer v manjšem številu) razmišljajo na podoben način. Tudi po njihovem mnenju naj bi enota delovala slabše, če je vanjo vključenih več žensk (Sedmak in drugi 2006a, 22).

e) Neenaka obravnava žensk

Glede enakopravne obravnave žensk so mnenja deljena. Polovica respondentov namreč meni, da so ženske in moški obravnavani enakopravno, polovica pa se s tem ne strinja. Pri tem je moč zaznati nadaljnjo polarizacijo mnenj: moški so na eni strani večinoma prepričani, da so ženske deležne neupravičenih privilegijev in bonitet, ženske pa na drugi strani večinoma menijo, da so obravnavane diskriminatorno (predvsem v smislu podcenjevanja in šikaniranja) (Sedmak in drugi 2006a, 42).

f) Neenakopravna možnost napredovanja

Dobra polovica vseh respondentov in respondentk meni, da je sam sistem napredovanja zadovoljivo rešen (zakonodaja, predpisi in akti). Druga polovica pa ni takšnega mnenja. Predvsem moški večinoma menijo, da je ženskam veliko lažje in hitreje napredovati po hierarhični strukturi (bodisi zaradi politike zaposlovanja, ki teži k večji zastopanosti žensk, bodisi zaradi neformalnih dogovorov, zvez in poznanstev, nekateri pa izpostavljajo tudi napredovanje zaradi »spolnih uslug«) (Sedmak in drugi 2006a, 42). Po pričanju nekaterih respondentov naj bi bila zadnja leta politična volja tista, ki je »umetno olajšala karierno pot žensk v SV zaradi višjih kvot«, ker je država želela povečati število žensk v SV in tako doseči visoko zastopanost. Vse to naj ne bi bilo pravično do drugih pripadnikov SV, ker ustvarja nezadovoljstvo in slabo delovno klimo (Sedmak in drugi 2006a, 28).

Na drugi strani pa ženske večinoma menijo, da jih pri karierni poti diskriminatorno obravnavajo nadrejeni, poleg tega se zaradi družinskih obveznosti soočajo s težavami v

napredovanju – predvsem je tu mišljeno materinstvo (Sedmak in drugi 2006a, 42). Sama nosečnost in posledična odsotnost naj bi močno vplivali na sam karierni vzpon. Poleg tega so vojakinje prepričane, da imajo ženske znotraj SV manj možnosti za napredovanje in lahko zato napredujejo zgolj do določenih pozicij, čeprav so formalno možnosti napredovanja enake za vse (Sedmak in drugi 2006a, 28).

g) Problem uvajanja posebnih ugodnosti za ženske

Večina moških in tudi nekaj žensk namreč vztraja na egalitarnem principu, saj so mnenja, da se sicer soočamo z diskriminatorno obravnavo moških, v primeru, da imajo ženske posebne ugodnosti. Ženske pa vendarle izpostavljajo potrebo po doslednejšem upoštevanju posebnih potreb žensk, zaposlenih v sestavah SV (ločene sanitarije in spalni prostori v vseh vojašnicah, možnost premestitve na delovno mesto bliže domu v primeru materinstva oziroma skrbi za družino ...) (Sedmak in drugi 2006a, 43).

h) Problem usklajevanja družinskega življenja s službovanjem v SV

Nekatere respondentke menijo, da SV nima posluha za materinstvo, kar posredno otežuje ustvarjanje družine in samo odločitev za otroke. Respondentke navajajo primere, ko je SV zavrnila možnost premestitve dela bliže domu matere z dojenčkom, ko so zahtevali uniformo tudi v visoki nosečnosti in zdravniško potrdilo o nosečnosti, četudi je bila visoka nosečnost »že vidna«, ko so poslali na večdnevne terenske vaje mater, ko je še dojila ipd. Po njihovem mnenju bi bila zelo dobrodošla pomoč družinam vojakov in vojakinj v naslednjih oblikah: »mreža pomoči« ženam in družinam vojakov na misiji, vrtci za otroke v okviru vojašnic ipd. (Sedmak in drugi 2006a, 30).

Zaskrbljujoče pa je tudi dejstvo, da je dobra polovica respondentov prepričanih, da družinsko življenje bolj trpi pri zaposlenih v SV kot pa v katerih drugih poklicih. V ozadju se skrivajo predvsem številne odsotnosti, dežurstva, terenske vaje in treningi, usposabljanja, misije. Še posebej je zaskrbljujoče takrat, ko sta oba starša zaposlena v SV (Sedmak in drugi 2006a, 31).

i) Podcenjujoč odnos do mlajših rekrutk

Predvsem pri tistih ženskah, ki so v sestavah SV zaposlene že dalj časa (od začetka 90. let), je moč opaziti podcenjujoč odnos in nezadovoljstvo do mlajših rekrutk. Po

njihovem mnenju naj bi bile le-te večinoma nesposobne, lene, brez ambicij, nespoštljive – torej neprimerne za službo v SV (Sedmak in drugi 2006a, 43).

j) Nadlegovanje

Nobena od sogovornic ni izpostavila, da bi bila žrtev vsiljivega spolnega nadlegovanja, jih je pa večina izpostavila nekatere neprijetne izkušnje. Predvsem tiste pripadnice, ki delujejo v oboroženih enotah, so bile tarča neprimernih ogovarjanj ali celo žaljivih opazk glede telesnega izgleda (teža, barva las, telesne obline). Pri tem izstopajo v prvi vrsti mlajše uslužbenke. Nekaj mlajših sogovornic je izpostavljalo tudi nadležna vabila na zmenke, v primeru, da se nanje niso odzvale, pa se je pogosto kasneje dogajalo, da so bile zaradi tega izpostavljene šikaniranju sodelavcev. Posebej zaskrbljujoče je tudi dejstvo, da so bile nekatere sogovornice deležne preveč »domačega« vedenja nadrejenih ter izživljanja nad mlajšimi rekrutkami v vadbenem centru v Vipavi. Pri tem so imele vtis, da jih bolj kot po izkazanih sposobnostih ocenjujejo po njihovem zunanjem izgledu. Kljub negativnim izkušnjam se je treba vprašati tudi, zakaj se nobena od sogovornic zaradi omenjenih neprijetnih izkušenj ni pritožila nadrejenim. Večina v takšnih primerih skuša tovrstne opazke preslišati ali poskušati problem rešiti neposredno v pogovoru s sodelavci, sicer pa se za nasvet najpogosteje obrnejo na prijateljice ali partnerje (Sedmak in drugi 2006a, 43–44).

k) Nekoriščenje formalnih procedur za pritožbe zoper neprimerno obravnavo

Zaskrbljujoče je dejstvo, da kljub prisotnosti (spolnega) nadlegovanja ženske ne izkoriščajo formalnih procedur, ki so na voljo, da bi vložile uradne pritožbe zoper tiste, ki se poslužujejo neprimernega vedenja. Sogovornice namreč ne verjamejo v možnost zadovoljive rešitve težav v primeru, ko bi morale pritožbo nasloviti na osebo, ki jim je neposredno nadrejena. Skrbi jih namreč, da bi jim to lahko povzročilo nevšečnosti pri nadaljnjem sodelovanju z nadrejeno osebo in kolektivom. Še huje je v primeru, če je prav neposredno nadrejena oseba vir nadlegovanja. V takšnem primeru se lahko pritožijo naslednjemu nadrejenemu, vendar je to po njihovi oceni neučinkovito in jih naredi še bolj ranljive. Treba bi bilo razmisliti o drugačnih možnostih pritožbe oziroma drugih kanalih, kar pa postavi pod vprašaj celotno organizacijsko strukturo SV (Sedmak in drugi 2006a, 44).

l) Nasprotovanje nadaljnemu vključevanju žensk v SV

Večina sogovornikov in sogovornic, zaposlenih v sestavah SV, nadaljnega vključevanja žensk v SV ne podpira oziroma ji ni naklonjena. Moški sogovorniki so takšno prepričanje utemeljevali z vidika obrambne sposobnosti ter splošne učinkovitosti vojske. Pri tem so izrazili prepričanje, da vključevanje žensk v SV z namenom doseganja višjih kvot ne predstavlja pravilnega načina za reševanje političnih programov in problemov brezposelnosti. Tudi ženske, kljub temu da je večina relativno zadovoljna s položajem v SV, vendarle nasprotujejo nadaljnemu povečevanju deleža žensk, zaposlenih v SV. Menijo tudi, da je sedanja kvota žensk dovolj visoka, opozarjajo pa na potrebo po boljši (kadrovski) politiki, katere cilj nikakor ne bi smel biti zgolj zapolnjevanje ženskih kvot. Stremeti bi namreč morali k zaposlovanju sposobnih in motiviranih žensk, kar bi vodilo k boljši učinkovitosti celotne Slovenske vojske (Sedmak in drugi 2006a, 44).

m) Odsvetovanje službovanja v SV ženskam

V večini primerov respondentke niso bile deležne neposrednega odsvetovanja vstopa v SV in opravljanja tovrstnega poklica, v nekaterih primerih so bile deležne celo podpore. V nekaterih primerih so prijatelji respondentk iz širše družbe podvomili v samo smiselnost vključevanja žensk v SV. Omenjeno stališče so utemeljevali s tem, da je takšna služba fizično zahtevna, da obstaja možnost šikaniranja ter nadlegovanja s strani vojakov. Kar je zaskrbljujoče, je ugotovljeno dejstvo, da so bile respondentke deležne odsvetovanja vključitve v SV s strani zaposlenih v SV. Omenjeno so občutile tako direktno v pogovoru izven delovnega mesta kot indirektno (implicitno) med uvodnim usposabljanjem. Respondentke so se tako počutile nezaželene. Nadrejeni so jim namreč (po njihovem mnenju) zbijali moralo, se posmehovali neuspehom, komentirali njihovo zunanost (opazke glede barve las, oblin, teže) in jim pojasnjevali, da ženske ne sodijo v vojsko, saj je to v nasprotju s tradicionalno delitvijo spolnih vlog (Sedmak in drugi 2006a, 11).

5.3 PRIHODNOST ŽENSKEGA VOJAŠTVA

V prihodnosti je moč pričakovati, da se bo število žensk na visokih poveljniških položajih povečalo. Toda sam način vodenja OS se zaradi omenjenega dejstva

najverjetneje ne bo spremenil. Zgodilo pa se bo najverjetneje to, da bodo te »redke ženske na moških položajih« držale odprta vrata za druge ženske, saj bodo s svojim osebnim zgledom in spodbudo dajale sporočilo, da je napredovanje v vojski mogoče tudi za ženske. Na ta način bodo ženske vedno bolj pritiskale na žensko netipična delovna mesta zaradi visokega ugleda, ki spremlja in je pripisan tem opravilom. V nekaterih svetovnih vojskah je mogoče v prihodnosti pričakovati tudi, da se bodo ženske spopadle z zakonsko določeno izločenostjo žensk iz nekaterih opravil, pri čemer so v prvi vrsti mišljene predvsem bojne naloge. Le-te namreč omogočajo najhitrejše napredovanje in dajejo zato največ ustreznih izkušenj za poveljniške položaje (Jelušič 1995, 12). Tisti, ki se borijo za enake pravice žensk v vojski, trdijo, da je ravno njihova nezmožnost sodelovanja v boju tisto, kar jim preprečuje, da bi lahko napredovale v vojski enakopravno z moškimi (Yuval-Davis 2009, 160).

Postavlja pa se tudi vprašanje, ki zadeva povečevanje števila žensk v oboroženih silah v prihodnosti. V raziskavi *Ženske v Slovenski vojski* (2006) je večina respondentov (tako moških kot tudi žensk!) zanimivo izrazila negativno mnenje glede morebitnega povečanja zaposlovanja žensk v SV v bodočnosti. Respondentke so svoje nasprotovanje utemeljevale z naslednjimi argumenti: zasedenost primernih delovnih mest, prevelika fizična zahtevnost vojaškega poklica ter problematika medsebojnih odnosov v pretežno moški organizaciji. Moški respondenti pa so argumente proti vključitvi žensk v SV izpostavili predvsem problem učinkovitosti vojske. Večinoma so mnenja, da bi zaradi večje vključenosti žensk upadla obrambna sposobnost ter splošna učinkovitost vojske (Sedmak in drugi 2006a, 34–35).

Če bi želeli z obsežnejšim vključevanjem žensk v OS prispevati k povečanju njihove učinkovitosti, bi morali zagotoviti: 1. da se v vojaški organizaciji ustvari zavest o novi stvarnosti, in da to, kar pomeni velik korak za ženske, ne postane nekaj nepotrebnega ali celo škodljivega, in 2., da se ženska pri svojem vstopu v OS zaveda svojih pravic, ki na drugi strani narekujejo tudi odgovornost (Gasperini 1995, 136).

Kot poudarja upokojena generalmajorka Jeanne Holm, bi se moral vsakdo, tako moški kot tudi ženske, ki razmišljajo o vstopu v oborožene sile, pred prisego zavedati, da je vojska v nasprotju z direndajem ob vstopu, ter da vojska niso zgolj uniforme, parade in pustolovščine. Kot pravi Holmova dalje: »... vojska pomeni vojno in vojna pomeni

ubijanje in morda umiranje za svojo domovino« (Holm v Yuval-Davis 2009, 166). Toda kot pravi častnica SV Mojca Pešec, bi morala vojska na drugi strani »vsem ženskam, ki s svojo strokovnostjo in z osebnimi kvalitetai, organizacijskimi in vodstvenimi sposobnostmi ter s psihofizično pripravljenostjo dokažejo, da se lahko enakovredno kosajo s svojimi kolegi, omogočiti odprto pot v njihovi poklicni karieri – in jih pri tem ne ovirati zato, ker so ženske« (Pešec 1995, 149).

Ne glede na številne premike pa, kot pravi Peščeva, vojska še vedno predstavlja trdnjavo, kjer so ženske podrle šele prvi obrambni zid. Najtežjo oviro, banalno pojmovano enakopravnost spolov, pa lahko po njenem mnenju premagajo le moški in ženske skupaj (Pešec 1995, 154).

6 RAZISKAVA SLOVENSKO JAVNO MNENJE 2009/2

V kvantitativni analizi sem uporabila sekundarne podatke raziskave SJM092 – Slovensko javno mnenje 2009/2: Raziskava o nacionalni in mednarodni varnosti, ki jo je izdelal CJMMK – Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij (Malešič in drugi 2009). Podatke omenjene raziskave hrani Arhiv družboslovnih podatkov, preko katerega sem do podatkov tudi dostopala.

Raziskavo SJM 2009/2 sem izbrala zaradi dejstva, ker se med drugim dotika področja nacionalne in mednarodne varnosti, ter, kar je zame najbolj pomembno, pogleda na Slovensko vojsko, vojaški poklic in položaj žensk v vojski (ADP 2011).

Raziskava SJM 2009/2 je bila izvedena v obdobju med marcem in majem 2009 na reprezentativnem vzorcu 1594 polnoletnih državljanov Republike Slovenije. Realizirani vzorec je bil 1055 (ADP 2011).

Raziskovalna vprašanja in hipoteze

V kvantitativnem delu se želim osredotočiti na naslednji raziskovalni vprašanji, ki sta bili med drugim zastavljeni tudi na samem začetku magistrskega dela:

R1: Kakšen odnos ima slovenska javnost do SV in vojaškega poklica?

R2: Kakšen je odnos slovenske javnosti do žensk v SV?

Raziskovalni vprašanji predstavljata podlago za naslednje izpeljane hipoteze:

1. sklop:

H1: Spol vpliva na odnos posameznikov do SV.

H2: Starost vpliva na odnos posameznikov do SV.

H3: Izobrazba vpliva na odnos posameznikov do SV.

H4: Vojaške izkušnje vplivajo na odnos posameznikov do SV.

2. sklop:

H5: Spol vpliva na odnos posameznikov do ženskih pripadnic v SV.

H6: Starost vpliva na odnos posameznikov do ženskih pripadnic v SV.

H7: Izobrazba vpliva na odnos posameznikov do ženskih pripadnic v SV.

H8: Vojaške izkušnje vplivajo na odnos posameznikov do ženskih pripadnic v SV.

Analiza podatkov

Analiza je bila razdeljena na dva dela. Sprva sem se želela osredotočiti na podatke, na podlagi katerih je bilo mogoče dobiti okvirni vpogled v to, kakšen odnos ima slovenska javnost do SV in vojaškega poklica na splošno. V drugem delu pa sem se želela omejiti na sam odnos javnosti do ženskih pripadnic v SV.

Podatke raziskave SJM 2009/02 sem analizirala z uporabo programa SPSS (statistični paket SPSS for Windows), ki sodi med najbolj razširjene »statistične« programske pakete. Namen omenjenega programa je statistična obdelava podatkov z osebnim računalnikom (Kropivnik in drugi 2006, 5).

Pri sami obdelavi podatkov sem v okviru programa SPSS uporabila naslednje ukaze oziroma podprograme: FREQUENCIES in CROSSTABS. Podprogram FREQUENCIES spada med metode za osnovno opisno statistično analizo. Gre za ti. univariatne metode, ki so namenjene v prvi vrsti »predstavitvam« porazdelitev vrednosti posameznih spremenljivk. Z bivariatno metodo, natančneje, z uporabo podprograma

CROSSTABS, pa je bil moj cilj ugotavljanje povezanosti med dvema spremenljivkama. Omenjeni podprogram izračuna tabele dvo- in večrazsežne frekvenčne porazdelitve, ki jim pravimo kontingenčne tabele, ter statistike, ki nam omogočajo ugotavljanje povezanosti med posameznimi spremenljivkami (Kropivnik in drugi 2006, 20–33). Samo povezanost ali nepovezanost med spremenljivkami sem preverjala s hi-kvadrat testom, kjer me je zanimala vrednost signifikance. Kjer je bila ugotovljena vrednost signifikance manjša od 0,05 je to pomenilo, da sta obravnavani spremenljivki statistično značilno povezani.

Pri sami analizi sem morala podatke zaradi lažje interpretacije rekodirati. Pri tem sem si pomagala s stavkom RECODE, s katerim spremenimo obstoječe vrednosti določenih spremenljivk v drugačne oziroma nove vrednosti. Omenjenemu spreminjanju vrednosti pravimo tudi rekodiranje (Kropivnik in drugi 2006, 65).

V analizi sem uporabila spodaj navedene neodvisne spremenljivke, ki sem jih rekodirala na naslednji način:

- **spol** (ohranila v izvorni obliki: 1. moški in 2. ženske);
- **starost**¹⁴ (združila v tri kategorije: 1. starost do 35, 2. starost od 36 do 60 in 3. starost od 61 dalje);
- **izobrazba** (združila v tri kategorije: 1. osnovna izobrazba, 2. srednja izobrazba, 3. višja izobrazba);
- **vojaške izkušnje**¹⁵ (združila v dve kategoriji: 1. ljudje z vojaškimi izkušnjami, 2. ljudje brez vojaških izkušenj).

---

¹⁴ Prvo kategorijo, ki jo predstavljajo posamezniki, stari do 35 let, sem oblikovala na omenjeni način zaradi dejstva, ker se kategorija »mladih« v sodobnosti zaradi podaljševanja izobraževanja, težkega vstopa na trg delovne sile ter ekonomske odvisnosti od staršev, pomika močno preko starosti 30 let. Mirjana Ule govori o zakasnitvi prehodov iz mladosti v odraslost. Omenjeni prehodi so postali vse bolj nejasni in se odmikajo od tradicionalnih normativnih pričakovanj (Ule 2008, 236). Uletova v svojem delu omenja novo obdobje »mladih odraslih«, ki so po starosti tisti po postadolescentskem obdobju, v drugi polovici dvajsetih let, pri tem pa je treba poudariti, da se to obdobje vse bolj podaljšuje čez trideseta leta (Ule 2008, 241).

¹⁵ V kategorijo posameznikov z vojaškimi izkušnjami so vključeni ljudje, ki so bodisi: služili vojaški rok v JLA, obvezni vojaški rok v SV, prostovoljni vojaški rok v SV, bili zaposleni kot vojaška oseba v JLA, bili zaposleni kot vojaška oseba v SV ali služili v pogodbeni rezervi SV.

Določene neodvisne spremenljivke je bilo zaradi lažje interpretacije treba prav tako rekodirati, sam način rekodiranja pa bo prikazan v nadaljevanju pri vsaki spremenljivki posebej.

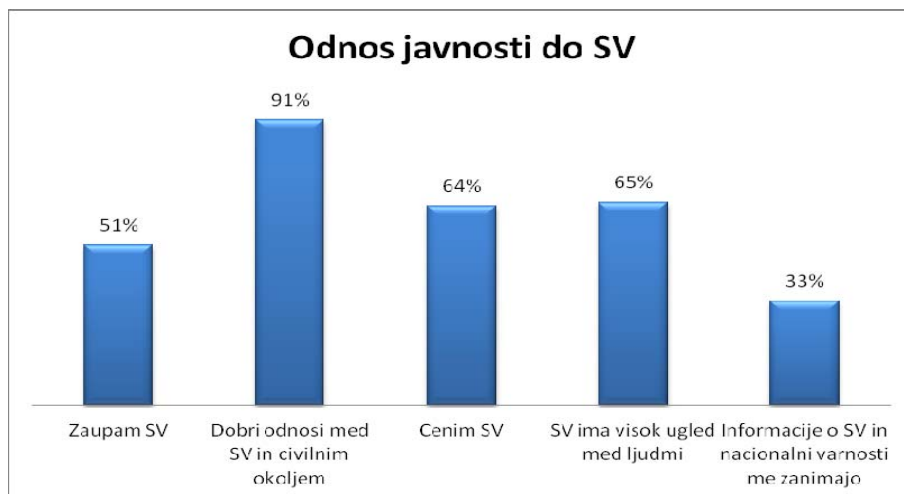
6.1 Odnos javnosti do Slovenske vojske

V tem sklopu sem se odločila za analizo spremenljivk, ki bi mi lahko podale okvirni vpogled v sam odnos slovenske javnosti do SV. V prvi vrsti me je zanimalo, ali je omenjeni odnos pozitiven ter ali obstaja povezanost med posameznimi spremenljivkami. Želene spremenljivke je bilo treba sprva zaradi lažje interpretacije rekodirati na naslednji način:

- **Zaupanje v SV:** začetne štiri kategorije (1. sploh nič, 2. le malo, 3. precej, 4. v celoti) sem združila v končni dve kategoriji (1. sploh nič/le malo in 2. precej/v celoti). V interpretaciji me bo zanimala 2. kategorija (precej/v celoti), ki izraža, v kolikšni meri javnost zaupa SV.
- **Odnosi med SV in civilnim okoljem:** začetne štiri kategorije (1. zelo dobri, 2. dobri, 3. slabi, 4. zelo slabi) sem združila v končni dve kategoriji (1. zelo dobri/dobri in 2. slabi/zelo slabi). V interpretaciji me bo zanimala 1. kategorija, ki odnose med SV in civilnim okoljem označuje kot pozitivne.
- **Kako ljudje cenijo SV:** začetnih 10 kategorij (lestvica od 1–10) sem združila v končne tri kategorije (1. nižje cenijo, 2. Niti – niti, 3. višje cenijo). V interpretaciji me bo zanimala 3. kategorija, ki izraža, kolikšen odstotek ljudi višje ceni SV.
- **Kakšen ugled ima SV med ljudmi:** začetnih 10 kategorij (lestvica od 1–10) sem združila v končne 3 kategorije (1. nižji ugled, 2. Niti – niti, 3. višji ugled). V interpretaciji me bo zanimala 3. kategorija, ki izraža, kolikšen odstotek ljudi pravi, da ima SV višji ugled med ljudmi.
- **Zanimanje za informacije o SV in nacionalni varnosti:** začetne 4 kategorije (1. to me zelo zanima, 2. to me še kar zanima, 3. to me bolj malo zanima, 4. to me sploh ne zanima) sem združila v končni 2 kategoriji (1. to me zelo zanima/to me še kar zanima, in 2. to me bolj malo zanima/to me sploh ne zanima). V

interpretaciji me bo zanimala 1. kategorija, ki izraža, kolikšen odstotek ljudi zanimajo informacije o SV in nacionalni varnosti.

Slika 6.1: Odnos javnosti do SV

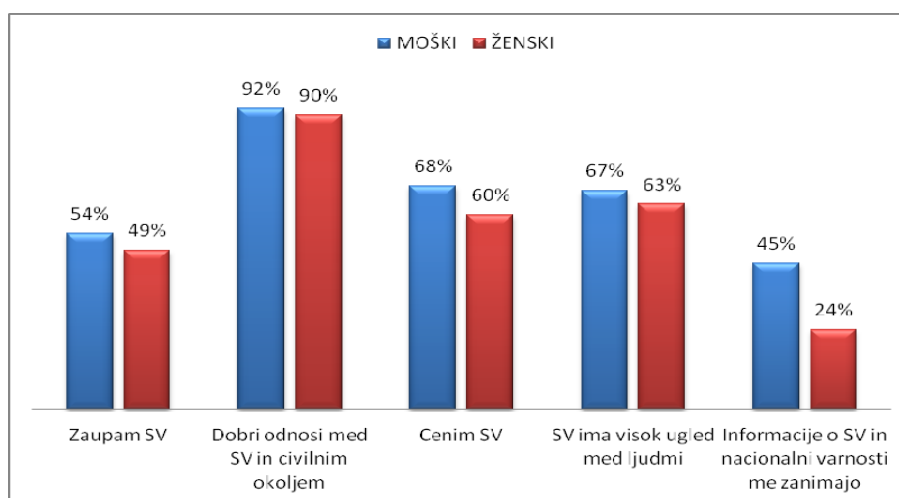

Vir: SPSS analiza podatkov SJM 2009/2

SV ima glede na podatke, prikazane v zgornjem prikazu, pozitiven odnos do SV, saj kar 91 odstotkov anketirancev meni, da so odnosi med SV in civilnim okoljem dobri, poleg tega približno 65 odstotkov ljudi ceni SV, isti odstotek anketirancev pa tudi meni, da ima SV med ljudmi visok ugled. Nekoliko nižji se zdi odstotek zaupanja ljudi v SV, čeprav tudi ta ni ravno nizek (51 %). Kljub pozitivnemu odnosu ljudi do SV pa se le-ti bolj malo zanimajo za informacije o SV in nacionalni varnosti (33 %).

Omenjene odvisne spremenljivke bom v nadaljevanju povezala s prej že omenjenimi neodvisnimi spremenljivkami, torej s spolom, starostjo, izobrazbo in vojaškimi izkušnjami, ter preverila, ali obstaja povezanost med spremenljivkami.

Slika 6.2: Odnos javnosti do SV glede na spol

Vir: SPSS analiza podatkov SJM 2009/2

Glede na zgornji prikaz lahko rečemo, da imajo moški v primerjavi z ženskami pozitivnejši odnos do SV. Odstopanja sicer niso velika, so pa pri vseh spremenljivkah prisotna. Največje odstopanje je moč zaslediti pri vprašanju, »koliko vas zanimajo informacije o SV in nacionalni varnosti«, kjer lahko ugotovimo, da moške veliko bolj zanimajo omenjene informacije kot pa ženske.

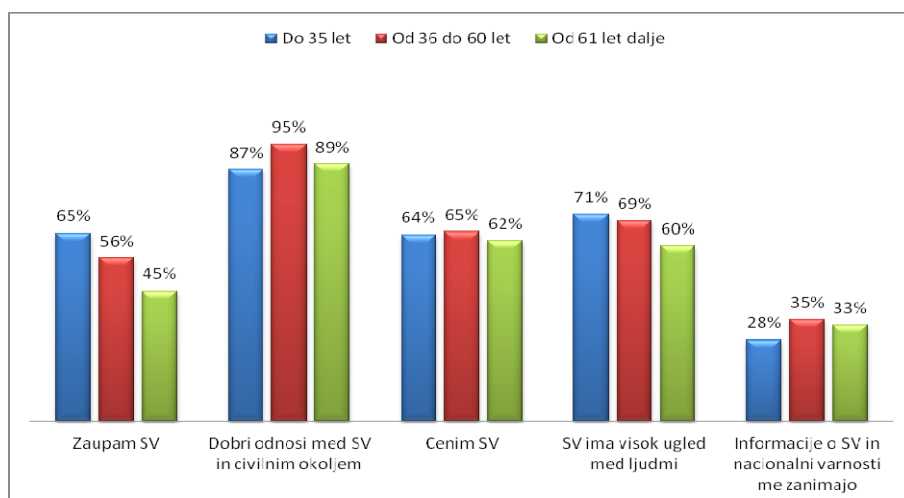
Tabela 6.1: Vrednosti signifikance (spol)

Spremenljivke	1	2	3	4	5
	Zaupanje v SV	Odnos med SV in civilnim okoljem	Kako ljudje cenijo SV	Kakšen ugled ima SV med ljudmi	Zanimanje za informacije o SV in nacionalni varnosti
Signifikanca	0,097	0,288	0,002	0,338	0,000

Vir: SPSS analiza podatkov SJM 2009/2

Kot je razvidno iz tabele, je signifikanca manjša od 0,05 le pri tretji in peti spremenljivki. Obstaja torej povezava med spolom in spremenljivkama: kako ljudje cenijo SV, ter zanimanje za informacije o SV in nacionalni varnosti.

Slika 6.3: Odnos javnosti do SV glede na starost

Vir: SPSS analiza podatkov SJM 2009/2

Kar zadeva starost anketirancev, SV najbolj zaupajo »mlajši«. Srednja generacija je tista, ki v največji meri meni, da so odnosi med SV in civilnim okoljem dobri, pri tem pa, zanimivo, mlajši v najmanjši meri podpirajo omenjeno trditev. Vse tri starostne skupine približno enakovredno cenijo SV, pri čemer starejši cenijo SV v najmanjši meri. Da ima SV visok ugled med ljudmi, se ponovno (kot pri zaupanju) v največji meri strinjajo mlajši. Slednji pa se na drugi strani najmanj zanimajo za informacije o SV in nacionalni varnosti. Za tovrstne informacije se namreč najbolj zanima srednja generacija.

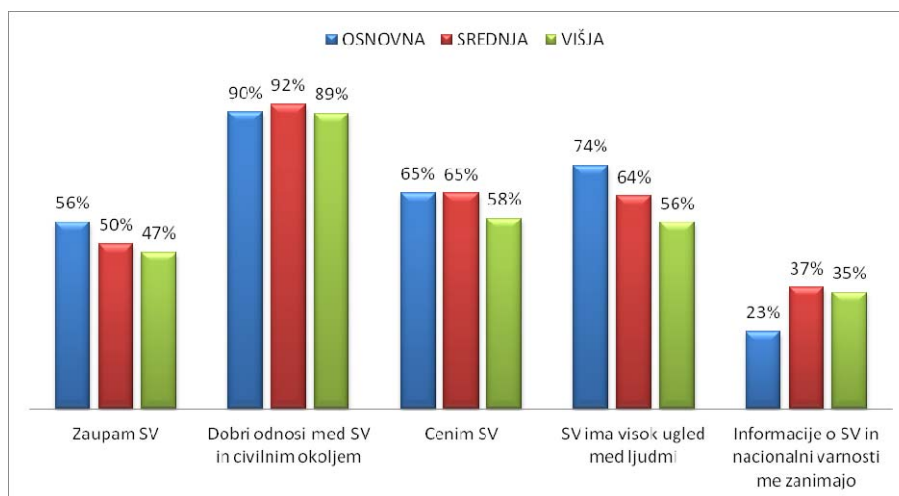
Tabela 6.2: Vrednost signifikance (starost)

Spremenljivke	1	2	3	4	5
	Zaupanje v SV	Odnos med SV in civilnim okoljem	Kako ljudje cenijo SV	Kakšen ugled ima SV med ljudmi	Zanimanje za informacije o SV in nacionalni varnosti
Signifikanca	0,000	0,001	0,416	0,022	0,415

Vir: SPSS analiza podatkov SJM 2009/2

Vrednost signifikance je manjša od 0,05 pri prvi, drugi in četrti spremenljivki. Obstaja torej povezava med starostjo in spremenljivkami: zaupanje v SV; odnos med SV in civilnim okoljem; kakšen ugled ima SV med ljudmi.

Slika 6.4: Odnos javnosti do SV glede na izobrazbo

Vir: SPSS analiza podatkov SJM 2009/2

Kar zadeva stopnjo izobrazbe, lahko ugotovimo, da imajo ljudje z osnovno in srednjo izobrazbo pozitivnejši odnos do SV. Ljudje z višjo stopnjo izobrazbe pa na drugi strani manj zaupajo SV, v manjši meri menijo, da so odnosi med SV in civilnim okoljem dobri, manj cenijo SV ter v manjši meri menijo, da ima SV visok ugled med ljudmi. Omenjeno pa ne velja, ko pridemo do vprašanja zanimanja za informacije o SV in nacionalni varnosti, saj ljudi s srednjo in višjo stopnjo izobrazbe nekoliko bolj zanimajo omenjene informacije kot pa ljudi, ki imajo osnovno stopnjo izobrazbe.

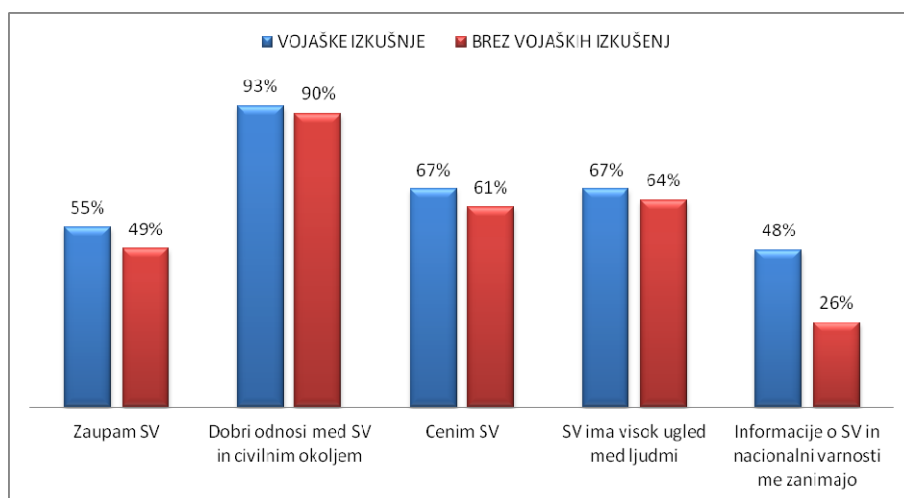
Tabela 6.3: Vrednost signifikance (izobrazba)

Spremenljivke	1	2	3	4	5
	Zaupanje v SV	Odnos med SV in civilnim okoljem	Kako ljudje cenijo SV	Kakšen ugled ima SV med ljudmi	Zanimanje za informacije o SV in nacionalni varnosti
Signifikanca	0,128	0,398	0,122	0,002	0,001

Vir: SPSS analiza podatkov SJM 2009/2

Ponovno je vrednost signifikance nižja od 0,05 zgolj pri dveh spremenljivkah. Obstaja povezava med izobrazbo in spremenljivkama: kakšen ugled ima SV med ljudmi, ter zanimanje za informacije o SV in nacionalni varnosti.

Slika 6.5: Odnos javnosti do SV glede na vojaške izkušnje

Vir: SPSS analiza podatkov SJM 2009/2

Glede na zgornji prikaz imajo ljudje z vojaškimi izkušnjami pozitivnejši odnos do SV kot ljudje brez vojaških izkušenj. Še najbolj se omenjeno potrjuje pri vprašanju zaupanja v SV, vprašanju, koliko posamezniki cenijo SV ter zanimanju za informacije o SV in nacionalni varnosti.

Tabela 6.4: Vrednost signifikance (vojaške izkušnje)

Spremenljivke	1	2	3	4	5
	Zaupanje v SV	Odnos med SV in civilnim okoljem	Kako ljudje cenijo SV	Kakšen ugled ima SV med ljudmi	Zanimanje za informacije o SV in nacionalni varnosti
Signifikanca	0,051	0,230	0,038	0,511	0,000

Vir: SPSS analiza podatkov SJM 2009/2

Kar zadeva vojaške izkušnje, so le-te statistično značilno povezane s prvo, tretjo in peto spremenljivko: zaupanje v SV; kako ljudje cenijo SV; zanimanje za informacije o SV in nacionalni varnosti.

6.2 Odnos javnosti do ženskih pripadnic v Slovenski vojski

V tem sklopu sem želela ugotoviti, kakšen je odnos slovenske javnosti do žensk v SV. V ta namen so me zanimale naslednje spremenljivke:

- podpora možnosti opravljanja vojaškega poklica za ženske v Slovenski vojski;

- primernost odstotka žensk v SV, ki znaša približno 15 odstotkov;
- podpora napredovanju žensk na vse položaje v SV;
- spolno nadlegovanje in pogostost njegovega pojavljanja.

6.2.1 Podpora opravljanju vojaškega poklica za ženske

Slika 6.6: Podpora opravljanju vojaškega poklica za ženske

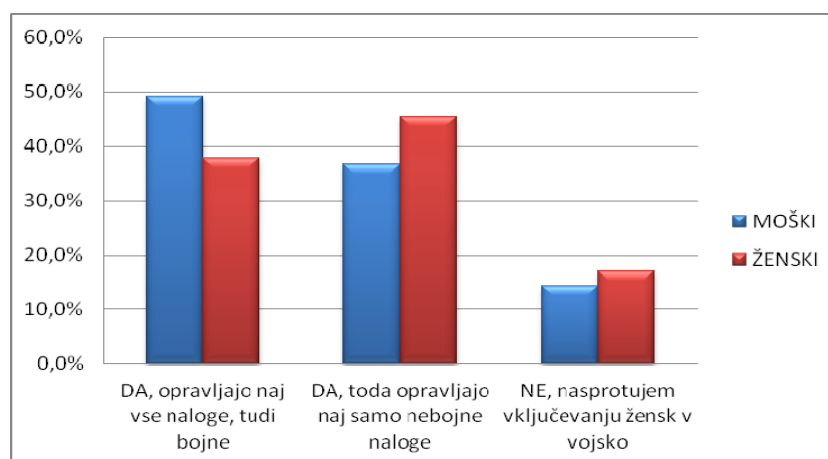

Vir: SPSS analiza podatkov SJM 2009/2

Zgornji prikaz predstavlja rezultate, v kolikšni meri ljudje v Sloveniji podpirajo oziroma ne podpirajo možnost opravljanja vojaškega poklica za ženske. Ugotoviti je moč, da večina ljudi podpira samo možnost opravljanja vojaškega poklica za ženske, saj je (le) 16 odstotkov ljudi mnenja, da se ženske ne bi smele vključevati v vojsko. Nekoliko je zaskrbljujoče dejstvo, da 42 odstotkov ljudi meni, da naj ženske opravljajo samo nebojne naloge. Vsekakor pa na tem mestu ne gre zanemariti dejstva, da še vedno obstaja 16 odstotkov ljudi, ki ženskemu vključevanju v vojsko nasprotujejo.

Slika 6.7: Podpora opravljanju vojaškega poklica za ženske glede na spol

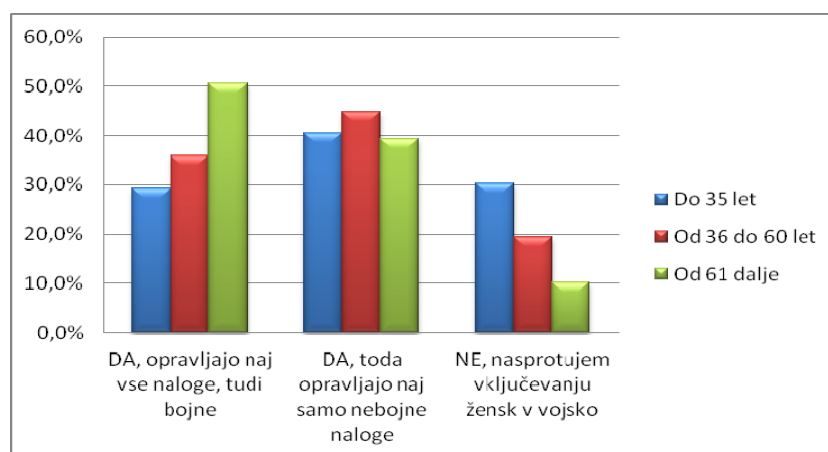

Vir: SPSS analiza podatkov SJM 2009/2

Ko gre za vprašanje spola, so moški tisti, ki nekoliko bolj podpirajo ženske pri opravljanju vseh nalog v vojski, torej vključno z bojnimi. Ženske pa so na drugi strani bolj naklonjene temu, da bi morale ženske v vojski opravljati zgolj nebojne naloge. Poleg tega ženske v primerjavi z moškimi tudi v nekoliko večji meri nasprotujejo vključevanju žensk v vojsko.

Vrednost signifikance znaša 0,002, kar pomeni, da lahko s 5 % tveganjem trdim, da spol vpliva na podporo opravljanju vojaškega poklica za ženske.

Slika 6.8: Podpora opravljanju vojaškega poklica za ženske glede na starost

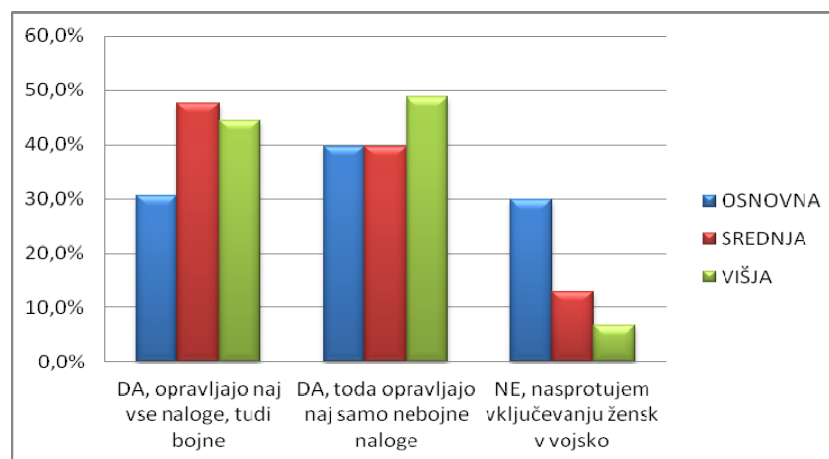

Vir: SPSS analiza podatkov SJM 2009/2

Glede na starost so predstavniki mlajše populacije tisti, ki se v najmanjši meri strinjajo s tem, da naj ženske opravljajo tudi bojne naloge, na drugi strani pa so predstavniki starejše populacije tisti, ki se z dobrimi 50 odstotki strinjajo, da naj ženske opravljajo tudi bojne naloge. Odstotki vseh treh starostnih skupin, ki pravijo, da naj ženske opravljajo samo nebojne naloge, so medsebojno primerljivi. V vseh treh starostnih skupinah se namreč gibajo okoli 40 odstotkov, pri čemer pa je srednja generacija tista, ki je temu še najbolj naklonjena. Samemu vključevanju žensk v vojsko pa v največji meri nasprotujejo mladi (s kar 30,2 %), najmanj pa starejša generacija (10,2 %).

Signifikanca znaša 0,000, kar pomeni, da lahko s 5 % tveganjem trdim, da starost vpliva na podporo opravljanju vojaškega poklica za ženske.

Slika 6.9: Podpora opravljanju vojaškega poklica za ženske glede na izobrazbo

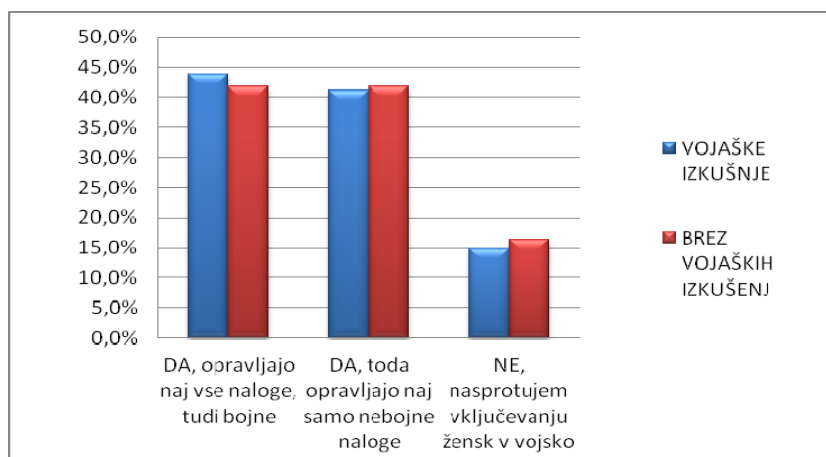

Vir: SPSS analiza podatkov SJM 2009/2

Ljudje z osnovno stopnjo izobrazbe so tisti, ki v najmanjši meri podpirajo dejstvo, da bi morale ženske v vojski opravljati vse naloge, vključno z bojnimi (30,6 %). Z dejstvom, da bi morale ženske opravljati samo nebojne naloge, se v največji meri strinjajo ljudje z višjo stopnjo izobrazbe (slabih 50 %). Na tej točki sicer ljudje z osnovno in srednjo stopnjo izobrazbe ne zaostajajo veliko (oboje podpirajo z 39,6 %). To, da ženske ne bi smele vstopati v vojsko, pa se zdi najbolj smiselno ljudem z osnovno stopnjo izobrazbe (kar 30 %), najbolj pa temu nasprotujejo ljudje z višjo stopnjo izobrazbe.

Signifikanca znaša 0,000, kar pomeni, da lahko s 5 % tveganjem trdim, da izobrazba vpliva na podporo opravljanju vojaškega poklica za ženske.

Slika 6.10: Podpora opravljanju vojaškega poklica za ženske glede na vojaške izkušnje

Vir: SPSS analiza podatkov SJM 2009/2

Ko gre za vprašanje vojaških izkušenj, razlik ni mogoče ugotoviti, saj med tistimi ljudmi, ki imajo vojaške izkušnje, in tistimi, ki le-teh nimajo, ni mogoče opaziti vidnih razlik. Oboji približno enako podpirajo dejstvo, da naj bi ženske opravljale vse naloge v vojski, poleg tega oboji tudi približno enako podpirajo dejstvo, da naj bi ženske v vojski opravljale samo nebojne naloge, podobno pa velja tudi za samo nasprotovanje vključevanju žensk v vojsko.

Signifikanca znaša 0,752, kar pomeni, da vojaške izkušnje ne vplivajo na podporo opravljanju vojaškega poklica za ženske.

6.2.2 Primernost odstotka žensk v SV

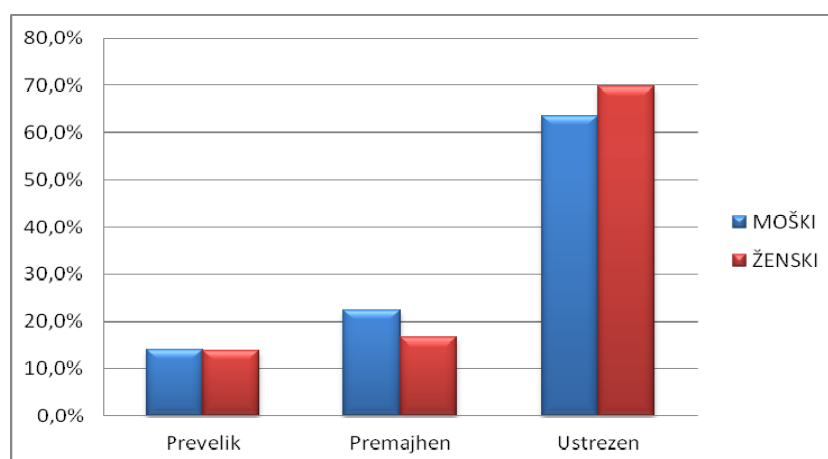
Slika 6.11: Primernost odstotka žensk v SV

Vir: SPSS analiza podatkov SJM 2009/2

Dejstvo, da v SV trenutno deluje približno 15 odstotkov žensk, podpira, oziroma se jim zdi povsem ustrezno, skoraj 70 odstotkov anketirancev. Približno 19 odstotkom anketirancev se zdi omenjeni odstotek žensk premajhen, slabim 14 odstotkom pa se zdi isti odstotek celo prevelik.

Slika 6.12: Odstotek žensk glede na spol

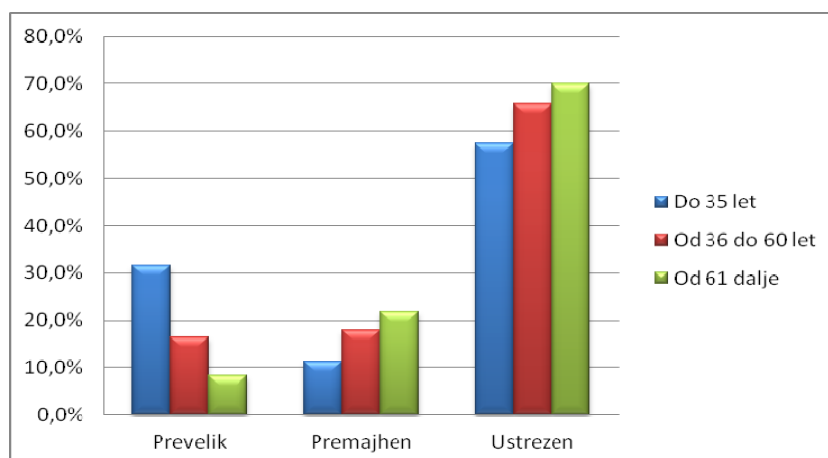

Vir: SPSS analiza podatkov SJM 2009/2

Ženske so tiste, katerim se zdi odstotek žensk v vojski najbolj ustrezen, čeprav se tudi moški s tem kar strinjajo. Slednjim se zdi sam odstotek žensk v vojski celo nekoliko premajhen (22,4 %).

Signifikanca znaša 0,077, kar kaže na to, da spol ne vpliva na oceno ljudi glede odstotka žensk v vojski.

Slika 6.13: Odstotek žensk glede na starost

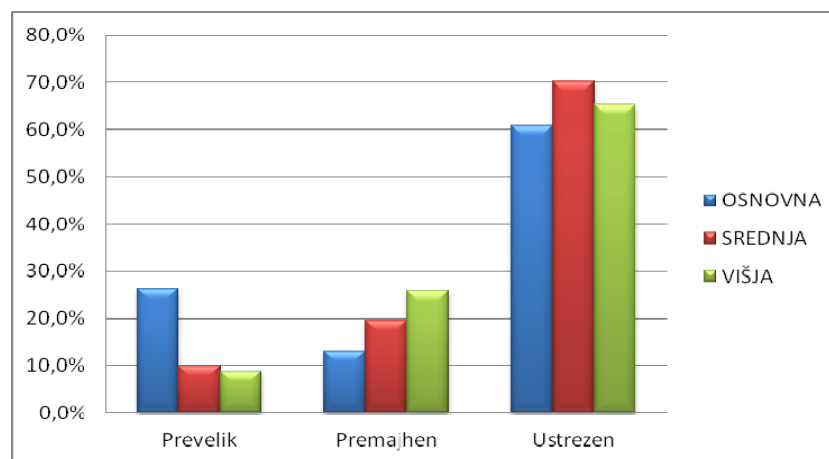

Vir: SPSS analiza podatkov SJM 2009/2

Starejša populacija ljudi je tista, ki se ji zdi odstotek žensk v vojski še najbolj ustrezen, najmanj pa so temu naklonjeni mladi, ki se jim zdi isti odstotek celo prevelik (kar 31,5 %). Da je odstotek premajhen, se strinja več kot 20 odstotkov starejših, sledi jim srednja generacija (17,8 odstotka), najmanj pa se s premajhnim odstotkom strinjajo mladi.

Signifikanca znaša 0,000, kar pomeni, da lahko s 5 % tveganjem trdim, da starost vpliva na samo oceno ljudi glede odstotka žensk v vojski.

Slika 6.14: Odstotek žensk glede na izobrazbo

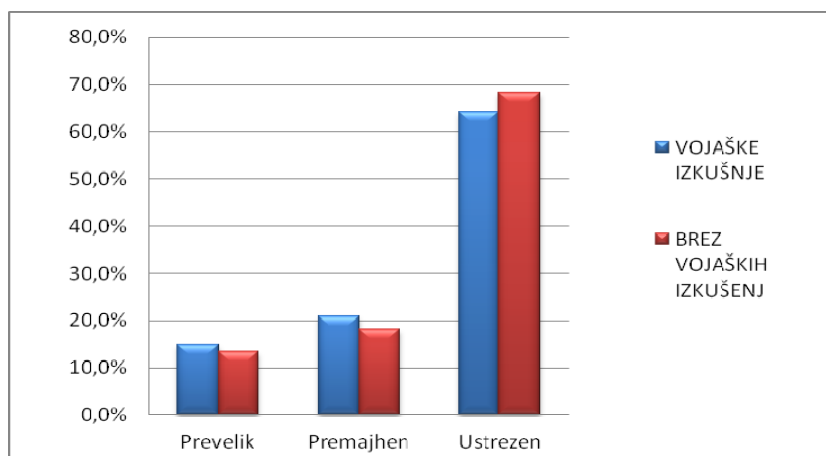

Vir: SPSS analiza podatkov SJM 2009/2

Ne glede na stopnjo izobrazbe se ljudje v veliki večini (preko 60 %) strinjajo, da je odstotek žensk v vojski primeren (še najbolj se s tem strinjajo ljudje s srednjo stopnjo izobrazbe). Da je odstotek prevelik, v največji meri menijo ljudje z osnovno stopnjo izobrazbe (slabih 30 %). Ljudje z višjo stopnjo izobrazbe pa v največji meri menijo, da je odstotek žensk v vojski premajhen.

Signifikanca znaša 0,000, kar pomeni, da lahko s 5 % tveganjem trdim, da izobrazba vpliva na samo oceno ljudi glede odstotka žensk v vojski.

Slika 6.15: Odstotek žensk glede na vojaške izkušnje

Vir: SPSS analiza podatkov SJM 2009/2

Kar zadeva vojaške izkušnje, večjih odstopanj med tistimi, ki so kdajkoli imeli stik z vojsko, in tistimi, ki tega stika niso imeli, ni. Ljudje brez vojaških izkušenj se nekoliko bolj strinjajo s tem, da je sam odstotek žensk v vojski ustrezen, medtem pa se preko 20 odstotkov ljudi z vojaškimi izkušnjami strinja s tem, da je odstotek vendarle premajhen.

Signifikanca znaša 0,474, kar kaže na to, da vojaške izkušnje ne vplivajo na samo oceno ljudi glede odstotka žensk v vojski.

6.2.3 Napredovanje žensk na vse položaje v Slovenski vojski

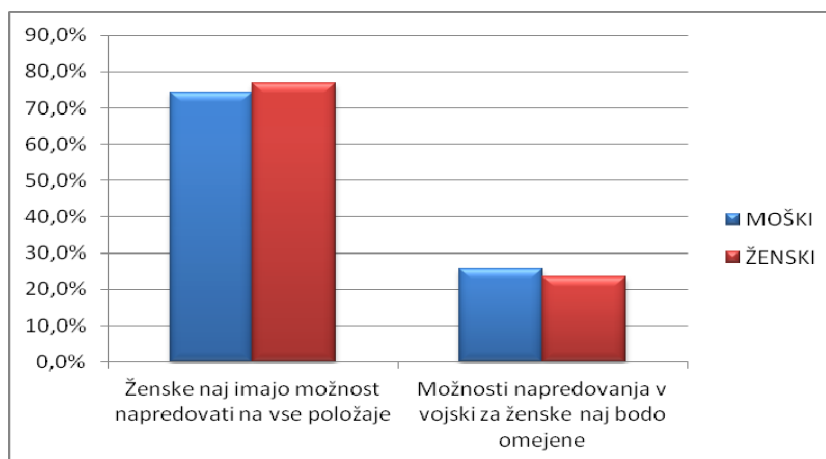
Slika 6.16: Možnost napredovanja žensk na vse položaje v vojski

Vir: SPSS analiza podatkov SJM 2009/2

Ljudje se v veliki večini (s 75,6 %) strinjajo, da bi morale imeti ženske možnost napredovanja na vse položaje v vojski.

Slika 6.17: Napredovanje žensk v vojski glede na spol

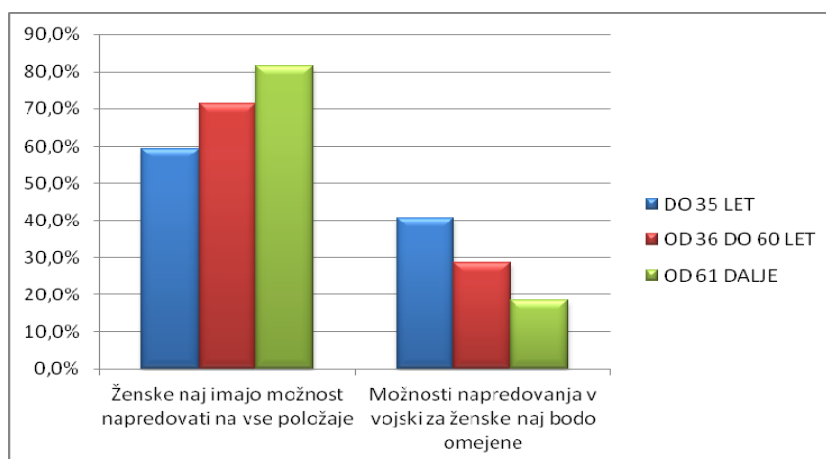

Vir: SPSS analiza podatkov SJM 2009/2

Ko gre za vprašanje spola, vidnejših razlik ni moč opaziti. Dejstvo pa je, da so ženske tiste, ki v nekoliko večji meri v primerjavi z moškimi menijo, da naj imajo ženske možnost napredovati na vse položaje v vojski.

Vrednost signifikance znaša 0,385, kar pomeni, da spol ne vpliva na mnenje ljudi glede napredovanja žensk v vojski.

Slika 6.18: Napredovanje žensk v vojski glede na starost

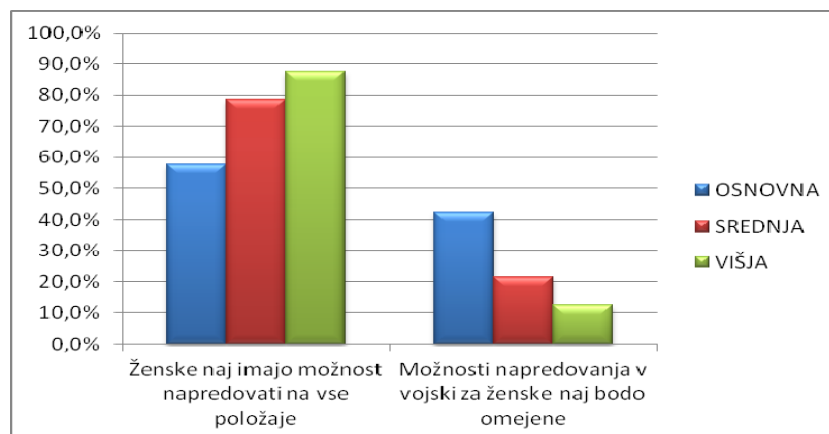

Vir: SPSS analiza podatkov SJM 2009/2

Mladi so tisti, ki se v najmanjši meri (s slabimi 60 odstotki) strinjajo s samo možnostjo napredovanja žensk na vse položaje v vojski. Sledi jim srednja generacija z dobrimi 70 odstotki in starejša generacija, s kar 81,5 odstotka.

Signifikanca znaša 0,000, kar pomeni, da lahko s 5 % tveganjem trdim, da starost vpliva na mnenje ljudi glede napredovanja žensk v vojski.

Slika 6.19: Napredovanje žensk v vojski glede na izobrazbo

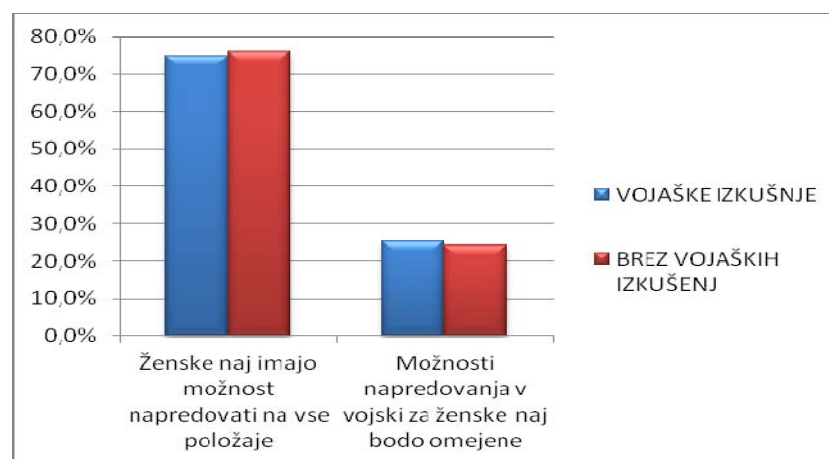

Vir: SPSS analiza podatkov SJM 2009/2

Glede izobrazbe lahko ugotovimo naslednje: Višja kot je stopnja izobrazbe, bolj se ljudje strinjajo s tem, da bi morale imeti ženske možnost napredovati na vse položaje v vojski, in obratno.

Signifikanca znaša 0,000, kar pomeni, da lahko s 5 % tveganjem trdim, da izobrazba vpliva na mnenje ljudi glede napredovanja žensk v vojski.

Slika 6.20: Napredovanje žensk v vojski glede na vojaške izkušnje

Vir: SPSS analiza podatkov SJM 2009/2

Ko gre za vprašanje možnosti napredovanja žensk na vse položaje, ni moč opaziti pretiranih razlik med tistimi, ki imajo vojaške izkušnje, in tistimi, ki le-teh nimajo.

Signifikanca znaša 0,694, kar pomeni, da ne obstaja povezava med vojaškimi izkušnjami in mnenjem ljudi glede napredovanja žensk v vojski.

6.2.4 Spolno nadlegovanje v vojaškem okolju

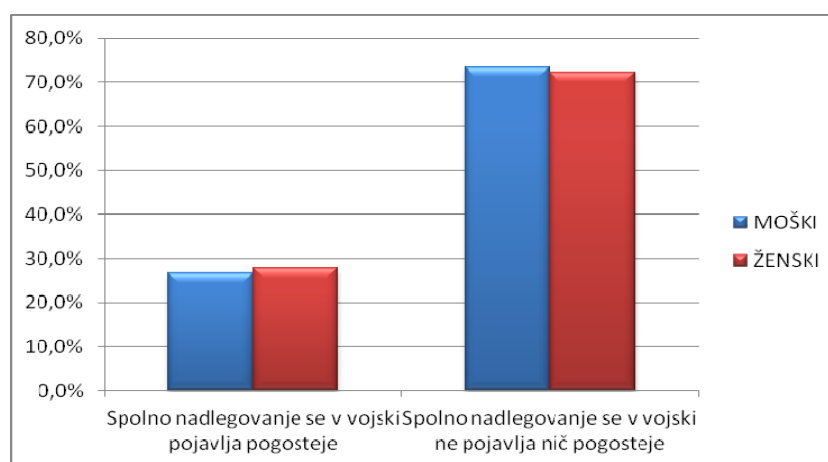
Slika 6.21: Spolno nadlegovanje v vojaškem okolju

Vir: SPSS analiza podatkov SJM 2009/2

Kar zadeva spolno nadlegovanje, se le-to naj ne bi v vojski dogajalo nič pogosteje, oziroma, le slabih 30 odstotkov anketirancev je mnenja, da spolno nadlegovanje predstavlja nekaj, kar se v vojski pojavlja pogosteje.

Slika 6.22: Spolno nadlegovanje v vojaškem okolju glede na spol

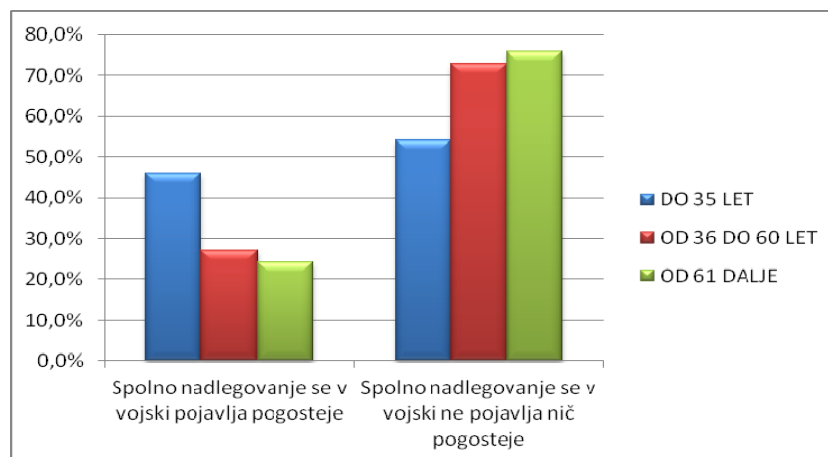

Vir: SPSS analiza podatkov SJM 2009/2

Tako moški kot ženske so si pri tem vprašanju praktično enakovredni, saj večjih odstopanj in razlik ni mogoče ugotoviti.

Signifikanca znaša 0,759, kar pomeni, da spol ne vpliva na oceno ljudi glede pogostosti pojavljanja spolnega nadlegovanja v vojski.

Slika 6.23: Spolno nadlegovanje v vojaškem okolju glede na starost

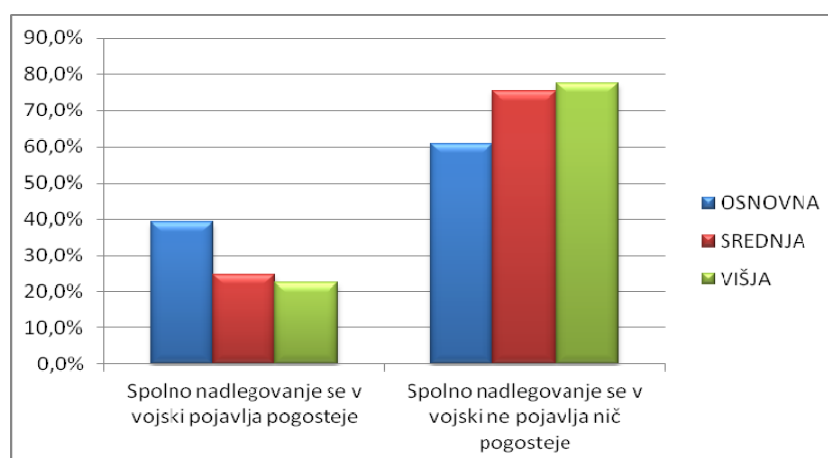

Vir: SPSS analiza podatkov SJM 2009/2

Da se v vojski spolno nadlegovanje pojavlja pogosteje, so s kar visokim odstotkom (46 %) prepričani mlajši.

Signifikanca znaša 0,001, kar pomeni, da lahko s 5 % tveganjem trdim, da starost vpliva na oceno ljudi glede spolnega nadlegovanja v vojaškem okolju.

Slika 6.24: Spolno nadlegovanje v vojaškem okolju glede na izobrazbo

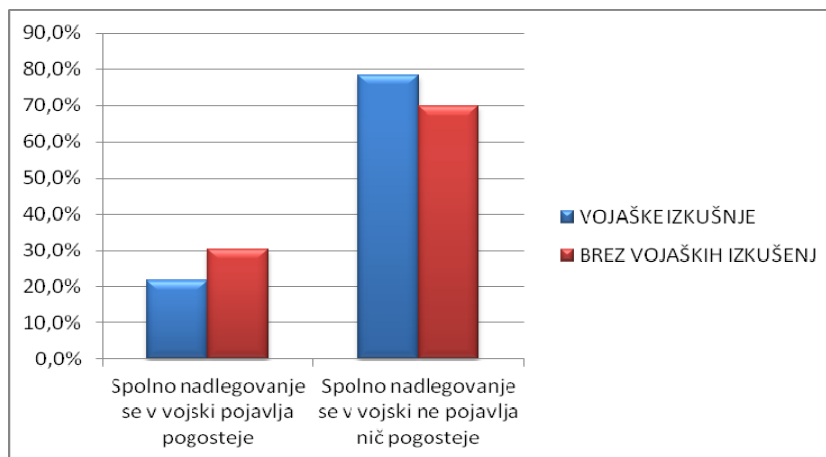

Vir: SPSS analiza podatkov SJM 2009/2

Ko gre za vprašanje spolnega nadlegovanja, je mogoče ugotoviti, da nižja kot je stopnja izobrazbe, bolj se ljudje strinjajo, da se spolno nadlegovanje v vojski pojavlja pogosteje.

Signifikanca znaša 0,001, kar pomeni, da lahko s 5 % tveganjem trdim, da izobrazba vpliva na oceno ljudi glede spolnega nadlegovanja v vojaškem okolju.

Slika 6.25: Spolno nadlegovanje v vojaškem okolju glede na vojaške izkušnje

Vir: SPSS analiza podatkov SJM 2009/2

Tisti, ki nimajo vojaških izkušenj, se nekoliko bolj strinjajo s tem, da je spolno nadlegovanje nekaj, kar se v vojski pojavlja pogosteje.

Signifikanca znaša 0,013, kar kaže na to, da vojaške izkušnje vplivajo na oceno ljudi glede spolnega nadlegovanja v vojski.

6.3 Interpretacija podatkov

Odnos slovenske javnosti do SV

Glede na ugotovljeno lahko rečemo, da ima slovenska javnost do SV in vojaškega poklica pozitiven odnos. Najbolj prepričljiv se zdi odstotek ljudi, ki meni, da so odnosi med SV in civilnim okoljem dobri (91 %). Poleg tega ljudje z veliko večino tudi cenijo SV ter prav tako ugotavljajo, da ima SV visok ugled med ljudmi (s približno 65 %). Približno polovica anketirancev tudi zaupa SV, res pa je, da se na drugi strani ljudje bolj malo zanimajo za informacije o SV in nacionalni varnosti.

Težko bi rekli, da spol vpliva na sam odnos javnosti do SV. Kljub ugotovitvi, da imajo moški v primerjavi z ženskami pozitivnejši odnos do SV, lahko statistično značilno povezavo s spolom ugotovimo zgolj pri dveh spremenljivkah, in sicer, v kolikšni meri ljudje cenijo SV in koliko se zanimajo za informacije o SV. Zaključimo torej lahko, da

moški nekoliko bolj cenijo SV (68 %) kot pa ženske (60 %), moški pa se v primerjavi z ženskami tudi bolj zanimajo za informacije o SV in nacionalni varnosti.

V primerjavi s spolom starost nekoliko bolj vpliva na sam odnos javnosti do SV, saj obstaja povezava s kar tremi spremenljivkami, in sicer pri zaupanju v SV, odnosom med SV in civilnim okoljem ter ugledom SV med ljudmi. Kot je bilo ugotovljeno, zaupanje v SV s starostjo pada. V največji meri tako SV zaupajo mladi, natančneje s 65 odstotki. Da so odnosi med SV in civilnim okoljem dobri, v največji meri meni srednja generacija (kar 95 %), na drugi strani pa so ravno mladi tisti, ki v najmanjši meri menijo, da je tako (87 %). Toda mladi so pri vprašanju ugleda SV ponovno tista skupina, ki v največji meri meni, da je omenjeni ugled na visokem nivoju (71 %). Temu sledi srednja generacija (69 %) in starejši (60 %).

Za izobrazbo ne moremo reči, da vpliva na odnos javnosti do SV, saj obstaja statistično značilna povezava zgolj z naslednjima dvema spremenljivkama: kakšen je ugled SV in zanimanje za informacije o SV. Pozitivno mnenje glede ugleda SV z višanjem izobrazbe pada. Torej, ljudje z osnovno stopnjo izobrazbe so tisti, ki v največji meri menijo, da ima SV visok ugled med ljudmi (kar 74 %), sledijo jim ljudje s srednjo stopnjo izobrazbe (64 %) in ljudje z višjo stopnjo izobrazbe (56 %). Toda na drugi strani lahko opazimo, da so ljudje z srednjo in višjo stopnjo izobrazbe tisti, ki se v največji meri zanimajo za informacije o SV v primerjavi z ljudmi, ki imajo osnovno stopnjo izobrazbe.

Ko pridemo do vprašanja vojaških izkušenj, lahko ugotovimo, da imajo ljudje z vojaškimi izkušnjami pozitivnejši odnos do SV kot pa ljudje brez vojaških izkušenj. Toda kot je bilo ugotovljeno, obstaja statistično značilna povezava pri naslednjih treh spremenljivkah: zaupanje v SV, v kolikšni meri ljudje cenijo SV, ter zanimanje za informacije o SV. Torej, ljudje z vojaškimi izkušnjami nekoliko bolj zaupajo SV, v večji meri cenijo SV in se tudi bolj zanimajo za informacije o SV in nacionalni varnosti.

Podpora opravljanju vojaškega poklica za ženske

Ko pridemo do vprašanja podpore slovenske javnosti ženskam v SV, lahko ugotovimo naslednje. Ljudje se v veliki večini strinjajo, da so ženske primerne za opravljanje vojaškega poklica, saj zgolj 16 odstotkov temu nasprotuje (čeprav tega podatka ne gre

zanemariti). Toda med tistimi, ki omenjeno podpirajo, prihaja do razhajanj, saj jih 42 odstotkov meni, da naj opravljajo vse naloge v vojski, na drugi strani pa se jih ravno toliko strinja zgolj s tem, da naj ženske v vojski opravljajo samo nebojne naloge.

Pri vprašanju podpore opravljanju vojaškega poklica so moški tisti, ki se v primerjavi z ženskami v večji meri strinjajo s tem, da naj ženske v vojski opravljajo vse naloge, torej vključno z bojnimi, ženske pa so tako na drugi strani bolj naklonjene temu, da so za ženske v vojski primerne zgolj nebojne naloge. Zanimariti pa ne gre tudi dejstva, da so ravno ženske tiste, ki v primerjavi z moškimi v nekoliko večji meri nasprotujejo vključevanju žensk v vojsko.

Podpora dejstvu, da naj ženske opravljajo tudi bojne naloge, s starostjo narašča, torej mladi so tisti, ki se v najmanjši meri strinjajo s tem (slabih 30 %). Da bi morale ženske opravljati zgolj nebojne naloge, se najbolj strinja srednja generacija, samo nasprotovanje vključevanju žensk v vojsko pa s starostjo pada.

Ljudje s srednjo stopnjo izobrazbe se v največji meri strinjajo s tem, da so ženske primerne za opravljanje bojnih nalog. Z omenjenim se najmanj strinjajo ljudje z osnovno stopnjo izobrazbe. Na drugi strani pa so ljudje z višjo stopnjo izobrazbe tisti, ki v največji meri menijo, da so ženskam namenjene zgolj nebojne naloge, ljudje z osnovno stopnjo izobrazbe pa v največji meri nasprotujejo vključevanju žensk v vojsko.

Statistično značilna povezava med vojaškimi izkušnjami in samo podporo opravljanju vojaškega poklica za ženske ni bila ugotovljena.

Primernost odstotka žensk v vojski

V SV je trenutno približno 15 odstotkov žensk in omenjeni odstotek podpira večina anketirancev (skoraj 70 %). Da je omenjeni odstotek premajhen, meni slabih 20 odstotkov anketirancev, slabih 15 odstotkov ljudi pa meni, da je omenjeni odstotek žensk v vojski celo prevelik.

Strinjanje s tem, da je odstotek prevelik, s starostjo pada, na drugi strani pa samo strinjanje, da je odstotek premajhen, s starostjo raste. Prav tako s starostjo raste tudi strinjanje z obstoječim odstotkom.

Ljudje z osnovno stopnjo izobrazbe v največji meri menijo, da je odstotek žensk v vojski prevelik, na drugi strani pa strinjanje z dejstvom, da je odstotek premajhen, z izobrazbo narašča. Ljudem s srednjo stopnjo izobrazbe se zdi odstotek žensk v vojski še najbolj ustrezen.

Spol in vojaške izkušnje na vprašanje primernosti odstotka žensk v SV ne vplivata.

Možnost napredovanja žensk v vojski

S samo možnostjo napredovanja žensk na vse položaje v vojski se strinja 76 odstotkov anketirancev, zaskrbljujoče pa se zdi dejstvo, da kar 24 odstotkov ljudi meni, da bi morale biti možnosti napredovanja žensk v vojski omejene.

Strinjanje z dejstvom, da bi morale imeti ženske možnost napredovati na vse položaje, s starostjo narašča. Mladi torej predstavljajo tisto kategorijo, ki se v najmanjši meri strinja s samo možnostjo napredovanja na vse položaje in so na drugi strani tudi tisti, ki se v največji meri strinjajo s tem, da bi morale biti možnosti napredovanja žensk v vojski omejene.

Samo strinjanje z možnostjo napredovanja žensk v vojski pa je povezano tudi s stopnjo izobrazbe. Nižja kot je le-ta, bolj se bodo posamezniki strinjali z dejstvom, da morajo biti možnosti napredovanja v vojski omejene.

Spol in vojaške izkušnje tudi v tem primeru ne vplivajo na vprašanje možnosti napredovanja žensk v vojski.

Spolno nadlegovanje v vojski

Da je spolno nadlegovanje nekaj, kar se v vojski pojavlja pogosteje, meni 27 odstotkov anketirancev, kar pomeni, da na drugi strani 73 odstotkov temu nasprotuje in meni, da se spolno nadlegovanje v vojaškem okolju ne pojavlja nič pogosteje.

Mlajša generacija je tista, ki meni, da se spolno nadlegovanje v vojski pojavlja pogosteje, predstavniki srednje in starejše populacije pa se z omenjenim ne strinjajo v takšni meri.

Nižja kot je stopnja izobrazbe, bolj se ljudje strinjajo s tem, da se spolno nadlegovanje v vojski pojavlja pogosteje. Predvsem na tem mestu izstopajo ljudje z osnovno stopnjo izobrazbe.

Ljudje, ki nimajo vojaških izkušenj, v nekoliko večji meri zagovarjajo dejstvo, da je spolno nadlegovanje nekaj, kar se v vojaškem okolju dogaja pogosteje.

Spol ni statistično značilno povezan z vprašanjem pogostosti pojavljanja spolnega nadlegovanja v vojski.

7 ANALIZA VSEBINE

Kot je bilo ugotovljeno, želi SV v svoje vrste privabiti tudi ženske pripadnice. Sama sem želela preveriti, ali je resnično tako, in na kakšen način to počne skozi svoj promocijski material. Osredotočila sem se torej na promocijo SV, saj le-ta po mojem mnenju predstavlja enega izmed ključnih segmentov same predstavitve vojaške službe zainteresirani javnosti. Kot pravi Marčič (2005), SV z oglaševanjem vojaškega poklica ne želi pridobiti samo novih kandidatov, pač pa tudi utrditi zavedanje o poklicni vojski v splošni javnosti ter skrbeti za prepoznavnost in ugled vojaškega poklica. Poleg tega tudi izkušnje držav, ki imajo že dalj časa poklicno vojsko, kažejo na to, da je oglaševanje učinkovit način za pridobivanje novega kadra in same promocije vojske. Slovenski vojski se, upoštevajoč navedeno, zdi pomembno oglaševati. Po eni strani SV oglašuje oziroma promovira poklic vojaka na splošno, po drugi strani pa promovira tudi kakšno posebno potrebo po točno določenem profilu (Marčič 2005, 8).

Predmet moje analize so predstavljali tiskani oglasi¹⁶, ki so se pojavili v reviji Slovenska vojska v obdobju med letoma 2004¹⁷ in letom 2011. V omenjenem obdobju sta bili ključni dve promocijski akciji SV. Glavni namen oglaševalske akcije iz leta 2005 je bila seznanitev ljudi s poklicno vojsko in predstavitev možnosti za zaposlitev v njej (Marčič 2005, 8). Kampanija, ki je potekala v letu 2008, pa je imela glavni namen

---

¹⁶ Tiskani oglasi SV se nahajajo tudi v PRILOGI B.

¹⁷ V tem obdobju je prišlo do spremembe sistema popolnjevanja Slovenske vojske in prehod na povsem poklicno popolnjevanje SV. Zastavljeno je bilo, da se nabor preneha opravljati do konca leta 2003, napotitve na služenje vojaškega roka pa naj se končajo junija 2004. Dejansko pa so bili zadnji vojaški obvezniki na služenju vojaškega roka v SV že generacija, ki je služenje zaključila 15. oktobra 2003. Od tistega trenutka dalje je popolnjevanje stalne sestave poklicno (Garb 2010, 281–282).

pridobiti nov kader za popolnjevanje struktur poklicne vojske, pogodbene rezerve, prostovoljcev na služenju ter štipendistov (Pišlar 2008, 15). V samo analizo sem vključila tudi ostale tiskane oglase, ki so se pojavili v reviji Slovenska vojska, toda niso bili del obeh akcij.

Kot sem omenila, je SV v analiziranem obdobju izvedla dve oglaševalski akciji, zato sem svojo analizo razdelila na dva dela, in sicer glede na obdobje, v katerem se je posamezna oglaševalska akcija pojavila. Prvo obdobje je torej predstavljalo obdobje od leta 2004 do 2008, drugo obdobje pa od 2008 do 2011. V obeh obdobjih sem se osredotočila na morebitno prisotnost istih elementov, na koncu pa sem naredila primerjavo.

7.1 Raziskovalno vprašanje

r1: Katere lastnosti vojaška organizacija ceni/išče pri svojih pripadnikih in ali so te lastnosti razvidne v njenih promocijskih gradivih

7.2 Metoda

Pri svoji analizi sem uporabila metodo »analize vsebine« (angl. content analysis). Ta je v družboslovnem raziskovanju kot posebna metoda uveljavljena predvsem v tistih vedah in disciplinah, ki v središče svojega proučevanja postavljajo človekovo komuniciranje (Splichal 1990, 1). Tudi Flere (2000, 92) se strinja s tem, da analiza vsebine predstavlja metodo, ki je v široki rabi na področju komuniciranja. Omenjeno sloni na predpostavki, da je komuniciranje oziroma sporočanje bistvena komponenta družbenega življenja.

Lasswell je na naslednji način definiral področje uporabe analize vsebine: »Kdo kaj pove, komu, kako in s katero posledico?« K temu nekateri dodajajo tudi vprašanje »zakaj«. Z analizo vsebine tako lahko pridemo do odgovorov na takšna vprašanja. Analiza vsebine se torej ukvarja z raziskovanjem in ugotavljanjem podatkov, ki se nanašajo na: a) vir sporočila, b) proces oblikovanja sporočila, c) sprejemnika sporočila in č) proces razumevanja, tolmačenja samega sporočila. Predvsem pa je sama analiza vsebine usmerjena k ugotavljanju sporočila samega (Flere 2000, 92).

Kot pravi Neuman, analiza vsebine predstavlja metodo raziskovanja vsebine ali določenih informacij, ki se nahajajo v pisanih dokumentih ali drugih sredstvih komuniciranja (npr. fotografijah, filmih, oglasih itd.). Pri analizi vsebine raziskovalec sprva določi predmet analize (npr. televizijski program, članek v časopisu ...) in nato ustvariti sistem, ki bo namenjen beleženju specifičnih elementov določene vsebine (Neuman 2011, 44).

Pri obravnavani metodi gre torej za tehniko zbiranja in analiziranja vsebine določenega predmeta analize. Beseda »vsebina« se pri tem nanaša na besede, pomene, slike, simbole, ideje, teme itd. Predmet analize pa je lahko karkoli, kar je zapisanega, govorjenega ali vizualiziranega ter služi kot sredstvo za komuniciranje (npr. knjige, članki v časopisih in revijah, oglasna sporočila, govori, uradni dokumenti, filmi in videoposnetki, fotografije itd.) (Neuman 2011, 322).

7.3 Analiza promocijskega gradiva

Pred začetkom same analize sem morala sprva pregledati vse revije Slovenska vojska od leta 2004 do vključno leta 2011 in biti pri tem pozorna na pojavljanje promocijskega materiala SV. Po končanem zbiranju gradiva sem morala določiti, kateri elementi bodo v promocijskem gradivu zame pomembni. Odločila sem se za naslednje:

- Koga promocijsko gradivo nagovarja (samo moške, tako moške kot tudi ženske ali pa gre za nevtralno obliko nagovora);
- Ali promocijsko gradivo namiguje na fizično in psihično zahtevnost poklica;
- Kdo se pojavlja v promocijskem gradivu (vojak, vojakinja, več moških vojakov ali mešan kolektiv);
- Ali se v promocijskem gradivu nahaja bodisi vojak bodisi vojakinja z orožjem;
- Ali se v promocijskem materialu na poveljujočem položaju pojavlja bodisi moški bodisi ženska;
- Ali je v promocijskem gradivu moč zaznati kakršno koli skrb za družine pripadnikov;

- Ali promocijsko gradivo vsebuje sporočilo o možnostih usklajevanja družinskega življenja z vojaškim?

Kot sem že omenila na samem začetku, sem svojo analizo razdelila na dva dela, na koncu pa je sledila primerjava. Sprva sem se osredotočila na promocijo SV v obdobju od 2004 do 2008 in nato na promocijo v obdobju od 2008 do 2011. Omenjeni časovni obdobji sta ločeni glede na omenjeni oglaševalski akciji.

a) Promocija 2004 do 2008

Spodnje slike (Slike 7.1 do 7.4) predstavljajo tiskani material oglaševalske akcije iz leta 2005. Oblikovna zasnova je ista na vseh štirih tiskanih oglasih in je razdeljena na tri dele. V zgornjem delu lahko opazimo s poudarjenimi črkami zapisane določene prednosti, ki naj bi jih vojaški poklic obljubljal morebitnim kandidatom. V srednjem delu promocijskega materiala na vseh štirih slikah vidimo tudi fotografijo, s katero so želeli v SV morda še dodatno podkrepiti zgoraj navedene prednosti vojaškega poklica. Na prvi sliki (Slika 7.1) je z največjimi črkami poudarjena »možnost napredovanja«, pod tem napisom pa je na sliki vojak, ki po vrvi premaguje (glede na položaj telesa in izraz na njegovem obrazu) fizično zelo zahtevno oviro. Na drugi sliki (Slika 7.2) je najbolj poudarjen napis »Vsak dan novi izzivi«, na sliki pod napisom pa se nahaja skupina vojakov z orožjem, ki opravljajo neko vojaško nalogo. Na tretji sliki (Slika 7.3) je napis »največja pisarna v državi« najbolj poudarjen, na fotografiji pa je prikazana cesta, ki pelje preko travnika in kjer lahko v daljavi vidimo tudi nekaj dreves. Na četrti sliki (slika 7.4) pa lahko vidimo, da je najbolj poudarjen napis »daleč najmočnejše službeno vozilo«, spodaj pa je na sliki prikazan tank. Promocijski material je v spodnjem delu na vseh štirih različicah povsem enak. Prisoten pa je tudi nekakšen nagovor, ki je naslovljen: »Pridruži se nam!« Dalje pa zanimivo nagovarja osebo moškega spola (v 2. osebi ednine). Vojaku obljublja dobro fizično in psihično pripravljenost, urjenje za preživetje v najrazličnejših okoliščinah ter spoznavanje veččin modernega bojevanja. Na dnu promocijskega materiala, kjer se nahajajo kontaktni podatki, pa morebitnega zainteresiranega kandidata še vprašajo: »Si pripravljen na pravo stvar?«

Slika 7.1: Promocija 2004-08/a

Vir: Slovenska vojska (2005a, 36)

Slika 7.2: Promocija 2004-08/b

Vir: Slovenska vojska (2005b, 36)

Slika 7.3: Promocija 2004-08/c

Vir: Slovenska vojska (2005c, 36)

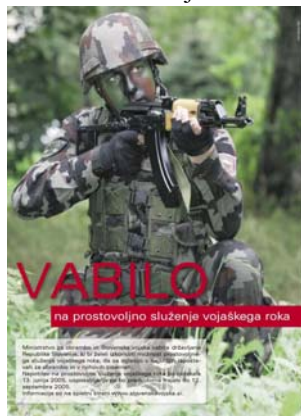
Slika 7.4: Promocija 2004-08/č

Vir: Slovenska vojska (2007, 32)

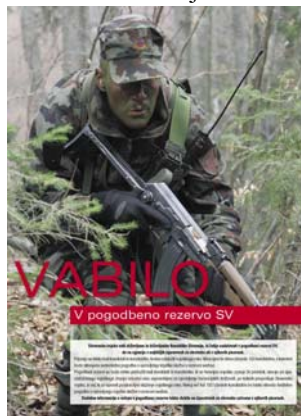
V nadaljevanju bo predstavljen promocijski material, ki ni bil del oglaševalske akcije, se je pa pojavil v reviji Slovenska vojska v obravnavanem obdobju (2004–2008). Kot je razvidno iz promocijskega materiala, je le-ta bolj splošen (gre za vabila). Pri prvi sliki (Slika 7.5) lahko vidimo, da gre za Vabilo na prostovoljno služenje vojaškega roka, pri ostalih treh slikah (Slika 7.6 do 7.8) pa gre za Vabilo v pogodbeno rezervo SV. Večji del promocijskega materiala zavzema fotografija, ki prikazuje vojake pri opravljanju vojaških delovnih nalog. Vsi vojaki imajo na sebi bojno opremo in orožje. Prikazan je torej način dela, s katerim se bodo morali morebitni bodoči pripadniki pri svojem delu soočiti. Na Vabilu na prostovoljno služenje vojaškega roka so v spodnjem levem kotu strnjeno navedeni vsi pomembni podatki, ki jih morebitni zainteresirani kandidat potrebuje. Na Vabilu v pogodbeno rezervo SV je moč prebrati pogoje sodelovanja v rezervni sestavi. V besedilu pa lahko zasledimo tudi to, da vabilo nagovarja tako državljane kot tudi državljanke Republike Slovenije.

Slika 7.5: Promocija 2004-08/d

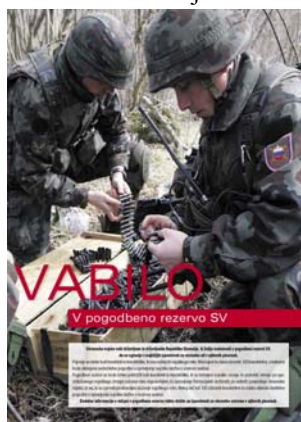
Vir: Slovenska vojska (2005č, 36)

Slika 7.6: Promocija 2004-08/e

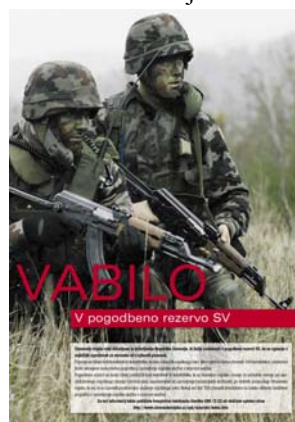
Vir: Slovenska vojska (2005d, 36)

Slika 7.7: Promocija 2004-08/f

Vir: Slovenska vojska (2005e, 36)

Slika 7.8: Promocija 2004-08/g

Vir: Slovenska vojska (2005f, 36)

Tabela 7.1: Analiza oglaševanja za obdobje 2004–2008

	Oglaševalska akcija 2005				Vabilo - služenje VR	Vabilo - rezerva SV			SKUPAJ
	P-a	P-b	P-c	P-č		P-d	P-e	P-f	
Promocijski material									
Nagovarja samo moški spol	DA	DA	DA	DA	DA	-	-	-	5
Nagovarja oba spola	-	-	-	-	-	DA	DA	DA	3
Nevtralno nagovarjanje	-	-	-	-	-	-	-	-	0
Fizična in psihična zahtevnost poklica	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA	8
Moški vojak	DA	DA	-	DA	DA	DA	DA	DA	7
Dva ali več moških vojakov	-	DA	-	DA	-	-	DA	DA	4
Mešan kolektiv	-	-	-	-	-	-	-	-	0

Ženska vojakinja	-	-	-	-	-	-	-	-	0
Vojak z orožjem	-	DA	-	DA	DA	DA	DA	DA	6
Vojakinja z orožjem	-	-	-	-	-	-	-	-	0
Moški na poveljujočem položaju	-	-	-	-	-	-	-	-	0
Ženska na poveljujočem položaju	-	-	-	-	-	-	-	-	0
Skrb za družine pripadnikov	-	-	-	-	-	-	-	-	0
Usklajevanje družinskega življenja z vojaškim	-	-	-	-	-	-	-	-	0

b) Promocija 2008 do 2011

Pri oglaševalski akciji iz leta 2008 pa je moč (v primerjavi s prejšnjo akcijo) najti nekaj sprememb. Če pri prvi akciji zaznamo zgolj golo promocijo vojaškega poklica kot takšnega, torej v bolj tradicionalnih okvirjih pojmovanja, kjer so v ospredju v prvi vrsti fizična in psihična zahtevnost poklica, orožje, bojna oprema in predvsem (strogo) nagovarjanje moškega spola, pri drugi oglaševalski akciji vendarle zaznamo določene premike. Pri vseh štirih tiskanih oglasih (prikazanih v nadaljevanju) ni moč zaznati prej omenjenega tradicionalnega pojmovanja. Opazimo torej lahko, da želi SV poudariti tudi nekatere druge vidike vojaškega poklica.

Že na prvi sliki (Slika 7.9) lahko vidimo, kako skupina vojakov skuša pomagati psu, za katerega se nekako zdi, da je obtičal v vodi. Na samem vrhu lahko preberemo napis: »Superheroji obstajajo le v filmih. V resničnem življenju pomagamo vojaki.« V spodnjem delu pa tiskani oglas opozarja na to, da poklic vojaka v SV omogoča sodelovanje v nalogah zaščite, reševanja in pomoči. Poleg tega pa omenja tudi to, da lahko posameznik kot vojak sodeluje tudi v humanitarnih in mirovnih operacijah ter družbeno-odgovornem delovanju.

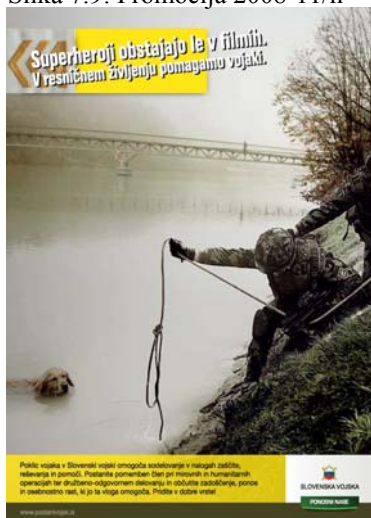
Na drugi sliki (Slika 7.10) lahko vidimo, kako vojak ob pomoči dveh vojakov premaguje pehotno oviro. Zaradi poudarjenosti lahko takoj opazimo napis: »Tukaj je vedno kdo, ki mi bo ponudil roko«. V spodnjem delu oglasa pa lahko preberemo nekatere prednosti, ki naj bi jih ponujala SV in poklic vojaka. Med drugim so omenjeni: dinamično delo, aktivna vloga v dobro organiziranih skupinah, možnost osebnega

razvoja, poleg tega pa naj bi bila SV vir praktičnih znanj, ki so uporabna tudi v zasebnem življenju.

Na tretji sliki (Slika 7.11) je prikazan moški v vojaški uniformi SV, ki v rokah drži majhnega otroka. Na fotografiji se zdita oba, tako pripadnik SV kot otrok, srečna. Na vrhu fotografije se nahaja napis: »Moj sin s ponosom pove, kaj dela njegov oči.« Besedilo v spodnjem robu materiala pa med drugim poudarja, da so same možnosti zaposlitve znotraj SV različne, zato naj bi bila odveč skrb, da dela poklicnega vojaka ne bi bilo mogoče usklajevati z družinskim življenjem.

Na zadnji sliki (Slika 7.12) pa lahko opazimo večjo skupino vojakov v teku. Kar je najbolj zanimivo pri omenjeni sliki, je dejstvo, da je to prvi in edini tiskani oglas, v katerem se pojavi ženska vojakinja (v prvi vrsti). Če pogledamo nekoliko bolj natančno, lahko na sliki opazimo še eno vojakinjo, ki pa je nekoliko bolj v ozadju (natančneje v šesti vrsti). Z večjimi črkami je poudarjen napis: »Končno šola, kjer se lahko derem.« Sporočilo v spodnjem delu pa zadeva tematiko izobraževanja. SV si namreč kot moderna institucija želi kadrov, ki bi bili izobraženi, zato želijo z omenjenim oglasom vojaško izobraževanje, usposabljanje in štipendiranje predstaviti kot prednostno nalogo SV.

Slika 7.9: Promocija 2008-11/h

Vir: Slovenska vojska (2008a, 18)

Slika 7.10: Promocija 2008-11/i

Vir: Slovenska vojska (2008b, 16-17)

Slika 7.11: Promocija 2008-11/j

Vir: Slovenska vojska (2009a, 36)

Slika 7.12: Promocija 2008-11/k

Vir: Slovenska vojska (2008c, 18)

Sklop naslednjih oglasov pa ni bil del prej omenjene oglaševalske akcije, vendar so se prav tako pojavili v reviji Slovenska vojska. Gre za oglase, ki vabijo zainteresirane kandidate v točno določene enote. Na prvi sliki (Slika 7.13) lahko vidimo, kako 20. motorizirani bataljon vabi kandidate v izvidniški vod. Poleg tega so navedene tudi potrebne informacije, kar zadeva sam izbirni postopek in pogoje za prijavo. Na sliki lahko opazimo vojaško akcijo, kjer iz vojaškega helikopterja izstopa večja skupina vojakov v bojni opremi.

Slike v nadaljevanju (Slike 7.14 do 7.17) pa predstavljajo promocijski material specialnih sil (na vseh štirih slikah lahko opazimo grb specialnih sil). Na slikah lahko opazimo, da je enota za specialno delovanje prikazana kot nekaj posebnega, saj so na vseh štirih promocijskih materialih slike, ki to specifičnost tudi želijo prikazati. Na dveh slikah (Slika 7.14 in 7.17) lahko opazimo dva pripadnika specialne enote, ki imata na obrazu masko. Na obeh slikah se bojujeta med seboj. Na eni od slik (Slika 7.15) lahko vidimo vojaški helikopter ter dva pripadnika specialne enote, kako sta že v zraku pripravljena na izstop. Zasledimo pa lahko tudi promocijski material specialnih sil (Slika 7.16), ki vsebuje celo množico fotografij, ki prikazujejo različne akcije specialne enote. Prisoten je tudi napis: »Si upaš stopiti iz povprečja ... postani elitni pripadnik SV!« Z omenjenim želijo najverjetneje prikazati tudi dejstvo, da so specialne sile nekaj nadpovprečnega celo v vojaškem smislu in da so za to delovno mesto primerni zgolj »ta pravi« kandidati.

Slika 7.13: Promocija 2008-11/1

Vir: Slovenska vojska (2009b, 36)

Slika 7.14: Promocija 2008-11/m

Vir: Slovenska vojska (2009c, 36)

Slika 7.15: Promocija 2008-11/n

Vir: Slovenska vojska (2009e, 36)

Slika 7.16: Promocija 2008-11/o

Vir: Slovenska vojska (2011a, 40)

Slika 7.17: Promocija 2008-11/p

Vir: Slovenska vojska (2011p, 32)

Slika 7.18: Promocija 2008-11/r

Vir: Slovenska vojska (2011c, 32)

Zadnja slika (Slika 7.18) pa želi nekako poudariti, da je leto 2011 leto, ko ima Slovenija že 20 let vojsko. Na fotografiji lahko opazimo nekakšen smerokaz, ki ga najverjetneje lahko najdemo v vojašnici in usmerja vojake, da se lahko znajdejo v vojašnici. Zraven pa lahko vidimo tudi slovensko zastavo in grb slovenske vojske (kot našitka na vojaški uniformi), s čimer želijo povedati, da kot vojak SV delaš v dobro RS. Celotno sporočilo pa podkrepijo tudi z napisom: »Postanite pomemben člen! Pridite v dobre vrste!«

Tabela 7.2: Analiza oglaševanja za obdobje 2008–2011

	Oglaševalska akcija 2008				Vabilo/obvestilo – vojaške enote					SV	SKUPAJ
	P-h	P-i	P-j	P-k	P-l	P-m	P-n	P-o	P-p	P-r	
Promocijski material											
Nagovarja samo moški spol	-	-	-	-	-	DA	DA	DA	DA	-	4
Nagovarja oba spola	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0
Nevtralno nagovarjanje	DA	DA	DA	DA	DA	-	-	-	-	DA	6
Fizična in psihična zahtevnost poklica	DA	DA	-	DA	DA	DA	DA	DA	DA	-	8
Moški vojak	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA	-	9
Dva ali več moških vojakov	DA	DA	-	-	DA	DA	DA	DA	DA	-	7
Mešan kolektiv	-	-	-	DA	-	-	-	-	-	-	1
Ženska vojakinja	-	-	-	DA	-	-	-	-	-	-	1
Vojak z orožjem	DA	DA	-	-	DA	DA	DA	DA	DA	-	7
Vojakinja z orožjem	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0
Moški na poveljujočem položaju	-	-	-	DA	-	-	-	-	-	-	1
Ženska na poveljujočem položaju	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0
Skrb za družine pripadnikov	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0
Usklajevanje družinskega življenja z vojaškim	-	-	DA	-	-	-	-	-	-	-	1

Tabela 7.3: Primerjava oglaševalskih obdobj

PRIMERJAVA	Promocija 2004-2008	Promocija 2008-2011	SKUPAJ
Nagovarja samo moški spol	5	4	9
Nagovarja oba spola	3	0	3
Nevtralno nagovarjanje	0	6	6
Fizična in psihična zahtevnost poklica	8	8	16
Moški vojak	7	9	16
Dva ali več moških vojakov	4	7	11
Mešan kolektiv	0	1	1
Ženska vojakinja	0	1	1
Vojak z orožjem	6	7	13
Vojakinja z orožjem	0	0	0
Moški na poveljujočem položaju	0	1	1
Ženska na poveljujočem položaju	0	0	0
Skrb za družine pripadnikov	0	0	0
Usklajevanje družinskega življenja z vojaškim	0	1	1

7.4 Interpretacija podatkov

Primerjava promocijskega materiala med seboj glede na dve časovni obdobji govori o tem, da je novejši promocijski material, natančneje promocijska akcija SV iz leta 2008, vojaški poklic predstavila v veliko manj tradicionalnih okvirjih pojmovanja vojaškega poklica, kot pa je to storila promocijska akcija iz leta 2005. Slednja je celo poskrbela za to, da dobimo občutek, da nagovarja zgolj moški spol, kar je seveda sporno. Nagovarjanje moškega spola se v tem obdobju pojavi kar petkrat, čeprav se tudi po letu

2008 nagovarjanje moškega spola pojavi kar štirikrat. Pri tem je treba poudariti, da se omenjeni način nagovora v tem obdobju pojavi v razpisih enote za specialno delovanje, in torej ne v promocijski akciji SV. Toda kljub temu omenjenega ne gre zanemariti. Promocijsko gradivo je oba spola izrecno nagovarjalo trikrat, in sicer v promociji pred letom 2008, medtem ko je bil nevtralni način nagovora morebitnih kandidatov uporabljen kar šestkrat, in sicer po letu 2008.

Da vojaški poklic predstavlja tako fizično kot tudi psihično zahteven poklic, se je poudarjalo v obeh obdobjih enako, in sicer osemkrat. Vseskozi lahko v promocijskem materialu zasledimo pojavljanje vojakov, bodisi posamično, v dvoje ali v skupinah. Mešan kolektiv, torej kolektiv, kjer so prisotne tako ženske kot moški, lahko zasledimo zgolj enkrat, v promocijski akciji leta 2008. Omenjeni oglas pa je tudi edini, v katerem se pojavi ženska vojakinja.

Vseskozi se v promocijskem materialu pojavljajo z orožjem zgolj moški vojaki. Ženske se z orožjem ne pojavijo nikoli, poleg tega pa ženske tudi ne moremo zaslediti na poveljujočem položaju. Moškega na poveljujočem položaju lahko zasledimo enkrat.

V promocijskem materialu nikoli ni mogoče zaslediti ničesar, kar bi namigovalo na to, da SV pripadnikovim družinam nudi kakršnekoli ugodnosti (na primer, ko so ti na misijah v tujini in podobno), je pa moč v zadnji promocijski akciji iz leta 2008 zaslediti, da je tudi v vojaški službi možno usklajevati družinsko življenje z vojaškim.

V promocijskem gradivu lahko torej ne glede na nekatere izjeme ugotovimo predvsem to, da se vseskozi pojavlja podoba moškega oboroženega vojaka ali pa večje število moških vojakov z orožjem. Vseskozi je v ospredju tudi poudarjanje fizične in psihične zahtevnosti poklica. Zaskrbljujoč pa se zdi tudi sam način nagovora promocijskega materiala, kjer dobimo občutek, da nagovarja predvsem moški spol.

SKLEP

Strinjati se moram z Goffmanom (1977), ko pravi, da je spol neke vrste temelj, na katerem temelji naša družba. Dejstvo je, da med moškimi in ženskami obstajajo določene fiziološke razlike, ki pa bi lahko, kot pravi sam, zgubile na svojem pomenu, če bi bilo vzpostavljeno le malo organizacije. Toda žal je realnost drugačna. Ključno vprašanje, ki ga navaja tudi Goffman, pa je, kako je mogoče, da imajo tako nepomembne razlike med spoloma tako ključne posledice za našo družbo?

Dejstvo je, da so ženske v sodobni družbi kljub številnim pozitivnim premikom še vedno postavljene v podrejen položaj. V ozadju se po mojem mnenju skriva naša družba, ki še vedno deluje v skladu z načeli moškosrediščne kulture in kjer je bilo življenje žensk že od nekdaj zaznamovano z vlogami žene, matere in gospodinje. Danes imamo zato še vedno občutek, da so omenjene tri vloge tako trdno zasidrane, da se osvoboditev žensk iz tega primeža zdi praktično nemogoča. Toda ženske si zase in za svoja življenja želijo več, zato so prisotne na vseh področjih naše družbe, kamor spadajo tudi področja, kjer ženske tradicionalno niso imele možnosti delovanja. Vojaška organizacija kot področje delovanja pri tem ne predstavlja nobene izjeme, zdi pa se, da se vojska najpočasneje prilagaja ženskam in torej predstavlja institucijo, ki še vedno močno ceni tradicijo in s tem samo dejstvo, da gre pri tem za bolj »moško« področje. Kot je bilo ugotovljeno, so bile ženske vendarle na tak ali drugačen način del vojaškega okolja tako v preteklosti kot tudi danes, ko v skladu z zakonom enakopravno vstopajo v vojsko tako pri nas kot tudi v ostalih razvitih državah. Toda ženske se kljub formalni enakopravnosti z moškimi še vedno znajdejo v nezavidljivem položaju.

Danes nobene oborožene sile niso spolno reprezentativne, kar se v veliki meri posledično nanaša tudi na samo legitimnost. Poklicne vojske naj bi bile bolj naklonjene ženskam, toda na drugi strani se skriva vprašanje, čemu je tako. Dober odgovor po mojem mnenju poda Jelušičeva (1997), ko pravi, da se to dogaja v prvi vrsti zaradi pomanjkanja zainteresiranosti moških. Nemalokrat pa lahko danes zasledimo tudi vprašanje, ali so ženske glede na svoje »specifike« v vojski resnično potrebne. V ozadju torej še vedno tiči vprašanje spola in spolne razlike, glavni problem pa je torej naša družba, ki s takšnim odnosom dokazuje, da so danes še kako prisotna prej omenjena tradicionalna, androcentrična videnja položaja žensk v družbi.

Ženske se tako danes v okviru vojaške organizacije srečujejo s številnimi ovirami. Naj povzamem nekaj ključnih. Sprva jim nasproti stoji naša širša družba z določenimi tradicionalnimi predstavami o tem, kje je ženski mesto. Žensk se namreč nikoli ni povezovalo z vojsko, orožjem, kaj šele ubijanjem. Ženska je bila vedno predstavnica kategorije, ki jo je bilo treba na vsak način zaščititi (seveda s strani moških), na ta način pa se je dosledno in učinkovito utrjeval drugorazredni oziroma podrejeni položaj žensk. Dalje so tu bile in so še vedno prisotne ženske psihične in fizične značilnosti, ki naj bi omejevalno delovale na njihovo delo v vojski. Ob tem se pogosto zanemarja dejstvo, da lahko ženske ob primerni vadbi dosegajo primerljive standarde kot moški oziroma jih na posameznih področjih celo presegajo. Potem so tu tudi ovire, s katerimi se srečajo ženske, ko se odločijo za družino. Kot je bilo ugotovljeno, je zaradi neprilagojenosti vojaške organizacije sočasno opravljanje vloge matere in vojaškega poklica zelo oteženo. Materinstvo se za vojakinjo zdi še posebej težko zaradi številnih odsotnosti, ki pogosto tudi niso planirana. Na drugi strani pa je ponovno tu tudi naša družba, ki kritično gleda na žensko, ki zaradi svojega poklica morebiti nekoliko zanemarja svojega otroka, kar pa se seveda na drugi strani še nikoli ni pretirano očitalo moškimi. Ovire se pojavijo tudi, ko pride do odnosov med spoloma in kjer se zaradi narave vojaškega poklica v skrajni obliki lahko pojavi tudi spolno nadlegovanje. Številni moški naj bi imeli pogosto težave s sprejemanjem ženske kot enakopravne ali celo nadrejene kolegice na delovnem mestu, kar se zdi v vojaški organizaciji kot tipično moški instituciji še toliko bolj v ospredju. Z odnosom med spoloma pa je tesno povezan še en problem, zaradi česar prisotnost žensk v vojski oziroma natančneje v vojaških enotah ni zaželena. V delovanju vojaških enot je namreč ključnega pomena njena kohezivnost, oziroma element, ki člane enote povezuje med seboj. Kohezivnejša kot je določena skupina, bolj bo tudi uspešna, učinkovita in produktivna pri opravljanju svojih delovnih nalog. Potrebna stopnja kohezivnosti naj bi se po mnenju številnih lahko dosegla samo v spolno homogenih, seveda moških enotah, saj naj bi se samo med moškimi lahko ustvarile določene vezi, ki pa so lahko ob prisotnosti ženske prekinjene. Pri svojem delu v vojaški organizaciji pa se ženske srečujejo tudi s težavami pri napredovanju. O tem med drugim priča tudi podatek, da ženske kljub obsežnejšemu vključevanju v vojsko zasedajo nižje položaje v vojaški hierarhiji ter da je sama dinamika napredovanja zaradi najrazličnejših preprek zelo otežena.

Omenjene ključne ovire, ki spremljajo ženske pri njihovem vključevanju, so značilne tudi za Slovenijo. Omenjena raziskava CRP iz leta 2006, opravljena s pripadniki in pripadnicami SV, priča o teh problemih, ki nikakor niso zanemarljivi in si nedvomno zaslužijo obravnavo s strani pristojnih institucij v državi. Naj omenim samo nekatere izmed njih. Ženske se danes še vedno soočajo z določenimi pomisleki ob vstopu v SV, saj jim vojska še vedno predstavlja bolj moški poklic. Poleg tega se težave žensk v SV prav tako vrtijo krog njihove psihične in fizične pripravljenosti, vprašanja ženske na poveljujočem položaju, usklajevanja družinskega življenja z vojaškim poklicem ter vprašanjem materinstva. Potem so tu še težave, povezane z vprašanjem enakopravne obravnave žensk in moških, diskriminacije ter vprašanje napredovanja žensk v vojaški hierarhiji. Kot je bilo ugotovljeno v raziskavi, pa se v SV pojavlja tudi problem, ko so nadrejeni na usposabljanju odsvetovali vojaški poklic ženskim kandidatkam za vojakinje. Slednje naj bi utemeljevali s tem, da ženske ne sodijo v vojsko, saj je to v nasprotju z delitvijo spolnih vlog.

Kljub povečanju števila žensk v SV sam odstotek še vedno ostaja nizek (okoli 15 %). Tudi podatki o položaju žensk na vodilnih položajih v SV ni spodbuden, saj razen nekaj izjem, žensk na vodilnih in pomembnih položajih praktično ni. V upravnem delu Ministrstva za obrambo je sicer zaposlenih kar veliko žensk, toda le-te ne zasedajo vodilnih položajev, razen seveda (sedaj že bivše) ministrice. Podobno je torej tudi v SV, kjer pa je res morda olajševalna okoliščina to, da ženske pred časom niso mogle služiti vojaškega roka in so zato nekako obsojene na počasnejše pridobivanje činov.

V kvantitativnem delu, kjer sem opravila analizo sekundarnih podatkov raziskave SJM iz leta 2009, me je v prvi vrsti zanimal sam odnos slovenske javnosti do vojaškega poklica in do ženskih pripadnic v SV. Strnem lahko, da ima slovenska javnost dokaj pozitiven odnos do SV, česar pa nikakor ne morem trditi za njihov odnos do ženskih pripadnic oziroma za njihov odnos do same ideje o ženski vojakinji. Ne glede na to, da ljudje po večini podpirajo opravljanje vojaškega poklica za ženske, je po mojem mnenju zelo zaskrbljujoč podatek, da 16 odstotkov anketirancev omenjenemu povsem nasprotuje, 42 odstotkov ljudi pa nasprotuje temu, da bi ženske lahko opravljale tudi bojne naloge. Iz omenjenega lahko sklepamo, da še vedno obstaja kar velika večina ljudi, ki meni, da vojaški poklic iz določenih (njim znanih) razlogov ni primeren za ženske – vsaj v polnem pomenu ne. Omenjeno po mojem mnenju predstavlja velik

problem, saj ravno formalna enakopravnosti moških in žensk narekuje zahtevo, da morajo imeti moški in ženske možnost opravljati vse naloge v vojski enakopravno. Poleg tega so ravno bojne naloge tiste, ki posamezniku prinesejo potrebne izkušnje in posledično možnost za napredovanje v vojaški strukturi, kar pa je seveda zaradi nezaželenosti ali celo formalne prepreke opravljanja te vloge ženskam tako onemogočeno. Pri vsem skupaj sem pričakovala tudi, da bodo morda moški tisti, ki bi v večji meri nasprotovali ženskam pri opravljanju bojnih nalog, pa ni bilo tako, saj so moški v večji meri podpirali samo idejo o ženski vojakinji, ki bi lahko opravljala vse dolžnosti v vojski (tudi bojne), kot pa ženske. Še več, ženski del populacije v primerjavi z moškimi celo nekoliko bolj nasprotuje sami možnosti vključevanju žensk v vojsko.

Dalje sem opazila, da je mlajša populacija, torej populacija, stara do 35 let, tista, ki je najmanj naklonjena sami ideji, da bi ženske v vojski lahko opravljale tudi bojne naloge. Poleg tega so mladi tudi tisti, ki se jim v primerjavi z ostalima dvema generacijama zdi odstotek žensk v vojski prevelik in se posledično tudi v najmanjši meri strinjajo s tem, da bi obstoječi odstotek žensk v vojski lahko bil ustrezen. Mladi so tudi tisti, ki v največji meri menijo, da bi morale biti možnosti napredovanja v vojski za ženske omejene. Zanimivo je, da se mladi z dobrimi 45 odstotki tudi strinjajo, da je spolno nadlegovanje v vojski nekaj, kar se dogaja pogosteje.

Kar zadeva izobrazbo, so ljudje z osnovno stopnjo izobrazbe tisti, ki se najmanj strinjajo s tem, da bi ženske lahko opravljale tudi bojne naloge, poleg tega pa na drugi strani v največji meri tudi nasprotujejo vključevanju žensk v vojsko. Ljudje z višjo stopnjo izobrazbe pa se najbolj strinjajo, da bi morale ženske opravljati zgolj nebojne naloge. Ljudem z osnovno stopnjo izobrazbe se tudi sam odstotek žensk v vojski zdi prevelik, poleg tega pa se tudi strinjajo z dejstvom, da bi morale biti možnosti napredovanja žensk v vojski omejene. Tudi spolno nadlegovanje se zdi ljudem z nižjo stopnjo izobrazbe nekaj, kar se glede na okolje pojavlja pogosteje.

V analizi vsebine, ki sem se je lotila v zadnjem delu, sem skušala z analizo promocijskega materiala priti do odgovora, kaj je tisto, kar SV išče pri svojih pripadnikih in na kakšen način se to odraža v promocijskem materialu. Ključno vprašanje pa je tudi bilo, ali želi SV v svoje vrste privabiti tudi ženske pripadnice. V promocijskem materialu sem preverjala način nagovora, poudarjanje fizične in psihične

zahtevnosti poklica, pojavljajoče osebe v promocijskem materialu, kdo od pojavljajočih poseduje orožje, prisotnost bodisi mešanih bodisi moških kolektivov, kdo se pojavlja na poveljujočem položaju ter kako je z družinskim življenjem oziroma samim usklajevanjem družinskega in vojaškega življenja. Ugotovila sem, da je v sodobnosti vojaški poklic predstavljen v veliko manj tradicionalnih okvirih, ter da SV skuša v promocijski material vpeljati tudi druge vidike vojaškega poklica (predvsem prednosti). Toda ne glede na pozitiven premik lahko strnemo, da je vseskozi v ospredju promocijskega materiala v prvi vrsti podoba moškega oboroženega vojaka ali moškega kolektiva (še posebej pri promocijskem materialu posameznih enot – npr. Enota za specialno delovanje). Še vedno se povsod pojavlja oziroma izpostavlja predvsem fizična in psihična zahtevnost poklica, najbolj sporen pa se zdi način nagovora, saj kot sem dejala, povsod dobimo občutek, da je nagovarjan v prvi vrsti moški spol.

Na podlagi vseh ugotovitev lahko strnemo, da problemi obstajajo in ostajajo. Prihodnost ženskega vojaštva se tako zdi kot neke vrste neznanka, o kateri lahko zgolj ugibamo. Še posebej zaskrbljujoča se na tej točki zdi ugotovitev, da v današnjem času še vedno obstajajo neodobranja tako s strani javnosti kot same vojaške organizacije glede same ideje o ženski vojakinji. Toda dejstvo ostaja, ženske bodo še naprej vstopale v vojaško organizacijo, si prizadevale za enakopravnost tudi na tem področju, in prav je tako. Toda pri tem se bo morala vsaka posameznica zavedati, v kakšno institucijo vstopa, kako zahteven je vojaški poklic, ter da ima ob vstopu v vojsko določene pravice in na drugi strani tudi dolžnosti, ki jih mora nedvomno dosledno izpolnjevati, spoštovati in upoštevati. Vojaški poklic ni lahek in je nedvomno drugačen od večine drugih poklicev in na ta način tudi precej specifičen. Že samo zavedanje omenjenega po mojem mnenju olajša odločitev za tak poklic ter posledično tudi dobro delo in zadovoljstvo z izbranim vojaškim poklicem.

Nesporo pa ostaja tudi dejstvo, ki ga moramo ob koncu poudariti. Ženske so dokazale in dokazujejo, da lahko nedvomno opravljajo vojaški poklic tako dobro kot moški, zato bi želela na tej točki še enkrat povzeti razmišljanje častnice SV, ki pravi, da bi morala vojska vsem ženskam, ki dobro opravljajo svoje delo, odpirati pot v njihovi poklicni vojaški karieri in pri tem ob strani pustiti tako nepomembno dejstvo, kot je spol.

LITERATURA

1. Antić Gaber, Milica in Veronika Tašner. 2010. *Spremna beseda. Bourdieu, feminizem in moška dominacija*. Ljubljana: Sophia.
2. Arhiv družboslovnih podatkov (ADP). 2011. *Opis raziskave SJM 2009/2*. Dostopno prek: <http://adp.fdv.uni-lj.si/opisi/sjm092/> (10. november 2011).
3. Arnejčič, Beno. 2008. *Izbrana poglavja iz psihologije množice, vojaške in vojne psihologije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
4. Beauvoir, Simone de. 2000. *Drugi spol*. Ljubljana: Delta.
5. Beck, Ulrich in Elisabeth Beck-Gernsheim. 2006. *Popolnoma normalni kaos ljubezni*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
6. Bernik, Valerija. 2002. Ženske v slovenski partizanski vojski (1941–1945). V *Seksizem v vojaški uniformi*, ur. Ljubica Jelušič in Mojca Pešec, 106–126. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
7. Bourdieu, Pierre. 2010. *Moška dominacija*. Ljubljana: Sophia.
8. Bunič, Breda. 2010. Človekove pravice na delovnem mestu. *Slovenska vojska XVIII* (7): 28-30.
9. Butler, Judith. 2001. *Težave s spolom: feminizem in subverzija identitete*. Ljubljana: ŠKUC.
10. Černigoj-Sadar, Nevenka. 1991. *Moški in ženske v prostem času: socialne in psihološke dimenzije načinov preživljanja prostega časa*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
11. Fisher, B. Aubrey in Donald G. Ellis. 1990. *Small group decision making: communication and the group process*. New York: McGraw-Hill.
12. Flere, Sergej. 2000. *Sociološka metodologija*. Maribor: Pedagoška fakulteta.

13. Garb, Maja. 2002. Ženske na služenju vojaškega roka v JLA. V *Seksizem v vojaški uniformi*, ur. Ljubica Jelušič in Mojca Pešec, 127-136. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
14. --- 2010. Poklicna Slovenska vojska 2002–2009. V *Mednarodne razsežnosti varnosti Slovenije*, ur. Marjan Malešič, 281–299. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
15. Gasperini, Gianfranco. 1995. Ženske in oborožene sile: sedanje stanje in pričakovanja. V *Ženske in oborožene sile*, ur. Zorica Bukinac, 129–137. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo, Center za strateške študije.
16. Goffman, Erving. 1977. The arrangement between the sexes. *Theory and Society* 4 (3): 301–331.
17. Iglič, Hajdeja. 2006. Kohezija v vojaških enotah. *Bilten Slovenske vojske* 8 (4): 141–158.
18. Jakič, Manica, Ljubica Jelušič, Anton Grizold in Veljko S. Rus. 2008. Samozaznava, vrednote in zaznava socialne klime v Slovenski vojski. *Anthropos* 40 (3/4): 69–94.
19. Jelušič, Ljubica. 1995. Ženske vojakinje – emancipacija ali muhavost. V *Ženske in oborožene sile*, ur. Zorica Bukinac, 5–15. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo, Center za strateške študije.
20. --- 1997. *Legitimnost sodobnega vojaštva*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
21. Jogan, Maca. 1990. *Družbena konstrukcija hierarhije med spoloma*. Ljubljana: Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo.
22. --- 1995. Seksizem in oborožene sile. V *Ženske in oborožene sile*, ur. Zorica Bukinac, 17–26. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo, Center za strateške študije.
23. --- 2002. Seksizem in oborožene sile (zgodovinski in sociološki kontekst). V *Seksizem v vojaški uniformi*, ur. Ljubica Jelušič in Mojca Pešec, 17–25. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

24. --- 2006. Enakost med spoloma in moškosrediščna tradicija v slovenski družbi. *Socialno delo* 45 (3/5): 197–205.
25. Juvan, Jelena in Ljubica Jelušič. 2007. Vojaške družine na stičišču zahtev med družino in vojaško organizacijo. *Teorija in praksa* 44 (5): 551–567.
26. Juvan, Jelena. 2007. Vojaške družine med misijo. *Slovenska vojska XV* (18): 22–24.
27. --- 2008. Skrb za pripadnika oboroženih sil. *Slovenska vojska XVI* (1): 28–29.
28. Južnič, Stane. 1993. *Identiteta*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
29. Klemen, Franc. 2006. *Kohezivnost v vojski*. Diplomsko delo, Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
30. Kotnik Dvojmoč, Igor. 2002. Omejevalni dejavniki pri vključevanju žensk v oborožene sile. V *Seksizem v vojaški uniformi*, ur. Ljubica Jelušič in Mojca Pešec, 28–66. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
31. Kropivnik, Samo, Tina Kogovšek in Meta Gnidovec. 2006. *Analize podatkov s SPSS-om 12.0: predavanja in vaje*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
32. Leskošek, Vesna. 2002. *Zavrnjena tradicija*. Ljubljana: Založba /*cf.
33. Majcen, Vinko. 1995. Psihološki vidiki vloge žensk v slovenski vojski. V *Ženske in oborožene sile*, ur. Zorica Bukinac, 139–147. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo, Center za strateške študije.
34. Malešič, Marjan, Malnar, Brina, Toš, Niko in skupina. *Slovensko javno mnenje 2009/2: Raziskava o nacionalni in mednarodni varnosti [datoteka podatkov]*. Slovenija, Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij [izdelava], 2009. Slovenija, Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Arhiv družboslovnih podatkov [distribucija], 2010.
35. Marčič, Vesna. 2005. Oglaševanje vojaškega poklica. *Slovenska vojska XIII* (3): 8–11.

36. Musek, Janek. 1995. Ženske in moški: preobrazba tradicionalnih spolnih vlog. V *Ženske in oborožene sile*, ur. Zorica Bukinac, 27-37. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo, Center za strateške študije.
37. Neuman, William Lawrence. 2011. *Social research methods: qualitative and quantitative approaches*. Boston: Pearson.
38. Oakley, Ann. 2000. *Gospodinja*. Ljubljana: Založba /*cf.
39. Pešec, Mojca. 1995. Osebna izkušnja: ženska kot nadrejena vojakinja. V *Ženske in oborožene sile*, ur. Zorica Bukinac, 149–155. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo, Center za strateške študije.
40. --- 2002. Ženske v slovenski vojski. V *Seksizem v vojaški uniformi*, ur. Ljubica Jelušič in Mojca Pešec, 138–141. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
41. Pišlar, Marko. 2008. Nova kampanija za nove zaposlitve. *Slovenska vojska XVI* (19): 15-18.
42. Pišot, Rado in Boštjan Šimunič. 2008. *Izhodišča za pridobivanje in razvoj človeških virov v slovenski vojski*. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Založba Annales.
43. Poveljstvo za doktrino, razvoj, izobraževanje in usposabljanje (PDRIU). 2006. *Vojaška doktrina*. Ljubljana: Defensor.
44. Rener, Tanja. 2000. *O delu »iz ljubezni«* (spremna beseda). Ljubljana: Založba /*cf.
45. --- 2008. Goffman: o spolu in spolni razliki. *Dialogi* 44 (10): 41–51.
46. Sedmak, Mateja, Simona Zavratnik, Ana Kralj, Zorana Medarič in Blaž Simčič. 2006a. *Ženske v Slovenski vojski - rezultati raziskave*. Koper: Univerza na Primorskem, ZRS Koper.
47. Sedmak, Mateja, Simona Zavratnik Zimic, Anja Zalta in Ana Kralj. 2006b. *Varnost, vojska in vključenost žensk – rezultati raziskave*. Koper: Univerza na Primorskem, ZRS Koper.

48. Slovenska vojska. 2005a. Letnik XIII/3. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo RS.
49. --- 2005b. Letnik XIII/14. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo RS.
50. --- 2005c. Letnik XIII/16. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo RS.
51. --- 2005č. Letnik XIII/9. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo RS.
52. --- 2005d. Letnik XIII/18. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo RS.
53. --- 2005e. Letnik XIII/19. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo RS.
54. --- 2005f. Letnik XIII/17. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo RS.
55. --- 2007. Letnik XV/15. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo RS.
56. --- 2008a. Letnik XVI/19. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo RS.
57. --- 2008b. Letnik XVI/19. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo RS.
58. --- 2008c. Letnik XVI/19. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo RS.
59. --- 2009a. Letnik XVII/7. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo RS.
60. --- 2009b. Letnik XVII/13. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo RS.
61. --- 2009c. Letnik XVII/16. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo RS.
62. --- 2009č. Letnik XVII/18. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo RS.
63. --- 2011a. Letnik XIX/1. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo RS.
64. --- 2011b. Letnik XIX/17. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo RS.
65. --- 2011c. Letnik XIX/4. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo RS.
66. Splichal, Slavko. 1990. *Analiza besedil: statistična obravnava jezikovnih podatkov v družboslovnih raziskavah*. Ljubljana: Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo.

67. Statistični urad Republike Slovenije (RS). 2010. *Mednarodni dan žensk 2010*. Dostopno prek: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=2985 (10. september 2011).
68. Švab, Alenka. 2001. *Družina: od modernosti k postmodernosti*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
69. Ule, Mirjana in Andrej Ule. 2006. Fragmenti o kaosu individualizacije, intimnosti in ljubezni. V *Popolnoma normalni kaos ljubezni*, ur. Ulrich Beck in Elisabeth Beck-Gernsheim, 227–239. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
70. Ule, Mirjana in Metka Kuhar. 2003. *Mladi, družina starševstvo. Spremembe življenjskih potekov v pozni moderni*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
71. Ule, Mirjana. 2008. *Za vedno mladi?: socialna psihologija odraslanja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
72. VŠJ. 2007. V vipavske programe v štirih letih več kot 3400 tečajnikov. *Slovenska vojska XV* (3): 14.
73. Vuga, Janja. 2008. Vloga spola v oboroženih silah. *Slovenska vojska XVI* (12): 31–33.
74. Yoder, Janice D. 2001. Military Women. V *Encyclopedia of women and gender: sex similarities and differences and the impact of society of gender*, ur. Judith Worell, 771–782. San Diego: Academic Press.
75. Yuval-Davis, Nira. 2009. *Spol in nacija*. Ljubljana: Sophia.

PRILOGE

Priloga A: Psihične značilnosti žensk in koncept idealnega bojevnika

PSIHIČNE ZNAČILNOSTI ŽENSK	KLASIČNI KONCEPT IDEALNEGA BOJEVNIKA
Toplina	(Fizična) agresivnost
Prijaznost	Dominantnost
Odprtost	Avanturizem
Plahost	Tekmovalnost
Zaupljivost	Višje aspiracije
Čustvenost	Težnja po lastni neodvisnosti
Manjša čustvena stabilnost	Težnja po manipuliranju z drugimi
Odvisnost	Dogmatičnost
Pasivnost	Drznost
Submisivnost	Netolerantnost
Sugestibilnost	Grobost
Ranljivost	-
Introvertiranost	-
Depresivnost	-
(fizična) neagresivnost	-

Vir: Kotnik Dvojmoč (2002, 39)

Priloga B: Promocijski material, objavljen v reviji Slovenska vojska

Priloga B.1: Promocija 2004–08/a

**STIMULATIVNO
NAGRAJEVANJE,
DODATNO
POKOJNINSKO
ZAVAROVANJE
IN
MOŽNOST
NAPREDOVANJA**

Pridruži se nam!
Kot vojak v poklicni vojski, pogodbeni rezervi ali na prostovoljnem usposabljanju za obrambo boš odlično psihično in telesno pripravljen. Uni se boš za preživetje v najrazličnejših okoliščinah ter spoznaval večšine modernega bojevanja.

Si pripravljen na pravo stvar?
Pokliči na brezplačno telefonsko številko **080 13 22** ali pošlji elektronsko pošto na naslov **naborna.pisarna@mors.si**.

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA OBRAMBO

SLOVENSKA VOJSKA
V službi domovine.

www.slovenskavojska.si

Ministrstvo za obrambo, Slovenska vojska, 1000 Ljubljana | Blatnik/Blatnik / Blatnik / Blatnik

Vir: Slovenska vojska (2005a, 36)

**MOTIVIRANA
EKIPA,
SLUŽBENA
POTOVANJA
V TUJINO
IN
VSAK DAN
NOVI IZZIVI**

Pridruži se nam!
Kot vojak v poklicni vojski, pogodbeni rezervni ali na prostovoljnem usposabljanju za obrambo boš odlično psihično in telesno pripravljen. Uči se boš za preživetje v najzahtevnejših okoliščinah ter spoznaval veličine modernega bojevanja.

Si pripravljen na pravo stvar?
Poklič na brezplačno telefonsko številko **080 13 22** ali pošij elektronsko pošto na naslov naberna.pisarna@mors.si.

www.slovenskavojska.si

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA OBRAMBO

SLOVENSKA VOJSKA
V službi domovine.

Vir: Slovenska vojska (2005b, 36)

**TERENSKO
DELO,
POKLICNO
IZOBRAŽEVANJE
IN
NAJVEČJA
PISARNA
V DRŽAVI**

Pridruži se nam!
Kot vojak v poklicni vojski, pogodbeni rezervi ali na prostovoljnem usposabljanju za obrambo boš odlično psihično in telesno pripravljen. Urni se boš za preživetje v najrazličnejših okoliščinah ter spoznaval veščine modernega bojevanja.

Si pripravljen na pravo stvar?
Pokliči na brezplačno telefonsko številko **080 13 22** ali pošlji elektronsko pošto na naslov naborna.pisarna@mors.si.

REPUBLICA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA OBRAMBO
www.slovenskavojska.si

SLOVENSKA VOJSKA
V službi domovine.

Ministrstvo za obrambo, Koordinacijski center za informacijske tehnologije, 1. svetovna vojna, 1. svetovna vojna, 1. svetovna vojna, 1. svetovna vojna

Vir: Slovenska vojska (2005c, 36)

SODOBNA TEHNOLOGIJA, DINAMIČNO OKOLJE IN DALEČ NAJMOČNEJŠE SLUŽBENO VOZILO

Pridruži se nam!
Kot vojak v poklicni vojski, pogodbeni rezervi ali na prostovoljnem usposabljanju za obrambo boš odlično psihično in telesno pripravljen. Utri se boš za preživetje v najrazličnejših ekoloških ter sponzivali večšine modernega bojevanja.

Si pripravljen na pravo stvar?
Pokliči na brezplačno telefonsko številko **080 13 22** ali pošlji elektronsko pošto na naslov naborna.pisarna@mors.si.

www.slovenskavojska.si

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA OBRAMBO

SLOVENSKA VOJSKA
V službi domovine.

Vir: Slovenska vojska (2007, 32)

Foto: Brana Turk

VABILO

na prostovoljno služenje vojaškega roka

Ministrstvo za obrambo in Slovenska vojska vabita državljane Republike Slovenije, ki bi želeli izkoristiti možnost prostovoljnega služenja vojaškega roka, da se oglašijo v najbližjih izpostavah za obrambo in v njihovih pisarnah.
Napotitev na prostovoljno služenje vojaškega roka bo potekala 13. junija 2005, usposabljanje pa bo predvidoma trajalo do 12. septembra 2005.
Informacije so na spletni strani www.slovenskavojska.si.

Vir: Slovenska vojska (2005č, 36)

VABILO

V pogodbeno rezervo SV

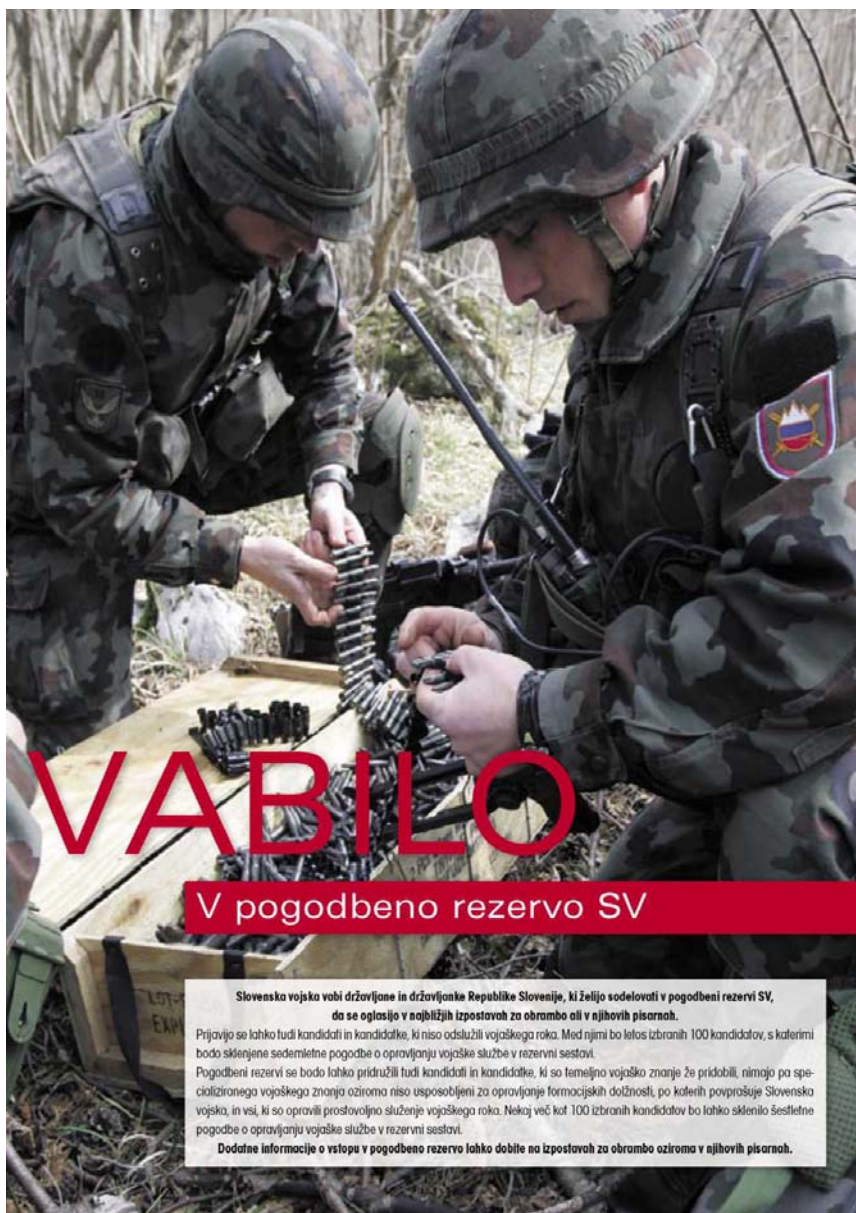
Slovenska vojska vabi državljane in državljanke Republike Slovenije, ki želijo sodelovati v pogodbeni rezervi SV, da se oglasijo v najbližjih izpostavah za obrambo ali v njihovih pisarnah.

Prijavijo se lahko tudi kandidati in kandidatke, ki niso odslužili vojaškega roka. Med njimi bo lefos izbranih 100 kandidatov, s katerimi bodo sklenjene sedemletne pogodbe o opravljanju vojaške službe v rezervni sestavi.

Pogodbeni rezervi se bodo lahko pridružili tudi kandidati in kandidatke, ki so temeljno vojaško znanje že pridobili, nimajo pa specializiranega vojaškega znanja oziroma niso usposobljeni za opravljanje formacijskih dolžnosti, po katerih povprašuje Slovenska vojska, in vsi, ki so opravili prostovoljno služenje vojaškega roka. Nekaj več kot 100 izbranih kandidatov bo lahko sklenilo šestletne pogodbe o opravljanju vojaške službe v rezervni sestavi.

Dodatne informacije o vstopu v pogodbeno rezervo lahko dobite na izpostavah za obrambo oziroma v njihovih pisarnah.

Vir: Slovenska vojska (2005d, 36)

VABILO

V pogodbeno rezervo SV

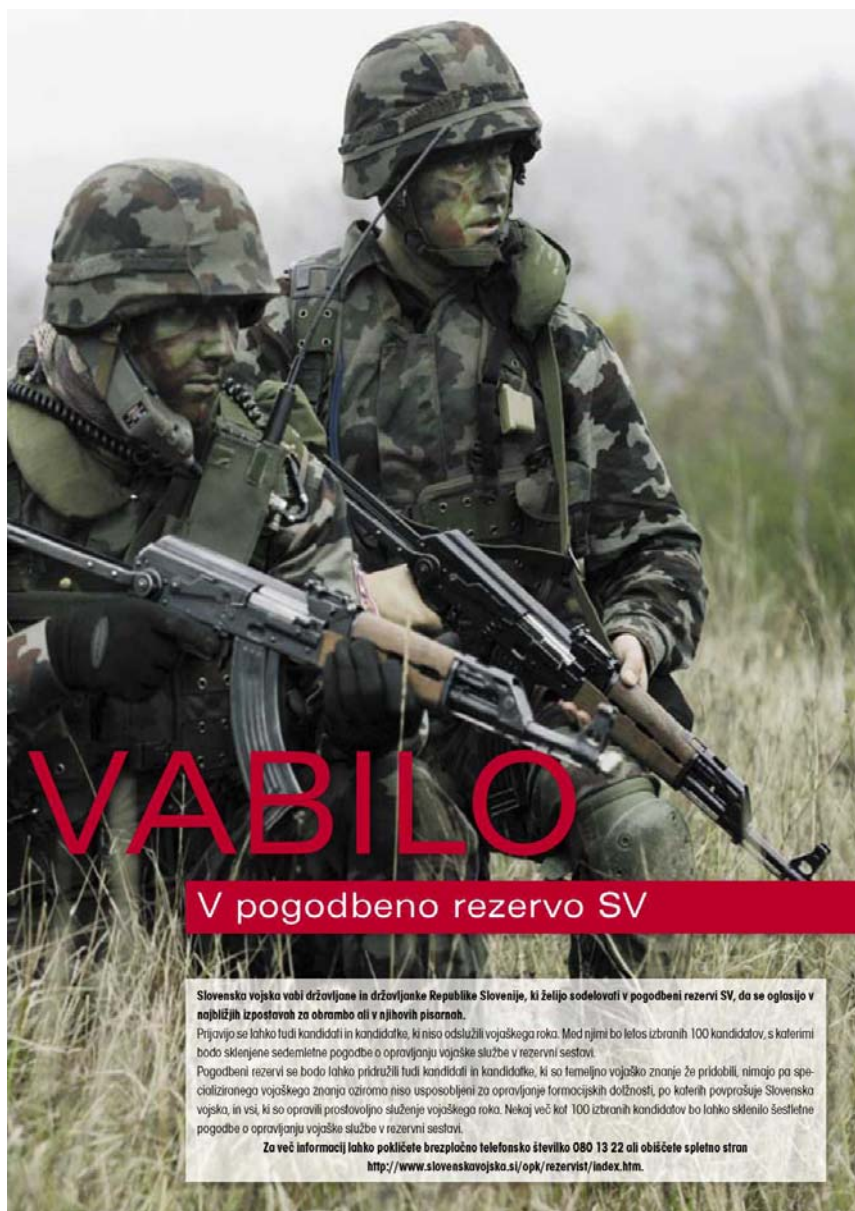
Slovenska vojska vabi državljane in državljanke Republike Slovenije, ki želijo sodelovati v pogodbeni rezervi SV, da se oglasijo v najbližjih izpostah za obrambo ali v njihovih pisarnah.

Prijavijo se lahko tudi kandidati in kandidatke, ki niso odslužili vojaškega roka. Med njimi bo letos izbranih 100 kandidatov, s katerimi bodo sklenjene sedemletne pogodbe o opravljanju vojaške službe v rezervni sestavi.

Pogodbeni rezervci se bodo lahko pridružili tudi kandidati in kandidatke, ki so temeljno vojaško znanje že pridobili, nimajo pa specializiranega vojaškega znanja oziroma niso usposobljeni za opravljanje formacijskih dolžnosti, po katerih povprašuje Slovenska vojska, in vsi, ki so opravili prostovoljno služenje vojaškega roka. Nekaj več kot 100 izbranih kandidatov bo lahko sklenilo šestletne pogodbe o opravljanju vojaške službe v rezervni sestavi.

Dodatne informacije o vstopu v pogodbeno rezervo lahko dobite na izpostah za obrambo oziroma v njihovih pisarnah.

Vir: Slovenska vojska (2005e, 36)

VABILO

V pogodbeno rezervo SV

Slovenska vojska vabi državljane in državljanke Republike Slovenije, ki želijo sodelovati v pogodbeni rezervi SV, da se oglasijo v najbližjih izpostavah za obrambo ali v njihovih pisarnah.

Prijavijo se lahko tudi kandidati in kandidatke, ki niso odslužili vojaškega roka. Med njimi bo lelos izbranih 100 kandidatov, s katerimi bodo sklenjene sedemletne pogodbe o opravljanju vojaške službe v rezervni sestavi.

Pogodbeni rezervci se bodo lahko pridružili tudi kandidati in kandidatke, ki so temeljno vojaško znanje že pridobili, nimajo pa specializiranega vojaškega znanja oziroma niso usposobljeni za opravljanje formacijskih dolžnosti, po katerih povprašuje Slovenska vojska, in vsi, ki so opravili prostovoljno služenje vojaškega roka. Nekaj več kot 100 izbranih kandidatov bo lahko sklenilo šestletne pogodbe o opravljanju vojaške službe v rezervni sestavi.

Za več informacij lahko pokličete brezplačno telefonsko številko 080 13 22 ali obiščete spletno stran <http://www.slovenskavojska.si/opk/rezervist/index.htm>.

Vir: Slovenska vojska (2005f, 36)

Priloga B.9: Promocija 2008–11/h

**Superheroji obstajajo le v filmih.
V resničnem življenju pomagamo vojaki.**

Poklic vojaka v Slovenski vojski omogoča sodelovanje v nalogah zaščite, reševanja in pomoči. Postanite pomemben člen pri mirovnih in humanitarnih operacijah ter družbeno-odgovornem delovanju in občutite zadoščenje, ponos in osebnostno rast, ki jo ta vloga omogoča. Pridite v dobre vrste!

www.postanivojak.si

SLOVENSKA VOJSKA
PONOSNI NASE

Vir: Slovenska vojska (2008a, 18)

Priloga B.10: Promocija 2008–11/i

**Tukaj je vedno kdo,
ki mi bo ponudil roko.**

Dinamično delo, aktivna vloga v dobro organiziranih skupinah in možnost osebnostnega razvoja so le nekatere od prednosti poklica vojaka Slovenske vojske. Slovenska vojska je vir praktičnih znanj, ki so uporabna tudi v zasebnem življenju. Naredite nekaj zase in postanite del organizacije, ki vam omogoča svetlo prihodnost!

www.postanivojak.si

 SLOVENSKA VOJSKA

PONOSNI NASE

Vir: Slovenska vojska (2008b, 16-17)

**Moj sin s ponosom pove,
kaj dela njegov oči.**

Delo poklicnega vojaka je delo odgovorne osebe s čutom za domovino. Te osebnostne lastnosti ustvarjajo dobre vojake in ljudi. Možnosti zaposlitve znotraj Slovenske vojske so zelo raznolike, zato je skrb, da dela poklicnega vojaka in zasebnega življenja ni mogoče uspešno združevati, odveč. Bodite v ponos svoji družini in se pridružite vojakom Slovenske vojske.

www.postanivojak.si

SLOVENSKA VOJSKA
PONOSNI NASE

Vir: Slovenska vojska (2009a, 36)

Priloga B.12: Promocija 2008–11/k

**Končno šola,
kjer se lahko derem.**

Zagrabite priložnost za širitev znanja, pridobivanja izkušenj in osebnega ugleda ter se pridružite Slovenski vojski. Kot vsaka moderna institucija si tudi Slovenska vojska želi izobraženih kadrov, zaradi česar je vojaško izobraževanje, usposabljanje in štipendiranje prva in prednostna naloga Slovenske vojske.

SLOVENSKA VOJSKA
PONOSNI NASE

www.postanivojak.si

Vir: Slovenska vojska (2008c, 18)

20. MOTB VABI V IZVIDNIŠKI VOD

Izbirni postopek:
od 21. do 25. septembra 2009

Pogoji za prijavo:
V. stopnja izobrazbe,
želja in motiviranost za delo v
izvidniškem vodu

Prijava:
v odseku S-1 svoje enote
do 14. septembra 2009

Dodatne informacije:
višji vodnik Dejan Gumzar, enotovni podčastnik v izvidniškem vodu,
MO: 724 490, Telekom: 03/544 44 90, GSM: 041/510 893

Vir: Slovenska vojska (2009b, 36)

**ENOTA ZA
SPECIALNO
DELOVANJE**

SPECIALNE SILE

Enota za specialno delovanje obvešča
pripadnike Slovenske vojske o prostih delovnih mestih:

- SPECIALIST V BOJNI SKUPINI (podčastniška dolžnost),
- SPECIALIST V BOJNI SKUPINI (vojaška dolžnost),
- SPECIALIST V LOGISTIČNI SKUPINI (vojaška dolžnost),
- SPECIALIST V ODDELKU ZVEZ (vojaška dolžnost).

Razpisni pogoji in dodatne informacije www.slovenskavojska.si (ESD), specialne.sile@mors.si, tel. 01/895 68 04.

Vir: Slovenska vojska (2009c, 36)

OBVESTILO

ENOTA ZA SPECIALNO DELOVANJE

ESD RAZPISUJE PROSTA DELOVNA MESTA:

- SPECIALIST V BOJNI SKUPINI (pdcđastniška dolžnost),
- SPECIALIST V BOJNI SKUPINI (vojaška dolžnost),
- SPECIALIST V LOGISTIČNI SKUPINI (vojaška dolžnost),
- SPECIALIST V ODDELKU ZVEZ (vojaška dolžnost).

Prijave z dokazili o izpolnjevanju pogojev, kratkim življenjepisom (deovne izkušnje, opravljeni tečajji in usposabljanja), službenim in domačim naslovom ter telefonsko številko pošljite na naslov:

ESD, S-1 (za razpis), Škrij bñš, 1338 Kočevska Reka.

Dodatne informacije in razpisni pogoji: info točka MORS, specialne.sile@mors.si, 01/895 68 04.

IZBOR ZA PRIPADNIKE SPECIALNIH SIL BO PREDVIDOMA APRILA 2010.

Vir: Slovenska vojska (2009č, 36)

Si upas stopiti iz povprečja ...

RAZPIS

SPECIALNE SILE SV

... postani elitni pripadnik SV!

ENOTA ZA SPECIALNO DELOVANJE RAZPISUJE PROSTA DELOVNA MESTA

PRIPADNIK BOJNE SKUPINE ESD (vojaška ali podčastniška dolžnost)

Kandidat, mlajši od 30 let, pošljite prijave s kratkim vojaškim življenjepisom in kontaktnimi podatki do konca februarja na naslov
ESD (za razpis), Škrlj bhš, 1338 Kočevska Reka.

Dodatne informacije: 01/895 68 04, specialne.sile@mors.si. Izbor kandidatov za pripadnike ESD bo potekal aprila.

Vir: Slovenska vojska (2011a, 40)

ENOTA ZA SPECIALNO DELOVANJE

Stopi iz povprečja ...

... postani elitni pripadnik SV!

**ENOTA ZA SPECIALNO DELOVANJE RAZPISUJE
PROSTA DELOVNA MESTA**

PRIPADNIK BOJNE SKUPINE ESD
(vojaška in podčastniška dolžnost)

Kandidati, mlajši od 30 let, pošljite prijave s kratkim vojaškim življenjepisom
in kontaktnimi podatki do konca januarja 2012 na naslov
ESD (za razpis), Škrilj bhš, 1338 Kočevska Reka.

Dodatne informacije: 01/895 68 04, specialne.sile@mors.si. Izbir kandidatov za pripadnike ESD bo potekal aprila 2012.

Vir: Slovenska vojska (2011b, 32)

Vir: Slovenska vojska (2011c, 32)